

FOR IMMEDIATE RELEASE

Washington, DC (USA)

February 10, 2024

Re: A Roadmap for a systemic political overhaul in Ethiopia

The Congress of Ethiopian Civic Associations (CECA) proudly announces the public release of our yearlong study of the modalities of “systemic” political transition in Ethiopia, entitled “A Citizen-Centered Roadmap for Systemic Political Transition in Ethiopia.” We are committed to exploring, with the general public at home and abroad, thoughtful and win-win solutions for the country's existential political crises.

The Prosperity Party is on the verge of collapse in the face of growing revolts against a murderous regime. Since 1974, we have witnessed three regimes collapsing, ending as missed opportunities to usher in a robust democratic order. Since opportunity favors the prepared, we must rally this time around a sound and practicable roadmap for a minimally disruptive transition to an inclusive democratic constitutional order.

CECA is pleased to offer a forward-looking blueprint for a two-year transition that is thorough and homegrown. The pillars of the proposed transition modality are as follows:

- Given its remarkable popular base, rights orientation, and inclusiveness, a Fanno-led negotiated settlement among armed groups to restore peace and security;
- A Fanno-backed but independent and broadly representative national salvation council to issue a transition charter after suspending the current ethnocentric parliament and constitution;
- The national salvation council to oversee a caretaker government and elections for an interim parliament (Transition Shengo);
- The Transition Shengo, which doubles up as a Constituent Assembly, to establish several commissions (including truth, justice, reconciliation, border, and constitutional reform) to guide an institutional overhaul; and
- The transition period to end with free and fair elections based on a citizen-centered democratic constitution.

We invite all Ethiopians and friends of Ethiopia to engage with us to refine these ideas and prepare for their implementation. The document is now available in Amharic on several websites, including imbylta.org and abbabahrey.org. Thank you.

Contact: ceca.na2023@gmail.com

በአስቸኳይ የሚለቀቅ ጋዜጣዊ መግለጫ

ዋሽንግተን ዲ.ሲ. (USA)

ሚያዚያ ፪፣ 2016 ዓ.ም (February 10, 2024)

ጉዳዩ፡- አዲስ ፍኖተ ካርታ ለፖለቲካ ሥርዓት ለውጥ

የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ማህበራት ጉባዔ (ኢሕማጉ/CECA) ለአንድ ዓመት ያህል በስር-ነቀል የሥርዓት ለውጥ ይዘትና ሂደት ላይ ጥናት ሲያደርግ ቆይቷል። “ኢትዮጵያ፡- ዜጋ-ተኮር ፍኖተ-ካርታ ለፖለቲካ ሥርዓት ለውጥ” በሚል ያጠናቀረውን የሽግግር ፍኖተ-ካርታ ሰነድ (በአማርኛና በእንግሊዝኛ) አገራችን አሁን ለአለችበት ችግር መፍትሄ ይሰጣል ብለን ከልብ በማመን ለሕዝብ ይፋ ስናደርግ በታላቅ ኩራት ነው። በሕዝባችን አንድነት አልፎም ጎልውና ላይ የተጋረጠውን የፖለቲካ ቀውስ ለማስወገድ የሚያስችሉ ፍቱንና አሳኪ መንገዶችን ለመተለምና ለመተግበር ከሁሉም ያገባኛል ባይ ኢትዮጵያዊና ትውልደ ኢትዮጵያዊ ጋር አብሮ በመፍትሄ ላይ ለመሥራት ቁርጠኛነታችንን በዚህ አጋጣሚ መግለፅ እንወዳለን።

በብልጽግና ፓርቲ የሚመራው አፋኝ ሥርዓት በውድቀት አፋፍ ላይ መሆኑ የአደባባይ ሚስጥር ነው። በቅርቡ ታሪካችንም ብዙ የለውጥ እድሎች ሳንዘጋጅ እንዳለፉን የጸጸት ግንዛቤዎችን ማንገባችንም ግልጽ ነው። “የተደራጀና አስቀድሞ የተዘጋጀ ለስኬት የታጩ” እንዲሉ፤ ለአሳታፊ ዲሞክራሲያዊ የሽግግር ፋና ቀዳጅ ይሆናል ተብሎ የተጠናቀረው ሰነድ ለዚህ ዝግጅት ትልቅ ግብዓት እንደሚሆን እርግጠኛ ነን።

ኢሕማጉ ይህንን አገር በቀል፤ በጥራትና በወደፊት ተመልካችነት የረቀቀውን የሽግግር ፍኖተ ካርታ ዝርዝር ትንተናዎችና መደምደሚያዎች በሰነዱ ላይ ተዘርዝረዋል። ፍሬ ሃሳቦቹ የሚከተሉት ናቸው፡-

- ፋኖ ሕዝባዊነቱ፤ በህልውናና መብት ማስከበር አላማ ጥራቱና ሁሉንም ኢትዮጵያዊያንን ባቃፊነት ባህሪይው ታሪክ እየሰራ በመሆኑ፤ በፋኖ አስተናጋጅነት መሪነት በተፋላሚዎች መካከል በሚገኝ ድርድርና ተግባራት ሠላምንና ደህንነትን ማስፈን፤
- በፋኖ ደጅንነት በሚደገፍ ትይዩና ነጻ የፖለቲካ ምክክርና ድርድር ሂደት በመተለም በዘር የተማከለውን እኩይ ሥርዓት በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ለምተካት አዲስ የሽግግር ቻርተር ማወጅ፤
- የአበው አገር-አድን መማክርት ተቋቁሞ ስልጣን ከብልጽግና በመረከብ አገሪቱን አረጋግቶ፤ በሙያተኞች የሚተዳደር የባላደራ መንግስትን አቋቁሞ፤ የሽግግር ፓርላማን አስመርጦ በጥቂት ወራት ውስጥ ስልጣኑን ማክተም፤ እንዲሁም
- የሽግግር ሽንጎው በበኩሉ፤ የባላደራ መንግስትን በቀጣይነት በመምራትና አማካሪ ኮሚሽኖችን (እውነትን አፈላላጊ፤ የፍትህና እርቀ-ሰላም ክሚሽን፤ የድንበር ኮሚሽን፤ ሕገ መንግስት አርቃቂን ኮሚሽንን ጨምሮ) በማቋቋም፤ እንዲሁም አዲሱን ዜጋ-ተኮር ሕገ-መንግስት ለሕዝብ ይሁንታ አቅርቦ ስልጣኑን አዲስ ለሚመረጠው ቋሚ ፓርላማ በሁለት አመታት ውስጥ እንዲያሰረክብ የሚሉ ምክረ ሃሳቦች ናቸው።

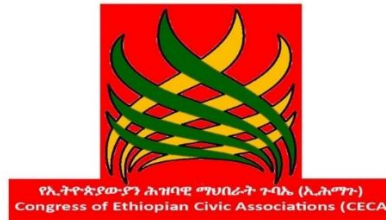
ሰነዱ imbylta.org፣ abbabahrey.org ጨምሮ በበርካታ ድረገጾች ውስጥ ይገኛል።

**ዜጋ-ተኮር ፍኖተ ካርታ
ለኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ስርዓት ለውጥ**

እምቢልታ የጥናት ቡድን

ዋሽንግተን፣ ዲ.ሲ. (አሜሪካ)

ጥር ፳/2016 ዓ.ም

**A Citizen-Centered Roadmap for Systemic
Political Transition in Ethiopia**

The Imbylta Group

Washington, DC (USA)

January 17, 2024

Two Versions: This document consolidates the Amharic and English translations.

This Release: April 10, 2024.

ዜጋ-ተኮር ፍኖተ ካርታ ለኢትዮጵያ ፖለቲካዊ ስርዓት ለውጥ

በእምቢልታ የጥናት ቡድን የተዘጋጀ
ለኢትዮጵያ ሕዝባዊ ማህበራት ጉባኤ (ኢ.ሕ.ማ.ጉ.)
ዋሽንግተን፣ ዲ.ሲ. (አሜሪካ)
ጥር ፰/2016 ዓ.ም

የቀውስ ወቅት የሳንቲም ሁለት ገጽታዎች አሉት፡-አንዱ አደጋና ስጋት ነው፤ ሁለተኛው የዘላቂ ለውጥ እድል ነው። እድሉን ለመጠቀም አንዱ መፍትሄ በምክንያታዊና በማስረጃ የተደገፈ ትንተናን ማዘጋጀት ነው፤ ሌላው ከተስፋኝነት ባሻገር ተደራጅቶ መጠበቅ ነው። ዝግጁ መሆን ስጋትን ይቀንሳል፤ የሚከሰት ምቹ እድልንም ለመጠቀም ያመቻል። ይህ ፍኖተ ካርታ በምክንያታዊነትና በመረጃ የተደገፈ፤ የዘመነች ኢትዮጵያን ያቀፈ ወደ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት የሚወስደንን የሽግግር ጎዳና ትልምን ለውይይት ያቀርባል።

ከሁለተኛው የአለም ጦርነት ጀምሮ ኢትዮጵያ ወሳኝ የለውጥ እድሎች አስተናግዳለች፡- ከብሪታኒያ ሞግዚት ወታደራዊ አስተዳደር ወደ ዘውዳዊው አስተዳደር፤ ከንጉሳዊው አስተዳደር ወደ ወታደራዊ አገዛዝ (ደርግ)፤ ከደርግ ወደ ኢሕአዴግ፤ እንዲሁም ከኢሕአዴግ ወደ ብልጽግና ሕዝብ መር ያልሆኑ የስልጣን ቅብብሎሽን የሚያሳዩ ነበሩ። ለውጦቹ በመጀመሪያ አካባቢ ተስፋ ሰፊ ቢመስሉም፤ በየወቅቱ ስልጣኑን የያዙ መደብተኞችም ሆኑ ብሄርተኞች ጭቆናና ድህነትን ለማክሰም ያገኛቸውን እድሎችና አጋጣሚዎች አልተጠቀሙባቸውም። ብሶትና ጥላቻ ተጋርጠውባቸው በተዛባ ትርክት ሲሞኙ ቆይተዋል። ዛሬ ደግሞ ከማይቀረው የብልጽግና ውድቀት ፊት ለፊት በመቆማችን ወደ ዲሞክራሲያዊነት ልንጓዝበት የሚያስችለን ቀጭን ጎዳና ብልጭ ድርግም እያለ ነው። ወቅታዊውና አንገባጋቢው ጥያቄ የጋራ ራዕይን አንግበን እንዴት በዘዴና በድፍረት እንጓዝበት የሚለው ነው።

እምቢልታ የምርምር ቡድን ከዚህ በፊት ያወጣውን “አገር አድን” የሽግግር ሰነድ በማሻሻል ምክረ ሃሳቦችን በነቂስ ለይቶ ከዚህ በታች አስቀምጧል። የችግራችን ዋና ገፅታ የሚፈራረቅ መጠነ ስፊ አምባገነናዊነትን በሕዝባዊ ዘብነትና እምቢተኝነት ማነቆ ውስጥ ለማስገባት አለመቻላችን ነው። ያልተገታ ስልጣን ይባልጋልና። ይህ ማለት ለነጻነታቸው በሚታገሉ ንጹሃን ላይ የሚደርሰውን ግፍ ለማስወገድ በብልሃትና በግልጽ አላማና ተልዕኮ መታገል እንዲቻል በመፍትሄዎች ላይ ማተኮር ይኖርብናል። እኛም መንግሥት ድንገት ቢገረሰስ ሕዝባችን ከተመሳሳይ አዙሪት ለመውጣት የሚያስችለውን አመቺ አንድ አገር በቀል መንገድ ተልመናል። ይህ ፍኖተ ካርታ ፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ስንሰለቶችን ያገናዘበ፣ ተፈጻሚ ፕሮግራሞችን ለማዘጋጀት በሚያገዝ መልክ ተዘጋጅቷል።

የዚህ ፍኖተ ካርታ ንድፈ ሐሳብ ምሳሌዎች የሚከተሉት ናቸው፡- 1) በሶስት ዓመት የሽግግር ወቅት አቅም ያለውንና ተጠያቂነትን ያቀፈ ሐገራ-መንግሥትን መገንባት፤ 2) በሽግግሩ መመሪያ መሰረት በሕዝባዊና አካታች በፋኖ ድጀን የሚታገዝ አገር-አድን ጉባኤን በመመስረት፤ ጊዜያዊ ስልጣንን የተረከበው የአበው መማክርት የባላደራ መንግሥትን ማቋቋምና 3) የጊዜያዊ ፓርላማን (ሸንጎ) አባላት አስመርጦ ራሱን ማክሰም ናቸው። የሽግግር ሸንጎው ደግሞ ባላደራ መንግስቱን ተረክቦና የተለያዩ መፍትሄ አፈላላጊ ኮሚሲዎችን (እርቀ ስላም፣ ሕገ መንግሥት አርቃቂ፣ ሃብት አስመላሽ፣ ወዘተ) አቋቁሞ ለውጡን ይመራል። የዜጋ-ተኮር ሕገ መንግሥት ደግሞ ሕዝባዊ ይሁንታ አግኝቶና ነጻ ምርጫ ተካሂዶ ቋሚ ፓርላማ መሪነቱን ሲይዝ የሽግግር ዘመን ያከትማል የሚል ነው።

በዲሞክራሲያዊ ስርዓት ውስጥ ሐገርን ለማዘመንና ተጠያቂነት ያለው የመንግስት አውታርን ለመዘርጋት የዜጎች ንቁ ተሳትፎ ወሳኝ መሆኑን ለመጥቀስ እንወዳለን። የህግ የባላይነት ባለበት አገር መብትና ግዴታ የማይነጣጠሉ ስለሆኑ። አዲሱ ሕገ-መንግስታዊ ስርዓት በተሃድሶ ሒደት ውስጥ ሲያልፍ፤ ነባር መልካም ህብረ-ብሄራዊ እሴቶችንና ልምዶችንም ማቀፍ ይጠበቅበታል። ያም ሆነ ይህ፣ ኢትዮጵያ የውጭ ቋሚ ጠላቶቿና የውስጥ እኩይ ጠላቶቿ በመናበብ ለከፈቱባት አፍራሽ ደባ ደጀኗ ለመሆን የኢትዮጵያዊነት ሃይሎች ስለ ሃገሪቱ እጣ ፈንታ የጠራ ግንዛቤ እንዲኖራቸው ግድ ይላል። ቀዳሚ አላማችን ይህንን የሽግግር ንድፍ ማዘጋጀት ቢሆንም፤ ለዘላቂ ሕገ መንግሥታዊ ስርዓት መሰረት ለመጣል በመጀመሪያ ሰላምን ማስፈንና የምግብ ዋስትናን ማረጋገጥ እንደሚቀድሙም ለማስገንዘብ እንወዳለን።

ባላንጣችን አግላይ ዘረኝነት፣
ምኞታችን አካታች ኢትዮጵያዊነት፣
ወደ ዲሞክራሲ ጉዟችን በአብሮነት።

መንደርደሪያ

ለውጥ ለምን? እንዴት?

ሐገረ-መንግሥት ኢትዮጵያ በቂ ተቋማዊ አቅምን ከአመራር ተጠያቂነት ጋር ያጣመረ ዘመናዊ ሃገረ-መንግሥትን ማዋቀር ያስፈልጋታል። ኢትዮጵያ ሃገረ-መንግሥትና (State) የሃገረ-ሕዝብ (Nation) ጥምር ግንባታን በመጀመር ከቀዳሚዎቹ ሃገሮች አንዷ ብትሆንም ግንባታውን በየወቅቱ በተከሰቱ አደናቃፊ ምክንያቶች ለመጨረስ ሳትችል ቀርታ እነሆ ዛሬ ለአፍሮሶ-መንግሥት አዙሪት ተጋልጧለች።

ስለዚህ በነውጠኛና ሙሰኛ ስርዓት የቆረቆዘችው ኢትዮጵያ ጥገናዊ ሳይሆን ስርዓታዊ ለውጥ ያስፈልጋታል ብለን እናምናለን። ስርዓታዊ ለውጥ ስንል መረን የለቀቀና ተቋማዊ ቅርጽ የያዘው ዘረኛና አፋኝ ስርዓት በማያወላዳ መንገድ ተወግዶ የዜጎች ሉዓላዊነትን የሚያስከብሩ ዘላቂ ዲሞክራሲያዊ አውታሮችን መዘርጋትና ጤናማ የፖለቲካ ባህልን በወጣቱ ንቃተ ሕሊና ማስረጃ ማለታችን ነው።

ኢትዮጵያ ከዚህ አጣብቂኝ እንዴት ትውጣ የሚለው ጥያቄ ወቅታዊና አንገብጋቢ ሆኗል። ባለፉት ሶስት ትውልዶች ላይ ብቻ ብናተኩር ሃገረ-መንግሥት በጥቅመኛ ጉልበተኞች ተጠልፎ በማንነት የተከለለ አግላይነት እንደ መርህና አስተዳደር ስልት ተይዞ ቆይቷል። ስርዓታዊ ለውጦችን በጋራ ለማምጣት አምስት ዕድሎች ቢከሰቱም በመተባበርና አርቆ በማሰብ በታዩ ጉድለቶችና ጉድለቶች ምክንያት እድሎቹ ምናባዊ ሆነው ባክነዋል።

በተለይ ባለፉት አራት አመታት ብልፅግና-መሩ አገዛዝ በማያባራ ጦር አጫሪነቱ፣ አይን አውጣ ዘረኝነቱ፣ ገደብ የለሽ ዘራፊነቱ፣ ፀረ-ኢትዮጵያዊነቱና ኢ-ሰብዓዊነቱ እኩይ የፈጠራ ትርክትን አንግቦ እየተንገዳገደ ይገኛል። የኢትዮጵያ ሕዝብም ከሰሜን እስከ ደቡብ አይንህን ላፈር ብሎታል። በተለይም በትግራይ የተደረጉ መንግስታዊ ጦርነቶች፣ በኦሮሚያ ክልል የሚካሄዱት ወሮባና አማራ-ጠል ጭፍጭፋዎችና በአማራ ክልል እየተካሄደ ያለው የአማራን ህልውና የማስከበር ትግል አገሪቷን አብዮታዊ የለውጥ ድባብን አልብሰዋታል።

እነዚህ የአምባገነኖች ማክተሚያ ምልክቶች ባንድ በኩል የአገር የመፈራረስ አደጋን በሌላ በኩል ደግሞ አገርን የመታደግ እድልን ያሳያሉ። የስር-ነቀል ለውጥ እድል እንደገና እንዳያመልጠን የጠሩ ግቦችን ያነገበ የትግል ፍናተ ካርታ ማርቀቅ የፖለቲካና የሲቪክ ማኅበራት ልሂቃን ወቅታዊ ግዴታ ስለሆነ እነሆ በጥናት ተመስርተን ምክረ ሃሳቦቻችንን ለሕዝብ ምክክር ስናቀርብ በታላቅ ደስታ ነው።

የዚህ የጥናት ማዕቀፍ አሁን ያለው መንግሥት ሲወድቅ ለኢትዮጵያ ስርዓት-ተኮር የፖለቲካ ሽግግር ያስፈልጋታል በሚለው ግንዛቤ ላይ የተመሰረተ ነው። አሁን ባለው፣ ወደፊት በሚመጣውና በሁለቱ አገዛዞች መካከል የሚኖረው የለውጥ ጉዞ በምስል ፩ እንደተቀመጠው ሶስት የሚተሳሰሩ ጥያቄዎችን ማስተናገድ ይጠበቅበታል።

ምስል ፩፡

የሽግግር መርሃ-ግብሩ የሚያነሳቸው ሶስቱ ጥያቄዎች

በስልታዊ እቅድ የማይቀለበስ ሽግግር የሚፈጸምበትንና “እንዴት” የሚለውን ጥያቄ በአግባቡ ይመልሳል። ይህ “እንዴት” በሚለው ከባድ ጥያቄ ላይ የሚያተኩረው የፍፍተ-ካርታ ሰነዳችን በስድስት ተከፍሏል። እነዚህም የልየታ ስራዎች እንደሚከተለው ተካትተዋል፡- 1) የስርዓቱን ድክመትንና ቅቡልነትን መገምገም፤ 2) ሃገርን በግንባታ ዐውድ ለማከም እንዲያመች ሐገርን መልሶ መገንባትና ለድርድር ትልም የሃይል አሰላለፍና ሚዛንን ማጤን፤ 3) ከአጣብቂኝ የሚያወጣ ሕዝባዊ የለውጥ ጎዳናን መተለም፤ 4) ዜጎችን መሰረት ያደረገ ሕገ መንግሥትን መንደፍ፤ 5) ለውጡ እንዳይቀለበስ የጀርባ አጥንት የሚሆኑ ዜጋ-ተኮር ድርጅቶችን መፍጠርና ያሉትንም ማጠናከር፤ እንዲሁም 6) የጽንሰ ሃሳቡን መተግበሪያ ስልት ማርቀቅ ላይ የሚያተኩሩ ናቸው።

ክፍል አንድ

ያልተጠናቀቀው የሐገረ-መንግሥት ግንባታ

በፖለቲካዊ አነጋገር ኢትዮጵያ እጅግ ሚስጢራዊ ሐገር ነች። ከማራቶን ሯጮቿ በተቃራኒው፤ የማዘመን ሩጫዋን ቀድሞ ጀምሮ ባዝጋሚነቷ ለመቋጫት ያልቻለች ነች። እኛ ያልታደልን ልጆቿም፤ በመጨረሻ ከአገዛዝ ለውጥ መቋጫ የለሽ አዙሪት ባሻገር ወደ ስልታዊ ለውጥ ዘዴ እሳቤ መዘዋወራችን ግዴታ ሆኖብናል። ምክንያቱም የፖለቲካ ችግራችን መሰረቱ የግለሰብ መሪዎች ብቃት ማነስም ሆነ ስንኩልነት ብቻ ሳይሆን፤ ሰፊና ስር የሰደደ የተቋማት ብልሹነት እየሆነ ስለመጣ ነው። የተበከሉ ተቋማት የተበከሉ ተዋንያንን ስለሚያፈሩ። እነዚህ ጸረ-አንድነት፤ አግላይና ከፋፋይ የሆኑ ተቋማት በተለያዩ ጊዜ ብሄር ተኮር፤ እምነት ተኮር፤ መደብ ተኮር ወይም አካባቢ (ክልል) ተኮር ሆነው አይተናቸዋል።

ዛሬ ሐገራችን በፖለቲካ ምስቅልቅል ውስጥ ወድቃ በአብዮታዊ ጥቁር ደመና ተዘፍቃለች፤ ታሪካዊ መስቀለኛ መንገድ ላይም ተጋርጣለች። የፖለቲካና የክብርቱ ልሂቃንም በግንባር ቀደምነት ይህንን ሃገራዊ ክፍተት የዜጎችን ሉዓላዊነት ባከበረ መልክ በመድፈን ሃላፊነታቸውን መወጣት ይኖርባቸዋል፤ ብልጽግናን ከነጻነት ጋር እንዲያጣምሩ ዘንድ መልካም አጋጣሚ ተፈጥሯቸዋል። መላው የኢትዮጵያ ህዝብ በጋራ ውሳኔ የሚስማማበትና ከትውልድ ትውልድ የሚያስተላልፈው ውርስ ማለት ለዕድገት፤ ብልፅግናና ለዲሞክራሲ መንገድ ተላሚ ይሆናል ብለን በመገመት ይህን ረቂቅ ሐሳብ ከዚህ በታች አቅርቦናል።

ማለቂያ ከሌለው የዜጎች ሰብዓዊ መብት ጥሰት ሰቆቃ፤ ብሎም የህይወት ዋስትናን ማጣት ባሻገር ለማየት ከተፈለገ ተአማኒነት፤ ድፍረትና ግልፅነት ያስፈልጋሉ። ጥቅሙም ሃገርን አዘምኖ ለመገንባት በሃይል አሰላለፍ፤ በቁልፍ የፖለቲካ ተዋንያን (ለምሳሌ እንደ አማራ የህልውና አስከባሪ ንቅናቄና ሌሎችም ለነፃነት ታጋዮች) ለስምምነቶች ዘብ መቆምና መሰረታዊ መርሆዎችን ለጋራ የፖለቲካ ፕሮግራም ለመንደፍ መንደርደሪያ ሊሆን እንደሚችል በማመን ነው።

ዘግይተንም ቢሆን ጥቂቶቻችን በጉዳዩ ዙሪያ ስናውጠነጥን ሰንብተናል። ሐገሪቱ የሽግግር መንግሥት 'ለምን' አስፈለጋት የሚለው ወሳኝ ጥያቄ ላይ ብቻ ሳይሆን፤ ሽግግሩን ለማሳካት የሚያስችሉ ተግባራዊ ሽግግር 'እንዴት' ይተገበራል የሚለውን ጥያቄ ለመመለስ ሞክረናል።

ይህ ጥናት ስልታዊ ለውጥ ላይ የሚያተኩረውን ፍፍተ ካርታ በሶስት ክፍሎች በማስቀመጥ ሰፋ ያለ የአተገባበር ቅርፅን ያስተናግዳል። እነዚህም ፖለቲካዊ ቅድመ ውርሶች፤ የሽግግር ሂደትና የሽግግሩ ይዘት ናቸው። ስለ ኢትዮጵያ ለማሰብ፤ ገንቢ ምክክሮችን ለማድረግና በፍቃደኝነት ላይ የተመሰረተ ጥምረትንና የጋራ ውጥን በመያዝ ከጨቋኙና ከፋፋይ አገዛዝ ለመላቀቅ ያስችለን ዘንድ ሁሉንም ባለድርሻ አካላትና የውጭ ወዳጆቻችንም ተሳታፊ እንዲሆኑ እንጋብዛለን።

፩. ምርመራ፡- የሀገራችን መንግሥት ጥንካሬና የገዥው ቡድን ቅቡልነት

1.1) ሐገራችን መንግሥትን ምስረታ

ዘመናዊ ፖለቲካ ስርዓት ሲባል የተሳሰሩ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ የስልጣን ሃረጎችን ያካተተ ነው። ባለስጣናቸው ተቋማቱ ደግሞ ዲሞክራሲያዊ እንኳን ባይሆኑ በብሄራዊ ስሜት የተነሳ ለህዝብ ተጠያቂነትን ማሟላት ይጠበቅባቸዋል። ሐገር የሚገነባውና የሕግ የበላይነት የሚዘረጋው አቃፊ በሆኑ ባህላዊ እሴቶች ስር ስለሆነ፣ ልሂቃኑ ከሰፊው ህዝብ ጋር በደንብ መጣመር አለባቸው። (Fukuyama, 2014) የፖለቲካዊ ስርዓት ትስስራዊነትን ለመረዳትም ሆነ ታሪካዊ የዕድል መስኮቶችን በቸልተኝነት ላለማሳለፍ በምክንያታዊ ጽንሰ ሃሳብ የታነፀና በማስረጃ የተደገፈ ትንተና ሰፊ አስተዋጽኦ ይኖረዋል።

ኢትዮጵያ በአለም ላይ ከሚገኙ ጥንታዊ ሐገራት አኳያ በርካታ ነገዶችና እምነት ተከታዮች (የክርስትና፣ የእስልምና፣ የሐገር በቀል እምነቶችና የአራታዊ እምነት) በአብሮነት የሚኖሩባት በአብነት የምትጠቀስ ሐገር ነች። በአሁኑ ወቅትም ከ120 ሚሊዮን በላይ የህዝብ ብዛት ሲኖራት፣ በአፍሪካ በህዝብ ብዛቷ ሁለተኛ ሐገር ናት። የኢትዮጵያ ህብረተሰቦች የገንቡት ዘር-ተሻጋሪ የፖለቲካ አንድነት በአፍሪካ የሐገር ምስረታ ታሪክ አውድ ውስጥ ልዩ ቦታን የተጎናጸፈ ነው።

ይህም ሆኖ ሰፊ ማህበረሰብ እንዳላቸው ብዙ ሐገራት ኢትዮጵያ ያላሟላቸው ሶስት ፈታኝ መስፈርቶች አሉ። እነዚህ ተግዳሮቶችም፡- መጠነ ሰፊ ነውጥን ማገድ አለመቻል፣ መንግስታዊ ገቢና ወጭን በተማከለ መንገድ አለመምራት፣ ጠንካራ ብሄራዊ ደህንነትን ማስፈን አለመቻልና መሰረታዊ የህዝብ አገልግሎቶችን ካለ አድልዎ በብቃት አለማቅረብ ናቸው። (Abegaz 2018)

ኢትዮጵያ ዘመናዊነትን የጀመረችው በ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ ነበር። ምኒልካዊውን አስተዳደር ከመዕራባዊ አስተዳደር ጋር በአንጻራዊ ለማጣጣም የተሞከረውና በመጠኑ ፊሬያማ የሆነው የማዘመን ሙከራ ነበር። በሰናይ መሪዎች የተገኘው ስኬት ሐገራችን በአፍሪካ በድህረ-ቀኝ ግዛት አሰላለፍና በቀዝቃዛው ጦርነት ፉክቻ ወቅት ተፅዕኖ ፈጣሪ አገር እንድትሆን አስችሏት ነበር። ምንም እንኳ እ.ኤ.አ በ1993 ዓ.ም ሥርዓት አልባ በነበረው የኤርትራ መገንጠል ምክንያት ቀይ ባህርን ብታጣም፣ ካላት ግዙፍ ኢኮኖሚያዊ ፈሰስ፣ በርካታ የህዝብ ቁጥርና በአለም-አቀፍ ጉዳዮች በነበራት ንቁ ተሳትፎ (በአለም መንግስታትና ኋላም በአለም አቀፍ ልማት ባንክና የገንዘብ ድርጅት ምስረታዎች፣ እንዲሁም የአፍሪካ ህብረትን በመሪነት መመስረት ጨምሮ) ምክንያት በአፍሪካ አህጉር ታላቅ ክብር ካላቸው ጥቂት ሃገሮች ተሰልፋ ቆይታለች።

ለሺህ አመታት የቆየው ንጉሳዊ ስርዓት እ.ኤ.አ በ1974 ዓ.ም በህዝባዊ ግፊትና በወታደራዊ የስልጣን ንጥቂያ ተጠናቋል። በመፍንቅለ መንግሥት ስልጣንን የተቆናጠጠው የወታደራዊ ሶሻሊስት አገዛዝ ቤተክርስቲያንን ከመንግሥት መነጠል አልፎ መሬትና ኩባንያዎች እንዳሉ በመንግሥት ተወርሰው እስካሁን አሉ። ከህዝቡ አብራክ የወጡና አብረውት የሚኖሩ የአካባቢ መሪዎች (ባላባቶች፣ ሽማግሌዎች፣ ዝቅተኛ ሹማምንት) በአድሃሪነት ተፈርጀው በካድሬ በመተካታቸው እስከ ዛሬ ድረስ በመንግሥት ባለስልጣናትና በሕዝቡ መካከል ቆሞ የሚገላግል መሃል-ሰፋሪ መደብ ደብዛው ጠፍቷል።

እ.ኤ.አ 1974 እስከ 1991 ዓ.ም ስልጣን ላይ የነበረው፣ ከልካይ የለሹ የደርግ መንግሥት (ልክ እንደዛሬው ብልጽግና) ሃገሪቱን ወደ ኢንዱስትሪ አብዮት ሳይሆን ወደ ጦር ኢኮኖሚ ወስዷታል። ወደ ቀይ ሽብርም አስገብቷታል። ከዚያ በፊት ታይዶ በማይታወቅ ደረጃ የተከሰተው ሞትና እንግልት በማህበረሰቡ ላይ ትልቅ ጠባሳ ጥሎ አልፏል። ህዝቡ በወቅቱ በገጠመው ሰቆቃ ምክንያት በሐገራዊ ተቋማት ላይ ያለው አመኔታ ተሸርሸሯል።

ከግብፅ፣ ኢራን፣ ቻይናና ጃፓን ጋር ሲነፃፀር የሥልጣኔና የሥነ መንግሥት ልቀታችን የሚያኮራ ነበር። ይህም የሚያመለክተው የኑሮ ዋስትናን ለመጎናጸፍና ተባብረን ባለስልጣናትን ላይ የተጠያቂነት ማንቆ ማውረድ ከቻልን እንደ አቻዎቻችን ባጭር ጊዜ ወደ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ለመሸጋገር እንደምንችል ግልጽ ነው።

1.2) ሐገረ-መንግሥትን አፍርሶ የመገንባት አባዜ

የሐገረ-መንግሥት ግንባታ በባህሪው አዝጋሚ ነው። በተጨማሪም የዘመናዊ መንግሥትና የሕዝብ አንድነት ስርዓትን መፍጠር በሚችሉ መሪዎች የሚመራ ስራ ነው። ምንም እንኳን ማዕከላዊ መንግስቷ ረጅም እድሜ ያስቆጠረ እንዲሁም ህዝባዊ ክብር ያለው ቢሆንም ኢትዮጵያ ግን እስካሁን ጠንካራ ብሄራዊ መንግሥትና የህገመንግስታዊ ስርዓትን ማስፈን አልቻለችም። ይህ ደግሞ ዋና ምክንያቱ በኢንዱስትሪ አብዮት አለመሳተፍ ነው። በተለይ የንጉሳዊ ስርዓት ለማዘመን ከተሞከረበት ከ19ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አጋማሽ በእኩልነት የተጀመረው ሙከራ፤ በተመሳሳይ ጊዜ ከነበሩት ከጃፓኖችና ግብጾች ያነሰ ስኬት ተመዝግቧል።

መንግሥት የህዝብን ልብ ለመሳብ መሰረታዊ አገልግሎቶችን (ሰላም፣ ትምህርት፣ ጤና፣ መገናኛ፣ መብራት፣ ወዘተ) የሚያቀርቡ ማዕከላዊ ተቋማትን ለመገንባት በጀቱን የሚሸፍን ገቢ (ታክስ፣ ቀረጥ) ለመሰብሰብ ይገደዳል። ሐገራችን እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ ይህን በውስጥ ሃብቷ ብቻ ማስፈጸም አቅቷት ቆይቷል (Abegaz 2018)። በዚህም ምክንያት መንግሥት በአካባቢ ባላባቶችና ጥቂት ማእከላዊ ሹማምንት በጉልትና በቀጥተኛ ደግሞ በከተማና በውጭ ንግድ ቀረጦች ለመተካት ተገዶ ነበር። በ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ ብዙ ግዙፍ፣ ነገር ግን ዘገምተኛ ሃገራት ኢንዱስትሪ አብዮትን አቀፉ። እንደ ኢትዮጵያ ያሉት ቅድመ-ኢንዱስትሪ ኢኮኖሚዎችም ጥሬ እቃ ወደ ውጪ መላክ፣ የአለም-አቀፍ ድርጅቶችን ፍላጎት ማስተናገድና የውጪ እርዳታን ማፈላለግ ግዴታ ሆነባቸው። ይህም ጥገኝነት ቀጥሏል።

ለደርግ አገዛዝ ብዙ የእርዳታ አቅርቦት ያደርግ ከነበረው የሶቪዬት ህብረት አገዛዝ መውደቅ ጋር ተያይዞ፤ በተጨማሪም በመከላከያና ሃይልና ግፍ ቀማሽ በሆነው ህዝብ መካከል በነበረው ውስጣዊ ቅራኔ ምክንያት ወታደራዊው መንግሥት በብሄር በተድራጁ ፀረ-ኢትዮጵያ ሃይሎች በትረ-ስልጣኑ ተቀምጦ አክትሟል። ይህ የስልጣን ወራሽ ቡድን የኤርትራን የነፃነት ጥያቄና ወርባላትን አንግቦ አገራቱን ወደብ አልባ፤ ዘር ተኮርና የሽወዳ 'ማዕከላዊ' ፌደራሊዝም ድራቆችን አጎናጽፏት ይገኛል።

እ.ኤ.አ ከ1995 ዓ.ም ጀምሮ የዘረኝነት ፖለቲካ የተጠናወተው ህገመንግሥት ሐገሪቷ ላይ ተጭኗል፡-ትርጉሙ ግልጽ ባልሆነ የዘር ክፍፍል መሬት ከማንነት ጋር እንዲቆራኝ ተደርጓል፤ ዜጎች የሐገር ባለቤትና የስልጣን ሉዓላዊነታቸውን ተገፈው ሕገመንግስቱ እውቅና እንዳይሰጣቸው ተደንግጓል። ከትልቅና መካከለኛ የአፍሪቃ አገራት ጋር ስተወዳደር ኢትዮጵያ እምብዛም የብዙሃን አገር አይደለችም። ለምሳሌ የስምንት አፍ መፍቻ ቋንቋ ተናጋሪዎች የሃገሪቱን 90 በመቶ የህዝብ ቁጥር ይይዛሉ ተብሎ ይገመታል። (አማራና ኦሮሞ እያንዳንዳቸው አንድ ሶስተኛ የሚሆን ህዝብ ብዛት፣ ሶማሌ፣ ትግራይ፣ ሲዳማ፣ ጉራጌ፣ ወላይታና አፋር ደግሞ በጋራ ግማሽ ያህል የህዝብ ቁጥር እንዳለው ይገመታል)። ቀሪው 10 በመቶ ደግሞ ቁጥራቸው ከሰባ በላይ ቁጥር ያላቸውን በትርጉም-የለሽ ጅምላ ስም "ብሄር-ብሄረሰቦችና-ህዝቦች" ተብለው የሚጠሩ ግፉግን ዜጎችን ያካትታል።

መሬትን ከፖለቲካ ማንነት ጋር ያጣመሩ አስራ ሁለት ክልሎች ተፈጥረዋል። ክልሎቹ ግን የበጀት ምንጭንና ገቢን አይቆጣጠሩም። ግንባር ቀደመና ኮሚኒስት- መሳዩ ገዢ ፓርቲ ቢሮክራሲውን፣ በጀቱን፣ የፍትህ ስርዓቱን፣ የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤቱን፣ ወታደራዊና የደህንነት ስራንና ቁልፍ የኢኮኖሚ ተቋማትን ሙሉ በሙሉ ለሰላሳ አመታት ተቆጣጥሮ ያስተዳድራል።

የኢህአዴግ ፊታውራሪ የነበረው ወያኔ፤ ከኃያላን ምዕራባውያና ከግብፅ ጋር በቅርብና በትብብር ይሰራ ነበር። የተተኪው ብልፅግና ፓርቲ ብቸኛ መሪ የሆነው ኦሮሚያ ብልፅግና ደግሞ ከቀይ ባህርና ከገልፍ ባህረ ሰላጤ ሃገራት ጋርና ከቻይናና ምዕራብ አትላንቲክ ሐገራት መካከል ሲያወላውል ቆይቷል። ሕዝብን ከጀርባው ለማሰለፍ ያልሞከረው ርዕዮተ አለማዊ አክሮባት የለም፡- ነገዳዊ ፋሺዝምን፣ ህዝቦች ማርክሲዝምን፣ የኢትዮጵያዊነት ብሄራዊነትንና የብልፅግና ወንጌልንም በተለያየ ጊዜ ለብሷቸዋል።

እ.ኤ.አ ከ2021 ዓ.ም በኋላ፣ በፌዴራል መንግስቱና በሕ.ወ.ሃ.ት. መካከል በዘመናዊ መሳሪያ የታገዘ ጦርነት ተካሂዶ አንዳችም መፍትሄ ሳያመጣ በፕሪቶሪያ በተፈረመው አግላይ ስምምነት ተጠናቋል። በአሁኑ ወቅትም በፌዴራል መንግሥትና በፋኖ ሕዝባዊ ንቅናቄ መካከል በአማራ ክልል መጠነ ሰፊና አውዳሚ ጦርነት ከፌዴራል ሃይሎች ጋር በመካሄድ ላይ ይገኛል። የእያመሱ መግዛት ስልት በሌሎች ክልሎችም ግጭት እንዳሸን እንዲፈላና እንደ ሰደድ እሳት እንዲስፋፋ እያደረገ ይገኛል።

አሜሪካና የታላቁ አትላንቲክ ጥምረት ሐገሮች ከሶሻሊስት ስርዓት የተላቀቁ የመካከለኛውና ምስራቅ አውሮፓ ሃገራትን ለዲሞክራሲያዊ ሽግግር ዘብ ሲቆሙ፣ በወታደራዊ ሶሻሊዝም የተገረፈውን የኢትዮጵያን ሕዝብ ግን በዘር አጥፊና ሐገር ገንጣይ ሃይሎች እጅ ወድቆ እንዲቀጣ ትብብርና ዝምታን አሳይተዋል። እ.ኤ.አ በ1991 ዓ.ም በአሜሪካ ሊቀመንበርነት በለንደን የተደረገው የድርድር መድረክ ለኤርትራ መገንጠልና ለወያኔ ገደብ አልባ ስልጣን የተመቻቸውን ደባ በሃዘን ስንክረው እንኖራለን።

የአለም-አቀፍ የፋይናንስ ተአማኒነት ድርጅት (Global Financial Integrity) ጥናት እንደሚያሳየው፣ ከእ.ኤ.አ ከ2004 ዓ.ም እስከ 2013 ዓ.ም ድረስ ህገወጥ አመታዊ የገንዘብ ሽሽት ወደ \$2.5 ቢሊዮን የአሜሪካን ዶላር ደርሶ ነበር። ይህም ሃገሪቱ በአመት ከምታገኘው የእርዳታ ገንዘብ ወይም ከዓለም ገባያ ከምታገኘው ምንዛሪ ጋር ተመጣጣኝ ነበር። ህገወጥ የገንዘብ ፍሰቱ እ.ኤ.አ በ2009 ዓ.ም ወደ 3.26 የአሜሪካን ዶላር ከፍ ብሏል። ይህ ገንዘብ የተመዘበረው በሙስና፣ በጉቦና ጥቅማጥቅም፣ ሆን ተብሎ በተጭበረበረ ደረሰኝ አማካይነት ነው።

በቁጥር አናሳን ሕዝብ በብቸኝነት እወክላለሁ የሚለው የወያኔ ውሮባ ቡድን፣ በሰላሳ አመታት ውስጥ በግምት ወደ \$30 ቢሊዮን የአሜሪካን ዶላር ዘርፏል ማለት ነው። ይህም አሜሪካ በነዚህ የግፍ አመታት በልዩ ልዩ መልክ ካበረከተችው እርዳታ ይመጣጠናል። ከዚህም በላይ አምባገነናዊው ሕወሃትና ግብረ አበሮቹ ባላቸው የበጀት ቁጥጥርና በፈጠሯቸው ህገወጥ የፓርቲ ኩባንያዎች አማካይነት በቢሎዮኖች የሚቆጠር የብርና የቁሳቁስ ሃብት አካብተዋል፤ የህግ የበላይነት እነሱን እንደማይመለከትም በግብር አሳይተዋል።

የኃይል ማዕከሉ አንድ ጊዜ ሲሰፋ ሌላ ጊዜ ደግሞ ሲጠብ ስለቆየ በትልልቅ ምሁራን ሳይቀር የኢትዮጵያን ፖለቲካ ውስብስብነት ለመረዳት ከባድ ሆኖ እናገኘዋለን። ነገር ግን በተጨማሪም የሃይል አሰላለፍ እይታ (realist perspective) ላይ የሚያቀነቅን የፖለቲካ ሳይንሳዊ አመለካከት የሚገልፅልን ብዙ ጠቃሚ ግንዛቤዎች አሉ። ከምኞታዊና ከመወንጀጀል ንትርክ ወጥተን አገራችንን ከምትገኝበት የገደል አፋፍ እንዴት እናድናት ብለን በመጠየቅ በማስረጃና በምክንያት የተተከሉ መፍትሄዎችን ማፈላለግ ግዴታችን ይሆናል።

ለምሳሌ ያህል ይቺ እውነታዊ እይታ በኢትዮጵያ ፖለቲካ ላይ በደማቁ ከሚሰመርባቸው ባህርይዎች መካከል በሚከተሉት ላይ ታሰምራለች፡-

አንደኛው፣ ፖለቲካ-መራሽ ኢኮኖሚ የሙስና እናት ነው፡- የሚያጠራጥር ወታደራዊ ችሎታና ሃሳባዊ የበላይነት የሚጎድላቸውና የፖለቲካ አውታሩን በመጥለፍ ቱጃር የሆኑ ልሂቃን ስልጣን ለማካፈል ተገደው የሚደራደሩት የትጥቅ አቅም ካላቸው ተፎካካሪዎቻቸው ጋር ብቻ ነው። “የማይገፋ ቀረ እንደተገፋ” እንደሚባለው ነው። በርግጥ ከምርጫ ሳጥን የጥይት ሳጥንን የሚመርጡት አስመሳዮች ስለ ፍትህ፣ እኩልነትና ነፃነት የሕዝቡን ጩሳት ለመቀማት ያላዘናሉ።

ሁለተኛው፣ ያልተገራና ያልተገታ ስልጣን ሳይቆይ ሳያድር ይባልጋል፡- የመንግስታዊ ልሂቃን ወገናዊ የበላይነት መስፈኑን ሲያምኑ በትምክህት ስሜት ተውጠው፣ ጉልበትንና ቅቡልነትን በማምታታት ራሳቸውን መቆጣጠር ያቅታቸዋል። ተፎካካሪዎችንም ሆነ ተቀናቃኞችን መጥፋት እንዳለባቸው ጠላቶች ያዩዋቸዋል፤ የሕግ የበላይነትም እነሱን ሳይሆን ደካማዎችን ብቻ የሚገዛ ነው ብለው ራሳቸውን ለማሳመንም ይጣጣራሉ።

ሶስተኛው፣ የፍልሚያ አቅም ግንባታ ድርድርን ያሳልጣል፡- ፍጹማዊም ሆነ አምባገነናዊ ባለስልጣን ከተቀናቃኞቹ ጋር ለልባዊ መደራደር ፍቃደኝነት የሚኖረው በፍልሚያው ወደተሸናፊነት ማሸቆልቆሉን ሙሉ በሙሉ በልቡ ሲገነዘብ ነው። የዚህም ውድቀት የመጀመሪያ ማመለከቻው በራስ

መተማመንን ማጣት ሲሆን ማክተሚያው ደግሞ ኃላፊነት በጎደለው ወራዳነት ሁሉንም የህብረተሰብ ክፍል ማመስና መኮነን ናቸው።

አራተኛው፡ ቁጭ ብለው የሰቀሷትን ቆመው ማውረድ አቃታቸው፡- የኢትዮጵያ አንድነት ብሄርተኞች፣ የማንነት ፖለቲካ ምን ያህል ካንሰራዊ በሽታ መሆኑን በቂ ግንዛቤ ውስጥ ሳያስገቡ እስከ መጨረሻ ስዓት “የብሄር ጥያቄን” ሲያኝኩ ቆየተዋል። አሁን በዘርና በሃይማኖት ማንነት ህዝብን ከጀርባቸው በማሰለፍ ብዙ ርቀት የሄዱት አግላይ ፖለቲከኞች ግን የመደብ ትግል (መደባዊነትና ከተሜነት ባልዳቡሩባት ድሃ አገር) ብዙ እንደማያስኬድ ቀድመው መገንዘባቸው ብልህነታቸውን ያሳያል።

በተጨማሪም የአገር-አቀፍ ብሄርተኞት ያልተገነዘቡት ጉዳይ፣ የውስጥ ጠላት ከውጭ ጠላት የበለጠ አደገኛነቱን ነው። የተደራጀ ቡድን ተዋግቶም ሆነ በአጋጣሚ እድል ቀንቶት ቁልፍ ሃገራዊ ተቋማትን መቆጣጠር ካቻለ (ለምሳሌ ብሄራዊ ሰራዊቱንና የደህንነት አውታሩን፣ የሲቭል አገልግሎቱንና የመንግሥት ኩባንያዎችን) የሚያካብተው ሃብት፣ የጦር መሳሪያና የወጣቱን አዕምሮን በሰበካ የመያዝ እድሉ ሰፊ ስለሆነ የነከሰውን ሁለገብ ስልጣን ለመቀማት ትልቅ መስዋዕትን እንደሚጠይቅ ታሪክ ይመሰክራል። እንዲሁም የኢትዮጵያዊነት አቀንቃኞች በቂ ግንዛቤ ያልሰጡት ሶስተኛው ነገር፣ ክልሎች ያሰማሯቸው ሚሊሻዎችና ልዩ ሃይሎች በሌሎች ሃገራት እንደታየው ለርስበርስ ጦርነትነትም ሆነ ለፌደራሉ ህግ ማስገበር ስልጣን መሰጠት ምክንያትነታቸውን ነው።

አምስተኛው፡ የቋቋን አወርድ ብላ የብብሁን ጣለች፡- ሁሉም በኢትዮጵያ ፖለቲካ ውስጥ የሚሳተፉ አካላት የእርስ በእርስ ግጭት የሚያስከትለውን አስከፊ ውጤትና፣ ቋሚ የውጭ ጠላቶቻችን ኢትዮጵያ በማያባራ መታመስ ውስጥ ተዘፍቃ ጥቅሚን ሳታስከብር እንድትኖር ለሚፈፀሙት ጣልቃ ገብነት መልካም እድል እንደሚሆንላቸው መረዳት የመጀመሪያ ግዳጃቸው መሆኑን መገንዘብ ይኖርባቸዋል።

1.3 ፍጹማዊው ቅቡልነት አልባ አስተዳደር

የጃጀው የወያኔ አመራር፣ በብስጩው የኢሃዲግ ኦሮሞ አንጃ ከአዲስ አበባ እ.ኤ.አ በ2018 ወደ ምሽጉ ትግራይ ተግራል። ሃገሪቱም በተረኛ የኦሮሞ ብሄርተኝነትና በብልፅግና ወንጌል የታወረ አፋኝ ቡድን እጅና የባሰ ፖለቲካዊ ውጥንቅጥ ኡደት ውስጥ ገብታለች። አለም አቀፉ ማህበረሰብም በተለይ እ.ኤ.አ ህዳር 2020 ጀምሮ በሰሜናዊው ክፍል ለተከሰተው ሕዝቡን ያሳተፈ (ነገር ግን በፌደራልና በክልል ሃይሎች መካከል ለተካሄደው ፍልሚያ) ትኩረትን ነፍጻል። ከአንድ ሚሊዮን በላይ ቁጥር ላለው ሞትና አካል ጉዳት እንዲሁም ከ60 ቢሊየን የአሜሪካን ዶላር ግምት ላለው ቁሳቁስ ውድመትም ችላ ተብሏል። በሁለቱ (ኦሮሞና ትግራይ) የብሄር ሊሂቃን ስልጣን ሽኩቻ፣ ለረጅም ጊዜ ከበባ ውስጥ የነበረው አማራ ሕዝባዊ ሃይል ተጨምሮበት አዲሱ የእርስ በርስ ጦርነት ዛሬ የሶስትዮሽ ሆኗል። ትልቁና ታላቁ የአማራ ሕዝብ በሃገሪቱ ውስጥ ካሉት ነገዶች በሰፊ ሁኔታ በየቦታው ተበታትኖ የሚኖር አማርኛ ቋንቋ ተናጋሪ ማህበረሰብ ስለሆነ ለማያባራ ጥቃትና ጭፍጨፋ ኢላማ ተዳርጓል።

አምባገነናዊው አብይ አህመድ አሊ፣ በፖለቲካ ትስስር ውስጥ ለጥቅም በገቡ አድርባይ ልሂቃን ታግዞ ላለፉት አራት አመታት ግፍን፣ የጎሳ መድሎን፣ አስመሳይነትን፣ ተቋማዊ ሙስናንና ረሃብን እንደ አስተዳደራዊ ማጥቂያ ስልት በመጠቀም አገሪቱን እያመሳት ይገኛል። ብሄር ተኮር አምባገነናዊነት የእርስ በእርስ ግጭትን ከማነሳሳት የተለዩ ባህርይ እንደሌለው አሳይቶናል። ከማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ዘርፎች ቀንሶ በጀትን ለወታደራዊ አገልግሎት ማዋል፣ የጅምላ አፈናና እስር፣ የዘር ማፈናቀልና ቢቻል ማጥፋት፣ የሴራና የአይኔን-ግንባር ያርገው ፖለቲካ፣ መዋጸትና ማደናገርን፣ የጦር ወንጀልን እንደመሳሪያነት መጠቀም ቋሚ የአገዛዝ ማሳያ ባህርይ እየሆነ ስለመጣ ሕዝቡን በፍራቻ የደነዘዘ አስመስሎታል።

የጠ/ሚንስትሩ ስልታዊ እቅድም የተፎካካሪዎችን እምቅ ሃይል ከንቱ ምኞት በማስመሰል፣ ህዝቡን በብዙ ዘርፍ በመከፋፈልና በማጋጨት፣ ፍርሃትን፣ ጅምላ አፈናን፣ ሞትንና ስራ አጥነትን

በማስፈን ተስፋ አስቆርጦ ስልጣንን ማራዘም ይመስላል። የፋኖ እንቅስቃሴና እየጨመረ የመጣው የወጣቶች እምቢተኝነት እንደሚያመለክተው ይህ ስልት ባልተጠበቅ ፍጥነት እየከሸፈበት ይገኛል።

ጣረሞት ላይ ያለው የአብይ አህመድ አሊ አስተዳደር ከዚህ በፊት ታይቶ የማይታወቅ አምባገነናዊነት፣ ኢሰብዓዊነት፣ ኢፍትሃዊነት፣ የማያባራ እርስ-በርስ ጦርነት አጫሪነት፣ የውሸት ፕሮፓጋንዳ ተጠቃሚነትና ለዜጎች የኑሮ ዋስትና ግዴታነት የሰፈነበት ሆኖ ይታያል። አገዛዙ እንኳን ዜጎቹን ከውስጥ ነውጠኛ ሃይሎችና ከውጭ ቋሚ ጠላቶች ሊከላከል ቀርቶ በተከታታይ አለም-አቀፍ የሰብዓዊነትና የጦር ህጎችን ጥሷል፤ እየጣሰም ይግኛል። የሚይዘውንና የሚጨብጠውን ያጣው ጠቅላይ ሚኒስትርና ግብረአባሮቹ በተጭበረበረ ምርጫ የህግ አውጪውንና የዳኝነት ስልጣኖችን እንዲሁም የገዥ ፓርቲውን የውስጥ አሰራርና የክልል መሪዎችን አጀጃጃም በግሉ አጠቃሎ በመያዝ ስርዓታዊ ተጠያቂነትን አራክሶታል። የስልጣን ጥማት የተጠናወተው ጠቅላይ ሚኒስትር ታማኝነትን ከችሎታ ብቁነት አልቆ በማየት በሹም-ሽር አባዜ ተወጥሮ ይገኛል።

ስለዚህ ለ“ስርዓታዊ ለውጥ” አስፈላጊነትና አይቀራነት መሰረታዊ ምክንያት ሕወሃት የገነባው በዘር ምሰሶ የተማክለ ህገመንግስታዊ ስርዓት በገፁ-ባህሪው አግላይ፣ ነውጠኛና ኢ-ዲሞክራሲያዊ ስለሆነ ነው። ኢ-ዲሞክራሲያዊ የሚያደርገው፣ የባህል ብዝሃነት በሰፈነበት ሃገር በቁጥር/ድምጽ ብዛት ወይም ማነስ ያልተገባ የመብት ጥሰት እንዳይከሰት ገደብ ማበጀት ዲሞክራሲያዊ መርህ ስለሆነ እኛና-እነሱ ከሚለው አግላይ የቡድን ማንነት ፖለቲካ ከዜግነት ፖለቲካ ጋር ስለሚጻረር ነው። ሆን ተብሎ አግላይነት በተካተተበት ህገመንግሥትና መንግስታዊ አስተዳደር የነፃ ዜጎች ሉዓላዊነትን ሊከበር አይችልም፣ የዲሞክራሲ ምሰሶዎ ተባብሮታል። ለዚህ ነው በ1995ቱ ህገመንግስት ማዕቀፍ ቅቡልነት ያለው የጉራጌና የወላይታ ክልል የመሆን ጥያቄ በጉልበት እንዲታፈን የተደረገው። ስለዚህ ነውጥን ያቀፈ ስርዓት በዘዴ ሊገረሰስ ይገባል እንጅ ሊጠገን አይችልም።

በዚህም ምክንያት እ.ኤ.አ ከ2018 እስከ 2024 ድረስ በሐገሪቱ ውስጥ የፖለቲካዊ አመፅ እንደ ሰደድ እሳት ሊቀጣጠል ችሏል፡- ወደ 6000 የሚደርሱ የእርስ-በእርስ ግጭቶችና መንግሥት ካለምክንያት ያጫራቸው ረብሻዎች ተከስተዋል። ከአንድ ሚሊዮን በላይ ሰዎች ሞተዋል፣ ተጨማሪዎችም አካለ ስንኩል ሆነዋል። ሚሎዮኖች ተፈናቅለዋል፣ ይህም በአለም ላይ ትልቁን ቁጥር ይዟል። 25 ሚሊዮን የሚሆኑ ረሃብተኛ ሆነው በሞት አፋፍ ላይ ይገኛሉ፤ 6 ሚሊዮን የሚሆኑት ደግሞ ከእንስሶቻቸው የድርቅ ስለባ ሆነዋል። በጠቅላላው በዚህ የፖለቲካ ምስቅልቅል ምክንያት አገሪቱ ትፈርሳላች የሚለው ስጋት አይኑን እያፈጠጠ መጥቷል።

እንዲህ ያለ ውስብስብና ውጥንቅጥ ሁኔታ ለሰፈነበት ታሪካዊ ሐገር መልካም አስተዳደርን ለማስፈን በሕግ የበላይነትና በወታደራዊ የበላይነት መካከል መዋለል አሉታዊ ስልት እንጅ መፍትሄ አለመሆኑ ግልጽ ነው። እውነታውን መቀበል ስላቃተ የብልጽግና ፓርቲ አገዛዝ ሕዝቡን በኦፊሴላዊ ውሸቶች ማደንቆር፣ ማስራብ፣ ማመስ፣ ማገት፣ የልማት ገንዘብን ወደ ቅንጦት ፕሮጀክቶችና ጦር መሳሪያ ግዢ ማዘዋወርና ተመሳሳይ ፍሬቢስ ድርጊቶች ላይ ተጠምዷል።

የዚች አሳዛኝ ሃገር ጉዳይ የሶስት ምክንያቶች ውጤት ነው። አንዱ በጋራ ጥቅሞች፣ ፕሮግራሞችና ራዕይ የተመራ የሕዝባዊ ንቅናቄ የመፈጸም ባህላችን ደካማነት ነው። ሁለተኛው የተፈራረቁብን አምባገነናዊ ስርዓቶች ደክመኝ ሰለቸኝ ሳይሉ ያካሄዱት የነፃ-ሃሳብና የሲቪል ማህበራትን አፈና፣ እንዲሁም የተፎካካሪ ፓርቲዎችን በጠላትነት መፈረጅ እንጅ በተወዳዳሪነት መነፅር ባለማየት ፍርሃት በመስፈኑ ነው። ሶስተኛው ለጂኦፖለቲካ ጥቅም ሲባል የውጭ ባላንጣዎቻችን በማያቋርጥ ጣልቃ ገብነት ሲያምሱን መቆየታችው ነው። አንዳንድ መሪዎቻችንም “የጠላቱ ጠላት ወዳጄ ነው” በሚል እኩይ እሳቤ ስለተባበሯቸው ነው።

ሂስ ለመፍትሄዎች መንደርደርያ እንጅ ማክተሚያ ልትሆን አትችልም። ለብሄራዊ መዋቅራዊ ችግሮቻችን ትክክለኛ መፍትሄው የኛ ብቻ ነው እንዳይመስልብን ብንሰጋም፣ ከብሄር ተኮሩ አገዛዝ ማክተም ተከትሎ ምን ይደረግ ለሚለው አብይ ጥያቄ ተጨባጭ መልሶችን ቀጥለን እናቅርባለን። ለውውይት ያቀረብነው ይህ ፍፍተ ካርታ በሚከተሉት ግምቶች ላይ የተገነባ ነው፡- አንደኛ የተለያየ

የባህል ስብጥርን ለምዕተ ዓመታት ያስተናገደች አብዮታዊ የህብረ-ብሄሮች ሐገር በከፋፋይ የዘርና የሃይማኖት ፖለቲካ ጥላ ስር አንድነቷን በጥልቅ ልትገነባ አትችልም። ሁለተኛ ሐገራዊ አንድነትን ለማጠናከር የመጀመሪያው ተግባር በአማራ ተወላጆች ላይ በውሸት የጥላቻ ትርክት ምክንያት የሚፈፀምባቸውን ግፍ በጋራ ማስቆም ነው። (ከ40 ሚሊየን በላይ የሚሆኑት አማሮች የማያወላዳ ኢትዮጵያዊነትን ያቀነቅናሉ)። ሶስተኛ በነፃነትና በዜጎች እኩልነት ላይ የተመሰረተች ሐገር ለመገንባት በትግራይ ነፃ አውጭ አመራሮች ሲፈፀም የነበረው፤ በአሮሚያ ነፃ አውጭ ግንባር ልሂቃኖች የቀጠለው አግላይና በሙስና የተጨማሪ አሰራር ከስሩ ተነቅሎ ዜጎችን በእኩል የማስተናገድ ዘመናዊና ዴሞክራሲያዊ ኢትዮጵያን የመገንባት የተደቀነብንን ሃላፊነት መወጣት።

እኩይ የፖለቲካ ተቋማትና ስርዓታዊ አስተዳደሮችን ከሰራቸው ደረጃ በደረጃ ነቅሎ የመተካት መርሃ ግብር ነጻና አሳታፊ የሽግግር አካሄድ ያስፈልገዋል። ይህ ሂደት ደግሞ ሁለት ጉልህ ደረጃዎች ይኖሩታል። የመጀመሪያው ደረጃ ሰላምን ለማስፈንና በመፈራርስ ላይ ያለውን መንግሥትና ወታደር መልሶ ለማቋቋም አሸጋጋሪ የአበው መማክርትን አቋቁሞ የባላደራ መንግሥትን መመስረት ግድ ይላል። ቀጣዩ ስራ ደግሞ በሽግግር ህገመንግሥት (ቻርተር) የተመራ ጊዜያዊ የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በማስመረጥ የስር-ነቀል ስራዎችን ለመተግበር መንገድ ማመቻቸት ያስፈልጋል የሚል ነው።

ይህ አጭር ትንተናና ትልም ሁለት ነገሮች ላይ ያተኩራል። መልካም በሚመኙ ኢትዮጵያውያንም ሆነ የጂኦፖለቲካ ጥቅም ከሚያስገኝላቸው ተቀናቃኝ አገሮች የአርቆ ማየት እይታ፤ የኢትዮጵያ መውደቅ ለመተንበይ አይበጅም። ሁለተኛው የኢትዮጵያ ችግሮች ተቋማዊና መዋቅራዊ በመሆናቸው መፍትሄዎቹ በችግሩ ልክ የሚቀረፁና መሰረታዊ ለውጦችን የሚሹ ናቸው።

የኢትዮጵያ ድርድራዊ የስልጣን አከፋፈል ምን መምሰል እንዳለበት በሚለው ጥያቄ እንጀምር። ቀጥለን የኛን ፍኖተ ካርታ በዝርዝር እናቀርባለን።

ክፍል ሁለት **የድህረ-ዘውግ ሽግግር ቅርፅ**

፩. መድሃኒት፡- የሀገረ-መንግሥት መልሶ ግንባታና የስልጣን አከፋፈል

ሁለተኛው የአለም ጦርነት ከተጠናቀቀበት ጊዜ አንስቶ፤ ኢትዮጵያን የማዘመን ሙክራ አራት መስቀለኛ መንገዶችን አስተናግዷል። እነዚህም እድሎች እ.ኤ.አ በ1941፣ 1974፣ 1991ና 2018 ዓመተ ምህረት የተከሰቱት ናቸው። ምንም እንኳን ጅምሪያቸው መልካም ቢሆንም፤ ለዘመናዊ ፖለቲካ ስርዓት የሽግግር መስኮት ተደርገው የሚቆጠሩት እነዚህ አጋጣሚዎች የሚታወሱት አምባገነኖችን ለማስወገድና ድህነትን ለማጥፋት ሳንጠቀምባቸው በመቅረታቸው ነው። በተጋረጠብን ሁለገብ ግጭት፣ አፍጦ የመጣውን የሀገረ መንግሥት ውድቀትን ለመቋቋም አምስተኛው የሽግግር መስኮት ፊት ቆመን እንገኛለን።

ፕ/ሮ ሾን (Vaughan) እ.ኤ.አ በ2011 ሌቨርስ (Lavers) በ2023 እንዴት የኢትዮጵያ ህዝቦች አብዮታዊ ዲሞክራሲያዊ ግንባር (1991 - 2018) እንዴት አድርጎ ተሰባብሮ የወደቀውን ስርዓት በአግላይ የፖለቲካ ስርዓት ለመተካት ያደረጉት ጥረት በሰከነ ትንተና አሳይተዋል። ኢህአዴግ ቅቡልነትን ለማግኘትና ጥቅመኛ የልማት ሃብታሞችን ለመኮትኮት በመንግሥት-መር መዋዕለ ንዋይ በማፍሰስ የኢኮኖሚ እድገትን ለማምጣት የተወሰነ ስኬት አሳይቷል። የመሬት ክፍፍልን በማሻሻል፣ የኢንዱስትሪውን ዘርፍ በውጭ አምራቾች በማስፋፋትና መሰረታዊ አገልግሎቶችን መስጠት ላይ የሚፈጠሩ ስራዎችንም ለማስፋፋት ሞክሯል። ተተኪው ብልጽግና ፓርቲም የተጀመሩ ፕሮጀክቶችን ለማስጨረስ ቢጥርም መጨረሻው አላማረም። በትግራይ፣ አማራና ኦሮሚያ ክልሎች ካሉ የስልጣን

ይገባኛል ሃይሎች ጋር ፍልሚያ ውስጥ ገብቶ ስልጣኑን ለማራዘም ሲል “ሁሉ ሃብት ለጦርነት” አባዜ ውስጥ ገብቶ እየዳሸቀ ይገኛል።

አስተማማኝ የሽግግር ይዘትና ሂደት ትንተና የእንዴት ጥያቄን በማንገብ ከየት ጥያቄን (መነሻውን ለመለየት) ከወዴት ጥያቄ (መዳረሻውን ለመለየት) አብሮ መዳሰስ ይኖርበታል። ለውጡ ከየትም ቢነሳ፤ የኢትዮጵያ ህዝብ መዳረሻው ከጭቆናና ከድህነት ለዘላለም መላቀቅ ነው። በበለጽጉት ሐገራት የነፃነት ዋስትናና ለህዝብ ተጠያቂነት ነው። ዲሞክራሲያዊ ተጠያቂነትም ሆነ አባታዊ (ምኒልካዊ)።

የፖለቲካ እሴቱን ማጥፋት የመጀመሪያው ስራ መሆኑን በርግጠኛነት መናገር ይቻላል። ግን ሐገሪቱ እንድታገግምና መልሳ እንድትገነባ እናስባለን። ተቋማዊ ሙስናንና ተጠያቂነት-አልባነትን ለማጥፋት የዜጎች ተሳትፎ ቁልፍ ሚና አለው። እንዲሁም የአለም አቀፍ አጋሮችና ወዳጆች ትልቅ ድህነትና አፋኝ ፖለቲካ ስር በሰደዱበት አገር ዜጎች ግዙፍ የፖለቲካ ተሳትፎ ዕድል ስለማይኖራቸው በዲፕሎማሲ ጫናና በአቅም ግንባታ ላይ ብዙ ሊያበረክቱ ይችላሉ፤ ይገባችዋል።

ነጻ የሲቪክ ማህበራትና ተቃዋሚ የፖለቲካ ፓርቲዎች ፍራቻን ካሸነፉ አምባገነናዊ ሃይሎችን በመግታትና ለህግ የበላይነት ዘብ ለመቆም ይችላሉ። ፍራቻን ለማሸነፍና የተባበረ ክንድን ለማሳየት መስናክሎቹ ምንድን ናቸው የሚለው ጥያቄ መመለስ አለበት። ፍሬያማ ግንዛቤዎችን ለማግኘት የሚረዳ አንድ እሳቤ አለ--እሱም በጭብጥ እውነታዎች ላይ የተመሰረተ “ስልጣን ክፍፍል በጉልበተኞች ድርድር” የሚባለው የፖለቲካ ስይንስ ትንተና ዘዴ ነው። ይህ ማዕቀፍ ምን ያህል እንደሚያስኬደን ባጭሩ እንየው። የስልጣን ክፍፍል አመለካከት ፍሬ ነገሩ "መንግስታዊ ተቋማት እመሬት ላይ የወረደ የስልጣን ቅርጫ ነፀብራቅ ስለሆኑ የቁልፍ ተፋላሚዎችን ጥቅም በማስጠበቅ ብቻ የተረጋጋና ዘላቂ መዋቅሮችን ሊያዋልድ ይችላል” የሚል ነው (Khan 2010, Gray 2017, 2019)። የዚህ ጽንሰ ሃሳብ የግንባታ ጡቦች ተቋማት፣ ርዕዮተ አለም፣ የማመፅ አቅምና ሃብትን የማከማቸት ድርጅታዊ ችሎታ ናቸው።

በተለዋዋጭ የእድገት ደረጃና ታማኝ አመራር (አባታዊ አስተዳደር ወይም ዲሞክራሲ) ውስጥ ስኬትን የሚያቀርበው ወሳኝ ነገር የሃገር አቀፍ ተቋማት ጥራት፣ የዜጋ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ማህበራት ተሳትፎ፣ እንዲሁም የገዢው ፓርቲ አለመጠለፍና ራስን መቻል ነው። በምላሹ የአስተዳደሩ ውጤታማነት መሰረቱ የስልጣን ድርድሩ አካታችነትና ጥራት ነው። የትልቅ ሃገርን አቅምና ልሂቃን በጋራ የሚወስኑትን ውሳኔ ማዋካድ ትልቅ ጠቀሜታ አለው። ይህም የመንግሥት ፖሊሲ የማስፈጸም አቅምንና የደጋፊዎቹን ሙሉ ትብብር ይጠይቃል።

ከሃገራዊ-መንግሥት የእድገት አካሄድ አንጻር ስናየው፤ የስልጣን-ክፍፍል እይታ የሚያተኩረው በማንኛውም ማህበራዊ ቡድን ታስቦበት ሳይሆን በመደቦች ፉክቻ የሚመጣ ዝግመተ ለውጥ ነው። በሰንደቅ አንጋቢ መሪነት እንደ ሃገር ግንባታ ተግባር ከወሰድነው ደግሞ እይታው የሚወስደን አፅንኦት የፖለቲካና ኢኮኖሚ ልሂቃኖች በተቋማት ላይ የሚፈጽሙት ዘላቂ ስምምነት ላይ ነው። እኛም የምናተኩረው በሁለተኛው የግንባታ ትርጓሜ ላይ ነው።

በአመፅ፣ በመተባበርና ሃይልን በመቆጣጠር መካከል ያለው ዝምድና ምስጢራዊነት የተሞላበት ነው። በተለይ ደግሞ ከኢትዮጵያ ሁኔታ አንጻር ሲታይ። ከ1991ዓ.ም በኋላ የበቀሉት ሁለት አስተዳደሮች የተመኩበት በዘውጊነት የተማከለ ሃይል ብቻ ሳይሆን በስርዓታዊ ሙስና፣ ታይቶ በማይታወቅ ፖለቲካዊ ነውጥና፣ ከትውልድ ትውልድ በሚተላልፍ ጥላቻ ላይ የተመሰረተ መርዛማ ትርክት ነው። አጋር የገዢ ስብስቦቹ (ወያኔና ብልፅግና) ቅቡልነትን ለማግኘት በውጪያዊና ውስጣዊ የደህንነት ስጋቶች በማስፈራራት፣ የልሂቃን ግብረ አበርነትንና ህዝባዊ ድጋፍን ለስልጣናቸው ማራዘሚያ ለማድረግ ሰፊ ጥረት አድርገዋል። የስልጣን ክፍፍል-መር ጽንሰ ሃሳብ እንደሚያሳየውም ለልማት ባለሃብት ተብደዎች ድጎማ በመስጠት ስርቶ መክበር ተንቆ በዘር ልጓምና ጥገኝነት በሚጎተት ሙስና ቅርጫ መክበርን አስመርጧል።

በዛሬይቱ ኢትዮጵያ ዋናው አንቀሳቃሾች የፖለቲካ ሃይል (እውነተኛም ይሁን ህዝባዊ) የማንነት ፖለቲካ ነው። በሐገሪቱ የረጅም ጊዜ የፖለቲካ ባህል ታሪክ ውስጥ ይህ የሰላሳ አመታት ክስተት

ዘላቂነት ኖሮት አስደንጋጭ ባይሆንም ያደረሰው ጉዳት ግን ከእድሜው በላይ ነው። ከድህረ ማንነት ልዩታ በኋላ የሚደረገው ፓርቲንና መንግሥትን የማፋታት ተሃድሶ ሶስት የተለያዩና ተከታታይ የተግባር ደረጃዎች ያካትታል፡-ሽብርተኝነትን ማክተምና የተዳሙ ህብረተሰቦችን ማስታረቅ፤ በጊዜያዊ ህገመንግሥት የተመራ የሽግግር መንግሥትና ፓርላማን ማቋቋም፤ እንዲሁም በዜጋ-ተኮር ህገመንግሥት ማዕቀፍ የተመረጠ ቋሚ ፓርላማ ማስመረጥና ዲሞክራሲያዊ አስተዳደርን መቆርቆር ናቸው።

2.1) እየተካሄደ ያለውን የእርስ በእርስ ግጭትንና መንግሥት-መር ዝንፈትን ማቆም

የእርስ በእርስ ጦርነት አስፀያፊ፣ ጭካኔ የተሞላውና ረጅም ነው። ይህ አረመኔያዊ ድርጊት ወንጀል ለጅምላ እስር፣ ለግድያ፣ ለመፈናቀል፣ ከሃገር ለመውጣትና ለኑሮ ውድነት መንስኤ ነው። ከድንበር ውጪም ሊስፋፉ የሚችሉበት እድል አለ። በሌሎች ሐገሮች እንዳየነው በአሁኑ ጊዜ በኢትዮጵያ ያለው የእርስ በእርስ ጦርነት ትልቅ የኢኮኖሚ ጥፋት፣ የብዙ ዜጎችን ሞት፣ የሰብአዊ መብቶች ጥሰትና የአረመኔያዊ ድርጊቶች መፈፀምን አስከትሏል።

የተሳካ ስርዓተ መንግሥትና እንዲሁም የዲሞክራሲ ግንባታ ታሪክ እንደሚያመለክተው በስልጣን ጉዳዮች ላይ ንቁና ብቁ የዜጎች ትግል ስልጣንን ለተጠያቂነት ባግባቡ ለመግታት ቁልፍነቱን ያስተምረናል። የህግ የበላይነትንና ሃቅኝነትንም ያጠነክራል። ኢትዮጵያውያን አሁን ካለው አምባገነናዊና ገነጣጣይ አገዛዝ ለመውጣት የሚያደርጉት ትልቅ ሕዝባዊ ንቅናቄ መደገፍ አለበት። ይህ የሁሉም ሃይማኖቶችና ዘሮችን ድምፅ የሚያስተጋባ አገር-አድን ጥሪ ሰፊ ድጋፍ እንዳለው ግልጽ እየሆነ መጥቷል።

ወደድንም ጠላንም በጦርነት ቀውስ ወቅትና ድህረ-ጦርነት ካሉ ተነፃፃሪ ማህበረሰቦች ልምድ የሚያሳዩን እውነታ የእርስ በእርስ ጦርነቶች የሚያልቁት ወይ ሃገር በመበትን ወይም ደግሞ በአዋጪ አዲስ የስልጣን አሰላለፍ ነው። ሊሰራበት የሚችል የስልጣን ክፍፍልን ተፈፃሚ ለማድረግ ለውስጥ ግጭት ለተለያዩ ልሂቃን ፍላጎትና በብሄራዊ ጥቅም መካከል የተጣጣመ አውድ ያለው እርቀ ሰላምን ማስፈን ግድ ይሏል። ውጥንቅጥ ውስጥ የተዘፈቀ ማህበረሰብ ለማዳን ይህን አዲስ የስልጣን ክፍፍል ደረጃ በደረጃ መተግበር ብልህነት ሆኖ እናገኘዋለን።

የእርስ በእርስ ጦርነቱን ለማቆም፣ ለመዋቅራዊ ተሃድሶ መንገድ ለመጥረግ፣ ወደፊት ሊከሰቱ የሚችሉ የውጪና የውስጥ ግጭቶችን ለመከላከል፣ አዋጪ የሰላም ውል ስምምነት ማሰላሰል ይኖርብናል። የአንተም ተው አንተም ተው በባህላዊ ሽምግልና ማንነትን ስር-መሰረት ላደረገ የስልጣን ፉክቻን ለማቆም ያለው አቅም በጣም ውስን ነው። ለዚህ ድምዳሜ የተለያዩ ምክንያቶችን መስጠት ይቻላል። መሬትንና ግዛትን ከማንነት ጋር የሚያስተሳስር ፖለቲካ ትንንሽ ወይም ግላዊ አለመግባባቶችን ወደ ህዝባዊ ግጭቶች የማሳደግ ሰፊ እድል አለው። በኢትዮጵያዊ ብሄርተኞች ላይ የሚፈፀሙት ምህረት አልባ ጥቃቶች የሃገሪቱን ጠንካራና ሁሉን አቀፍ የማህበራዊ ሃብት በመሸርሸር የጋራ እሴቶች፣ ደንቦችና ህግጋት እንዳይከበሩ አድርገዋል።

ለፍሬያማ ድርድር የሚተጉትንና መፍትሄውን ደግሞ የሚያደናቅፉትን ቁልፍ ተዋናዮች ከመለየታችን በፊት ከሃገር ውስጥ ከግጭቶች ታሪክ የምናገኛቸውን ቁልፍ ግንዛቤዎችን ለትምህርት ያህል እንዳስሰ:-

- አብዛኛዎቹ የእርስ በእርስ ጦርነቶች በአገራት መካከል ከተከሰቱ ጦርነቶች የባሰ ከባድና አውዳሚው ከመሆናቸው ባሻገር፣ ለትውልድ የሚተላለፍ የጎሳና የሃይማኖት እንድምታን ያሳያሉ።
- የእርስ በእርስ ግጭቶች፣ አነሳሳቸው ሃብትን ለመቃረምም ሆነ ዝናን ለማትረፍ ቢሆንም፣ ፍጻሜያቸው ግን ተሸናፊን በማሰደድ፣ ዘር በማጥፋት ወይም ወደ ሁለተኛ ዜጋነት በማስጎብደድ ነው።

- ብዙ ጉዳዮችን ያስተናገዱና በአንድ ወገን ሙሉ አሸናፊነት የተገባደዱ ግጭቶች በአቻዎች መካከል በሰፊ ድርድር ከተጠናቀቁት ጋር ሲነጻጸሩ አጭር ጊዜ የወስዳሉ፤ ረጅም መረጋጋትንም ያመጣሉ።
- ታላላቅ ሃይሎች የእርስ በእርስ ግጭቶችን ለማቆም ከተባበሩት መንግስታት ጋር የሚሰሩት ግጭቶችን ለአለም አቀፍ ደህንነት እንደ ስጋት ሲቆጥሯቸው ብቻ ነው።
- ብዙ አይነት ትርጉም ሊሰጠው የሚችል ግልፅ ያልሆነ ስምምነት ስጋቶችን ስለማያጠፋው ሎ አድሮ ይናዳል። እንዲሁም
- ስምምነቶች ዘላቂ የማይሆኑት ቁርጠኝነት ሲጎል ነው፡-ተአማኒነት የጎደላቸው አፍራሾች ሲበዙ፤ ሕዝቡ የወደፊት እጣ ፈንታውን በግልጽ ማየት ሲቸግረውና ስምምነቱ ለማስተግበር በቂ ዋስትና የሚሰጥ ገለልተኛ ሃይል ሲጠፋ።

ፖለቲካዊ ዘውጊነት፤ እንደ መንግስታዊ ማርክሲዝም፤ በአሁኑ ወቅት በብዙ የአለማችን ክፍል ለፍትሃዊ ክብርና ስሜታዊ ደጋፊዎችን ለማብዛት ፍጆታ ሆኗል። የማዕከላዊ መንግስቱንም ሆነ የአካባቢያዊ አስተዳደሮች ስልጣን የተቆጣጠሩ ቡድናዊ ሃይሎች የኔ የሚሏቸውን ነጻ ሀገረ መንግስታትን በመገንጠል ለመመስረት የማይወክሩት ዘዴ የለም፡- ዘር ማጥፋትን፣ ማፈናቀልን፣ ክልላዊ ድንበር ማስፈትን፣ አናሳ ህዝቦችን መዋጥንና ልዩ ዞን መፍቀድን ጭምር።

አግባብ ያለው የስልጣን ክፍፍል የተሻሻለ ተቋማዊና መዋቅራዊ መረብ መዘርጋትን ይጠይቃል (O'Leary 2024)። በወታደራዊ ድል ወይም የአቻዎች የስምምነት ውል ላይ የተመሰረተ ስኬታማ የስልጣን ክፍፍል በአለም ላይ ለታዩት የእርስ በእርስ ግጭቶች ለአንድ ሶስተኛዎቹ መፍትሄ ሆኖ ታይቷል። ይህም ማለት ማዕከላዊ ስልጣንን የያዙ ሰዎች አገራዊ አንድነትን ለመገንባት ያላቸው ቁርጠኝነት ከተገንጥሎ አዲስ አገራትን ለመመስረት ከሚመኙት ጋር ሲነጻጸር የበለጠ ፍሬያማነቱን አስመክሯል።

የሰላም ስምምነት በአዋቂና ገለልተኛ አደራዳሪዎች ጥላ ስር ቢፈጸምም እንኳ ብዙ ውስብስብና ተንቀሳቃሽ አካሎች እንደሚኖሩት አያጠራጥርም። ስምምነቱ ቢያንስ እነዚህን ነጥቦች ማካተት ይኖርበታል፡- የችግሩን መንስዔና መሰረት ልዩታ፣ ጊዜውንና የተፋላሚ አቅሞች ልዩታ፣ የፋኖ ንቅናቄ ካለው የኦሮሞ-መራሽ ብልጽግና አስተዳደር ጋር ለመደራደር ፈቃደኛ ባይሆን ያለው አንድምታ፣ የዋነኛ ተዋናዮች በቃል ለመገኘት ተአማኒነትን ግምገማ፣ ዋስትና ሰጪዎች ለድርድሩ ተካፋይ ሃይሎች ደህንነትን ለማረጋገጥ እንዲሁም ስምምነቱን ለማስፈጸም ያላቸውን ፍላጎትና አቅም ማጤን፣ የመልሶ ግንባታውን ትልቅ ወጪ የሚሸፍነውን አካል መለየት ይገኙበታል።

ኢትዮጵያ በአፍ መፍቻ ቋንቋ ቀመር የአናሳ ህዝቦች ሐገር በመሆኗ (አማራና ኦሮሞ ብቻ እያንዳንዳቸው አንድ ሶስተኛ የሚሆነውን የህዝብ ቁጥር ሲይዙ)፤ ዜጎቿ ከዴሞክራሲያዊ እኩልነትና ከህግ የበላይነት ስርዓት እጅግ ተጠቃሚ እንደሚሆኑ ግልጽ ነው። ወደዚህ መዳረሻ የሚመራን ስልታዊ የሽግግር መርሃግብር በጣም አስፈላጊ እንደመሆኑ፤ ሁልጊዜም ለእያንዳንዱ አገር በልኩ የሚሰፋ፣ ታራቂና ስጋቱ አውድ ያለው ነው። ስለ አማራጭ ሁኔታዎች ዝርዝሮችን ወደጎን አድርገን በመረጥነው ሁኔታ ላይ እናተኩራለን።

የአግላይ ስርዓት ተጠቃሚዎች ለውጥን ይዋጋሉ፤ ከአካታች የፖለቲካ ስርዓት የሚጠቀሙ ሰዎች ደግሞ ተስፋ ወደ እውነት በተግባር ለመሸጋገር መቻሏን ይጠራጠራሉ። የስልጣን ክፍፍል በኢትዮጵያ ትልቅ ችግር የሚሆነው ለዚህ ነው። የአገዛዙ ልሂቃን ለጠባብ ፍላጎታቸው ያደናቅፋናል ብለው የጠረጠሯቸውን መብቀል ሲጀምሩ በለጋቸው ይቆርጧቸዋል። ይህ እኩይ ድርጊት ህግን የጣሱትን፣ ህግ አልባ የሆኑ፣ እንዲሁም በመዋቅራዊ ሙስና ጥገኝነትን የሚኮተኩቱ ተግባሮችን ያካትታል።

ተገዳዳሪ አፀፋዊ ሃይሎችም አሉ። አንዱ የጥንት እድሜ ያለው የብሄራዊ አገር ፍቅር ተስፋ የሚሰጥ መሪ መጣሁ ሲል እንኳን መጣህልን በማለት ገንፍሎ አደባባይ የሚወጣው የህዝብ ማዕበል ነው። ሌሎቹ ደግሞ የባለ ስልጣን ግፍ ሲበዛ ብቅ የሚሉ የትጥቅ አመቻችና ሰላማዊ እምቢተኝነቶች

ናቸው። ለዚህ ጥሩ ምሳሌ የሚሆነው በከፍተኛ ደረጃ እየጨመረ የመጣው የአማራ ሕዝብ ፀረ-አምባገነናዊ ንቅናቄ ነው። ዘር ተኮሩ የፖለቲካ ስርዓት በየቦታው እንደ ሰደድ እሳት በሚስፋፋው ተቃውሞ ሊደመሰስ በመጨረሻው ደቂቃ “በአልሸሹም ዘወር አሉ” ሙሾ ያላዘናል።

በኢትዮጵያ ለድህረ-ዘውግ አገዛዝ አካታችና አሳታፊ ሽግግር ጥሩ እድል እየሆነ በቅርቡ የመጣው ፋኖ የአማራን ህልውና የመታደግና ብሎም ኢትዮጵያን የማዳን ንቅናቄ ነው። ገና ያልተመለሰው ጥያቄ ግን ይህ የትጥቅና የእምቢተኝነት ንቅናቄ የፖለቲካ ክንፉን አጠናክሮ የቀረውን ተባብሮ ህዝብ በአጋርነት እንዴት ሊያስተባብር ይችላል የሚለው ጥያቄ ነው።

ሊከሰቱ የሚችሉ ብዙ አደጋዎችም አሉ። በወያኔና ብልፅግና አስተዳደሮች በዘር የተካፋፈለው ብሄራዊ ጦር ስራዊትና የደህነት ሃይሎች በመጨረሻው ሰዓት ለመፈንቅለ መንግሥት ሊነሳሱ ይችላሉ። በዘር ተኮሩ ለውም ሊጠፋፉ ይችላሉ። በሚከስተውም መፈራረስ በአዲስ አበባ ተቀማጭነታቸውን ያደረጉ አለም አቀፍ ድርጅቶች አገሪቱን ለቀው እንዲሸሹ ሊያደርግ ይችላል። በተጨማሪም አንዳንድ የክልል አስተዳደሮች የህገ መንግስቱን አንቀፅ 39 በመጥቀስ የመገንጠል ሙከራ ሊያደርጉ ይችላሉ።

ስለዚህ ሰላምን ማስፈንና ማዘለቅ ጊዜ ፈጅና ዋስትና ቢስ ተግዳሮቶችን ስለሚያስተናግዱ ብዙ ጥንቃቄን ትግስትን ይጠይቃሉ። ስር ሰደድ የስልጣን ክፍፍልን ለመትከል ብዙ እርምጃዎች መፈጸም ይኖርባቸዋል፡- ክልላዊ ልዩ ሃይሎች ከስመው ተፋላሚዎች በመልሶ ማቋቋም ተጠቃሚ ማድረግ፣ ከስደት ህዝቡን ወደ ቤቱና ሃብቱ መመለስ፣ እውነትን አፈላልጎ ወንጀሎችን በተገቢ ቅጣትና ተባብሮችን በካሳና በልባዊ የሽግግር ፍትህ ማስተናገድ፣ የዲሞክራሲ ስርዓት ሂደትን በማያወላዳ መንገድ ማስጀመር፣ የህግ የበላይነትን ማስፈን፣ ከአንዱ ክፍለ ሃገር ወደ ሌላው የሚደረግ የእንቅስቃሴ ነጻነት ማረጋገጥ፣ ወዘተ (A.U 2019; U.N2000)።

2.2) የሽግግር ሂደቱን ማስፈንጨት

በዚህ ታሪካዊ ገጠመኝ ወቅት ኢትዮጵያዊያን ብዙ ተግዳሮቶች ገጥመዋታል። እነሱም፡-ሃገሪቱ ከገባችበት ከፋፋይነትን መለያው ካደረገ ፖለቲካና ዝርፊያ ከበዛበት ተቋማዊ ውጥንቅጥ እንዴት ተገላግላን ወደ ፍትህዊና ቁሳቁሳዊ እድገት መስክ ልናደርሳት እንችላለን? ሌላው ጥያቄ ደግሞ ማነው ብቁና ታማኝ አሸጋጋሪ አካል? የሚል ነው።

በጫጉላው ወራት ብልፅግና ተብየው አስተዳደር ከቋሚ መንግስታዊ ስራዎች ጎንዮሽ የመዋቅራዊ መፍትሄዎች አፈላላጊ በጎንዮሽ በነጻ እንዲሰሩ እድል እሰጣለሁ ብሎ ቃል ቢገባም ይህ ምሃላ ሳያድር ተስርዟል። ‘ሕዝቡ ከፈለገ ህገ መንግስቱም ለመቀየር ይችላል’ የሚለው መሸንገያ አሸቀንጥሮ ጥሎ የተወረሰውን የፍትህ ጉድለት በአዲስ ሕዝበ ህግ መታረም እንጅ ሌላ አማራጭ የለም።

እንደ አማራጭ ሆኑ የሚነሳው በተፎካካሪና በገዥ ፓርቲዎች በስልጣን ክፍፍል ስምምነት የሚመራ ሽግግር ነው። ነገር ግን ተቃዋሚ ፓርቲዎች በብዛት ዘር ተኮር ናቸው። አገር አቀፍ ፓርቲዎች ደግሞ በጭቆና ጫና ስርና ከተማ ተኮር በመሆናቸው ሁለተኛው አማራጭ የስር ሰደድ ለውጥ ሞተር በማጣት ከስሟል። የቀረውና ሶስተኛው አማራጭ ፋኖ መሩና በዜጎች እኩልነትና በኢትዮጵያ አንድነት የሚያቀነቅነው ሲሆን እሱም ገና በሂደት ላይ ያለ ነው።

ሃገሪቱን የማረጋጋት አስቸኳይ ስራ ለተቋማዊ ለውጥ ለሚደረግ ብሄራዊ ጥምረት ቅደም-ሁኔታዎችን ለማሟላት ስለሚረዳ እንደ አፍሪካ ህብረትና የተባበሩት መንግስታት ድርጅትን በመሳሰሉ አለም አቀፍ ድርጅቶችና ተጽእኖ ሊያደርጉ ወዳጅ አገሮች የሚያስፈልገውን ድጋፍ መለገስ ይኖርባቸዋል። የሃገር ውስጥ የለውጥ ግንባሩ ሰፊ ማህበራዊ መሰረትና ባለቤት እንዲኖረው እስከተቻለ ድረስ የታወቁ የሲቪክ ማህበራትን፣ የሃይማኖት ተቋማትን፣ የንግድ ማህበራትን፣ የሃገር ሽግግሌዎችን፣ ድርጅታዊ ወገንተኝነት የሌላቸው ምሁራንን፣ ፕሮፌሰሩና የመንግሥት ሰራተኞችና ተቃራኒ የፖለቲካ ፓርቲዎችን ቢያካትት ይመረጣል።

የዐብይ አህመድ አስተዳደር በውድቀት አፋፍ ላይ በሆነበት በዚህ ወቅት ፋኖ መራሹ አመፅና የውስጡ-ፓርቲ ፋክቻ ምክንያት ፣ ለማይቀረው ከባድ ትርምስ ቅድመ ዝግጅት ማድረጉ አማራጭ የሌለው ግዳጅ ነው። ይህ ፕሮግራም ሲተገበር የሚጠይቃቸው እርምጃዎች በከፊል ሲጠቀሱ እነዚህ ናቸው፡- (1) በጠቅላይ ሚኒስትሩ፣ በክልልና ፌደራል ምክር ቤቶችና በህገመንግስቱ ላይ ሙሉ እገዳ መጣል፤ (2) መንግስቱን የሚረከጉ የቴክኖክራት ካቢኔና የጦር ባለሞያዎች መማክርት በአፋጣኝ ማቋቋም፤ እንዲሁም (3) ጊዜያዊ የምክር ቤት አባላት ወይም የሽግግር ሸንጎ ምርጫ ማካሄድ ናቸው። እነዚህን ወሳኝ እርምጃዎች የመውሰድ አስፈላጊነትን በዝርዝር እንሄድበታለን።

2.3) በሽግግሩ ተግባራዊነት ላይ የሚደረጉ ክርክሮች

በሰነዱ ውስጥ የስርዓት ለውጥ ያስፈልጋል ስንል ‘የህልውና አደጋን የዳረጉ መንግስታዊ መዋቅሮችንና የተመሰረቱበትን አግላይ ርዕዮተ-አለም በመንቀል፣ እንዲሁም ሀገራዊ እሴቶችን በማዘመን ብሎም በሃቀኛ ትርክትና ራዕይ ላይ የተመሰረተ አካታች ሃገረ-መንግሥትን መገንባት’ ማለታችን ነው።

መዋቅራዊ ሽግግር (እንደ ጥገና ለውጥ ሳይሆን)፣ በከባድ የፖለቲካ ቀውስ ማክተሚያ ወቅት የሚወለድ ነው። ስለዚህ የለውጥ እድሉ እንዳይጨነግፍ የሽግግር መድረኩ የቀውሱን መነሻ፣ የለውጡን መዳረሻና የጉዞውን ተግዳሮቶች ከግምት ውስጥ ማስገባት ይጠበቅበታል። ከምኞታዊነት አልፎ በነባራዊ ሁኔታዎች ላይ የተቸከለ ስምምነትን መቅረፅ የሚቻለው በዚህ መንገድ ነው። ይህ አይነት የስልጣን ስምምነት ከሶስቱ ቢሆንታዎች በአንዱ ሊፈፀም ይችላል፡- የስርዓት ውድቀትና ትርምስ ሲሰፍን፣ የአማኒያንና የፌደራል ሃይሎች ወታደራዊ አቻነትን ማለፍ ሲሳናቸው፣ መንግስታዊ ያልሆነው አማጺ አካል ድል ሲያደርግና ስልጣንን ሲቆጣጠር (በ1974ና በ1991 እንደተከሰተው) ነው።

ከግጭት ወደ ድህረ-ግጭት ለመሸጋገር የተፋላሚዎች-መር ብሎም ዋና ባለድርሻ አካላትን የሚያካትት የእርቀ-ሠላምና የሥልጣን ክፍፍል ስምምነትን ማስፈጸም ቁልፍ የሽግግር ቅድመ-ሁኔታዎች ናቸው። ይህም የሚሆነው ፍጹማዊው ገዥ ቡድን የአምባገነንነት ዘመኑ ማክተሙን (በጉልበት አቻነትም ሆነ በተሸናፊነት) ተገንዝቦ ስልጣን ለመልቀቅ ሲገደድ ብቻ ነው።

በዚህ ረገድ የምሁራን ሃሳብ አመንጭነትና ለመብት ተሟጋችነት ታሪክ ጥቂት ትምህርቶችን ቀስመንበታል። የዲያስፖራ ኢትዮጵያውያን ምሁራንና ማህበራዊ አንቂዎች ለተባበረችና ዘመናዊት ኢትዮጵያ የሚሆን ትልቅ ራዕይ፣ እንዲሁም ስለ ነፃ ዜጎች መብትና ግዴታ በሰነድ አዘጋጅቶ አቅርቦ ነበር (CCG, 2012)።

ይህ የዜጎች ቃልኪዳን በአርቆ አሳቢነት መንፈስ ትኩረቱን የጣለው በአዲሱ ዲሞክራሲያዊ ህገመንግሥት ላይ መካተት ስላለባቸው ዋና እሴቶች ነበር። ይህ ዝርዝር የሚከተሉትን ያካትታል፡- የኢትዮጵያን ሉዓላዊነትና የድንበር አንድነት ማስከበር፣ የግለሰባዊ ዜጎች መብቶች ከቡድን መብቶች ላዕላዊነት፣ የሁሉም ዜጎች የምግብ ዋስትና እንደ መብት፣ ቢያንስ አንድ አገር አቀፍ የስራ ቋንቋ (አማርኛን ጨምሮ)፣ ማንነትን ማዕከል ያላደረገ የመንግሥት ስልጣን ክፍፍል፣ ብዝሃዊ ወታደርና የሲቪክ አገልግሎት፣ ነፃ የዳኝነት ስርዓት፣ የግል ንብረቶች ባለቤትነት ላይ የተመሰረተ ገበያ-መር ኢኮኖሚ፣ መሬትን ወደግል ማስተላለፍ፣ ነፃ የዜጋና የፖለቲካ ድርጅቶችን እንደ ህዝባዊ ሉዓላዊ ስልጣን ጠባቂ ማየት፣ በሶስቱ የመንግሥት ቅርጫፎች ላይ የቁጥጥርና የሚዛን አውታሮችን መዘርጋት ናቸው።

ከአስር አመታት በኋላም እምቢልታ የሚባለው የጥናት ቡድን በዜጎች ቃልኪዳን ላይ የተዘረዘሩትን የህገመንግስታዊ እሴቶች በአዲሱ የፖለቲካ ሜዳ ለመተግበር የአገር-አድን ዝርዝር ጥሪ አስተላልፏል። የእምቢልታ ሰነድ (I.G 2021) ከኢሃዴግ ወደ ብልጽግና ሽግግር በኋላ ከላይ የጠቀስናቸውን ሶስት የሽግግር መንገዶች ተንትኖ ብያኔ ሰጥቶባቸዋል። ባጭሩ እንያቸው።

መንገድ ፩፡- ገዥ ፓርቲ-መር ሽግግር

አዲሱ ብልፅግና ፓርቲ ቃል የገባው የተቋማትና የህገመንግስታዊ ተሃድሶዎችን (ቢያንስ በወረቀት ላይ በማስፈር) በዓርያነት መደገፍ፣ አቀራረቢና ሁሉን አካታች የሆነ ሃገረ መንግሥት፣ ነፃ ኢኮኖሚና ፍትሕን ማስፈን ነበር። ብልፅግና የተጣለበትን የምርጫ ቅቡልነት ካገኘ በኋላ፤ ሃገሪቱን በድህረ - ብሄር ዲሞክራሲ መምራት ነበረበት። በምትኩ ግን ያለቀለትን ኢሕዴግን በቀንደኝነት መሪ ሆኖ በመተካት የእኩይ ስርዓቱ ዋና አስቀዳሚና ተጠቃሚ ሆነ። የጠቅላይ ሚኒስቴር አብይ አህመድ አስተዳደር ታይቶ በማይታወቅ ክህደትና ማታለል የተጣለበትን የተሃድሶ ተልዕኮና አደራ በከንቱ አባክኗል።

የዘር ፖለቲካን አደገኛ ጠርዞችን ከዘውጫ ፓርቲዎችና ከኢትዮጵያ አቀፍ ፓርቲዎች ጋር በመተባበር ዝግምተኛ እርማቶችን ገዥው ፓርቲ ማስፈጸምም የሚችልበት እድልም ተፈጥሮ ነበር ማለት ይቻላል። ነገር ግን ጠቅላይ ሚኒስትሩ ስልጣን ከማከማቸት ባሻገር በአስመሳይ አንድ ጊዜ በኢትዮጵያዊነት ጎራ ሌላ ጊዜ ደግሞ በአሮሚፋ ተገንጣይ ጎራ መዋለልን መርጧል።

የዚህን አጣብቂኝ ሁኔታ ለመረዳት፣ የሚከተሉትን እውነታዎች ብቻ ማስቀመጥ ይበቃናል። የኦሮሚያ ብልፅግና የቆመው ለሁለት ነገሮች ነው፡- በጎሳ የበላይነት ክሚመራ አውራ ፓርቲ ጀርባ ቆሞ “መደመር”ና በወንጌላዊ ብልጽግና ማመን ናቸው። ይህ አቋም ከዜግነት ሉዓላዊነት፣ ተወካይነትና ዲሞክራሲያዊ ተጠያቂነት መርሆች በጣም ይርቃል። ከወል ደህንነት ግለኛዊ ደህንነትንና ጀሌነትን ያስቀድማል።

የሰላም ፈንድ የሚባለው ገምጋሚ ተቋም እ.ኤ.አ በ2023 ዓ.ም ኢትዮጵያን በቁመና ደካማ የሆነ ሃገረ መንግሥት ካሏቸው ሃገሮች መካከል ማስቀመጡን እዚህ ካነሳን በቂ ነው። ይህም ድምዳሜ የተደረሰው በልሂቃን ክፍፍል፣ በኢኮኖሚ አለመመጣጠን፣ ቡድናዊ ቅሬታና ሰብዒዊ መብት ጥሰት ቀመር ነው (https://fragilestatesindex.org/country-data/)። የፌደራሉ ሃይል አረመኔያዊ ድርጊት ስልጣንን በተቀናቀኑም ሆነ (በትግራይ እንደተደረገው)፣ ባልተቀናቀኑ (በአማራ ክልል እንዳለው) ላይ የሚከሰት ድርጊት የአንድን መሪ ወይም ዘውግ ጥቅም ለማስጠበቅ ተብሎ ነው። እንደ ኢትዮጵያ ሰብዓዊ መብቶች ኮሚሽን ማስረጃ በጅምላ ቅጣት ዘመቻ፡- በሐገሪቱ የአንድ የሚሊዮን ሰዎች ህይወት ጠፍቷል፣ አምስት ሚሊዮን ዜጎች ተፈናቅለዋል፣ በጦርነቶቹና ግጭቶቹ ወቅት ታይተው የማይታወቁ አረመኔያዊ ድርጊቶች ተፈፀመዋል፣ አንድ ሶስተኛ የሚሆነው ህዝብ ስር በሰደደ ድህነት ውስጥ እየተራብ ይኖራል፣ እንዲሁም የኢትዮጵያዊነት ማህበራዊ ትስስር በመፈረካከስ ላይ ይገኛል። ስለዚህ በግለሰብ ስልጣን ላይ የተጠለፈው ብልጽግና ገዢ ፓርቲ ጸረ-ተቋም ስለሆነ ወደ ተስፋማ የነፃነት ምድር የሚደረግ ሽግግርን ለመምራት አይመኝም፣ አይችልምም።

መንገድ ፪፡- ሁለገብ ፓርቲዎች-መር ሽግግር

በተረኝነት ትርክት የሰከረውና ጣረሞት ላይ ያለ አገዛዝ በስርዓታዊ ለውጥ ዙሪያ ለመደራደር አቅምም፣ ፈቃደኝነትም ይጎለዋል። ቅን አገር ወዳዶችና የፖለቲካ ቡድኖች ከአገዛዙ ጋር ብሄራዊ ምክክር ለማካሄድ እስካሁን ያቀረቡት ጥሪ ተደማጭነት አጥቷል። አንድን ነገር ደጋግሞ በመሞከር የተለየ ውጤት መጠበቅ ከንቱ ጥረት መሆኑን አስመስክሯል። እነዚህ ቡድኖች የጎሳ ፖለቲካ በስተመጨረሻው አውዳሚና አገር አፍራሽ መሆኑን ልብ ሊሉ ይገባል። በጋራ አላማዎችና አካሄዶች ላይ ስምምነት እንደሌላቸው በግልፅ ይታይባቸዋል።

በጥቂት የድህረ - ግጭት ሃገሮች ዘንድ ስኬታማ የሆነው ሁለተኛ የሽግግር አማራጭ ደግሞ የፖለቲካ ፓርቲዎች የጋርዮሽ ጊዜያዊ መንግሥትን ማቋቋም ነው። በብሄራዊ አንድነት መንግሥት በፍትሃዊ የስልጣን ክፍፍልና አመራር ስር የሃገርን ጥቅም ካስጠበቀ ቅቡልነት ያላቸው የሽግግር ውሳኔዎች ለማስፈጸም ይችላሉ።

ኢትዮጵያ፣ ዝቅተኛ የከተማነት መጠንና የመደብ አወቃቀር ጥልቀት ስለሌላት፣ በማህበራዊ ተጠቃሚዎች ዙሪያ (በነጋዴዎች፣ በገበሬዎች፣ በሰራተኛ ማህበራት) የተገነቡ የፖለቲካ ድርጅቶች የሷትም ማለት ይቻላል። ለዚህ ነው የበቀሉት አገር አቀፍ የፖለቲካ ፓርቲዎች ከተማ-ተኮር፣ ውስን አባላትን የሚያስተናግዱና ምሁራን-መር የሆኑት። በትናንሽ ቅራኔዎችም መሪዎቻቸው ይከፋፈላሉ። ከአዲስ አበባ ውጭ የሚያተኩሩት ክልላዊ ፓርቲዎች ግን በፖሊሲ-መር ሳይሆን በማንነት ፖለቲካ ደጋፊዎችን ሲኮተኩቱ ይታያሉ።

በዚህም ምክንያት የዘውጌ ፖለቲካ ፓርቲዎችና የህብረ-ዘውጌ ፓርቲዎች አግላይ ማንነትን ወይም ስብዕናን ጥሰው በመግባባት የምርጫ ውድድር ምህዳሩን ለማስፋት አለመቻላቸው የሚያስገርም አይሆንም። በ1995 (Lyons 1996) በ2015 ዓ.ም ያመለጡት የለውጥ እድሎች የሚያሳዩን ሃገሪቱን ካጣብቂኝ ለማውጣት “ዛሬ ትብብር፣ ነገ ፋክክር” በሚል መንፈስ ለመተባበር ብቃት እንደሌላቸው ነው። ይባስ ብሎ ጠንካራና ሁሉን አቀፍ የዲሞክራሲ ዋልታና ማገሮችን (ማለት ድርጅቶችንና ደንባዊ አሰራርን) እንደመኮትኮት የዱሮውን የጎበዝ አለቃ ፍለጋ ቀጥለውበታል።

መንገድ ፫፡- ሕዝባዊ ሽግግር

ሶስተኛው የፍኖተ ካርታ አማራጭ ደግሞ ተራማጅ ፓርቲዎች፣ መብት-ተኮር ነፃ ድርጅቶች፣ የሞያ ማህበራት፣ የብዙሃን መገናኛ (ሚዲያ) ተቋማት፣ የተከበሩ የሃይማኖት መሪዎች፣ የሐገር ሽማግሌዎች በመጣመር አሸጋጋሪ ሊሆኑ ይችላሉ። ማስተባበሩ ከባድ ስራ ቢሆንም ሁሉም ባለድርሻዎች ከተካተቱ ለአገር-አድን ለውጥ ኃዋርያነታቸው ቅቡልነት ይኖረዋል።

ባለፉት ሁለት አመታት በተከሰቱት ልምዶች እንዳየነው ሶስተኛው ብቸኛ አማራጭ ዘላቂና ለአስተማማኝ የዲሞክራሲ መሰረተ ግንባታ እድሉ ከፍተኛ ነው። የሚያራምዳቸውና የሚያቅፋቸው የኢትዮጵያዊነት እሴቶችም፡- የሁሉም ዜጎች ህጋዊና እምነታዊ እኩልነት፣ ራስን በራስ የማስተዳደር መብተኛነት፣ በሕዝባዊ ውሳኔዎች ላይ ሙሉ ተሳታፊነት፣ የህግ የበላይነት፣ እንዲሁም የኢትዮጵያ ሉዓላዊነትና የህዝቧ አንድነት ናቸው።

2.4) የአማራ ህዝባዊ ፋኖ ንቅናቄ ታሪካዊ ሚና

የፖለቲካ ሳይንስ ምሁራን የሚያስተምሩን አንድ መሰረታዊ ግንዛቤ አለ። እሱም አንድነትንና ሚዛናዊ የሃይል አሰላለፍን ለማስፈን ሁለት አማራጭ ዘዴዎችን ያመለክታል። አንዱ የበላይነትን የያዘ ነገር ግን ከብሄራዊው ፍቅር አንጻር ቅን የሆነ ወታደራዊ ሃይል ነው። ሌላው ከመናበብ አልፎ ጠንካራ ጥምረትና የጋራ ፖለቲካዊ ራዕይ ያለው የሕዝባዊ ወኪሎች ንቅናቄ ነው። የማይጣጣሙና አግላይ ስነልቦና ያላቸውን የማንነት ፖለቲካ ሃይሎች ጥርቅም ግን የትብብር ሽግግር ያመጣል ብሎ መጠበቅ ዘበት ነው።

በመንኮታኮት ላይ ያለውን አስተዳደር (ፌደራላዊና ክልላዊ) ሥልጣን ለመረከብ፤ እንዲሁም በትህነግ መራሹ መንግሥት በጎሣ ማንነትና ጠብ አጫሪነት ተዋቅሮ በዘር ማጥፋት ወንጀል የተዘፈቀውን አገዛዝ በአዲስ ዜጋ ተኮር ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ለመተካት ያለው አማራጭ አንድና አንድ ብቻ ነው።

እሱም ተግማኒ አሸጋጋሪ አካላትን ማቋቋም ነው። በተለይም ሁለት ተረካቢ አካላትን አቀናጅቶ ሕዝባዊ የለውጥ ፋናን ማስፈን ነው፡-

- አንደኛው አካል ሥልጣንን ተረክቦ የባለአደራ መንግሥትን የሚያቋቁም፣ እንዲሁም “ወዴት” የሚለውን የአቅጣጫ ጥያቄ በመመለስ ፍኖተ-ካርታን የሚነድፍ አሸጋሪ አካል ነው። እሱም ህብረ-ብሄራዊ ውክልና ያለውና ስሙ-ጥር አባላትን አካታች የሆነ ብሄራዊ የአበው መማክርት ነው።

• ሁለተኛው አካል የተፋላሚዎች ስምምነትንና የሽግግር ፍፍተ-ካርታውን ለመተግበር ዋስትና የሚሰጥና በቂ አቅም ያለው፤ ገለልተኛና ያገባኛል ባዮችን አካታች ደጀን የሚሆን ነው። ይህ ገለልተኛ አካል መሰረቱ አገር-በቀል ሊሆን ይገባል። እድለኛ ሆነን ለመጀመሪያ ጊዜ አገር በቀልና አስተማማኝ ደጀንን እያፈራን ነው። ‘መነሻችን አማራነት መዳረሻችን ኢትዮጵያዊነት’ ብሎ የተነሳው የፋኖ ሕዝባዊ ንቅናቄ ይህን ታሪካዊ ሚና ሊጫወት ይችላል ብለን እናምናለን። የትጥቅና የፖለቲካ ዘርፎቹን በስኬታማነት ካስተባበረ ይህ ህብረ-ብሄራዊነትን አቃፊ ንቅናቄ ለሽግግሩ መሳካት ታሪክ የማይረሳው ዋስትና ለኢትዮጵያ ሕዝብ ሊያበረክት ይችላል።

አሁን ባለንበት የታሪክ አጋጣሚ ፋኖ መራሹ የአማራ ህዝብ የህልውናና የሰብዓዊ መብቶች አስከባሪ ንቅናቄ ከጠባብ ተልዕኮው ባሻገር ኢትዮጵያዊነትን መታደግ ዓላማና ግብ በማካተቱ ለብሄራዊ አንድነት ትልቅ የለውጥ ተስፋን አንግቦ መጥቷል። ፖለቲካዊና ወታደራዊ ክፍሎቹን አመጣጥኖ፤ የተማከለ አመራርና አግባብነት ያለው የፖለቲካ ፕሮግራም ከነደፈ፤ በከበባ ውስጥ ላለው የአማራ ህዝብና በአንድነት ለሚያምነው ለኢትዮጵያ ህዝብ ግንባር ደራሽ መሆን ይችላል።

ወደድንም ጠላንም አገራችን አስተማማኝ የውጭ አስታራቂ ስለሌላት ከአገር በቀል መፍትሄ ሌላ አማራጭ የላትም። በቀላሉ አስተማማኝ አመራር ሊሰጥ የሚችል ብሄራዊ ስብስብ ልናይ አልቻልንም። ይህ ደግሞ በጠባብ የፖለቲካ ምህዳር ስር የሚዋዥቁ የተቃዋሚ ፓርቲዎች ጥምረትንም ይጨምራል። የሕዝብን ውክልና ሳያገኝ ስልጣን ይገባኛል የሚል የፖለቲካ ቡድን መሪነትም በአሸዋ ላይ እንደመራመድ ስለሚሆን ስኬታማ አሻጋሪ ሊሆን አይችልም።

ይህ ማለት ግምታችን የህዝባዊ አመጾችን (በአማራ፣ በጉራጌና በመሳሰሉት) ሙሉ በሙሉ መሸነፍን ወይንም የአገሪቱን መበታተን ቢሆንታዎችን አያካትትም ማለት ነው። የትንተናው መሰረተ ግምቶች ሁለት ይሆናሉ። አንዱና ትልቁ ተስፋ የአማራ ህዝባዊ ንቅናቄ ሙሉ ድልን ቢጎናጸፍ የሚል ነው። ሌላው ከሙሉ ድል ወዲህ በፋኖ የበላይነት ፍልሚያው በመጠናቀቅ ገዥው ብልጽግናና አኩራፊው ትሕነግ ወደ ድርድር ጠረጴዛ ለመምጣት በጉልበት ሲገደዱ ነው።

የዚህ ሰነድ ዋና አላማ ስላልሆነ በድርድር ላይ የሚነሱ ዝርዝሮችን ሳናነሳ እናልፋለን። ሳይሰመርበት የማይታለፈው ጉዳይ ግን የስልጣን ክፍፍል ድርድር መቋጫው በአካሄድ አካታች፣ በይዘት ደግሞ እውነትን፣ ፍትህንና እኩልነትን የሚያቅፍ መሆን እንዳለበት ነው። የመጨረሻ መዳረሻው ድግሞ ሰፊ ተቀባይነት ባለው ዘመናዊነት ይታቀፈችን ሐገረ ኢትዮጵያ መገንባት ነው። ይህ ጥረት እንዲሳካ ግን ሁሉም ኢትዮጵያዊያን ሙሉ ተሳትፎ ማድረግ ይጠበቅባቸዋል፤ ድርሻን ባለመወጣት የነጻነት ተረካቢነት አይገኝምና።

የስርዓታዊ ሽግግር ምስሶዎች በሶስቱ የተያያዙ ምዕራፎች ሊታዩ ይችላሉ። ምስል ፪ የፍፍተ ካርታውን ዐብይ ሃሳቦች ጨምቆ ያሳያል። ምስል ፫ ደግሞ ለኢትዮጵያ አቀፍ ጽንሰ ሃሳብ በጥንቃቄ የተነደፈውን የስልት ዝርዝር ይዟል።

ከዚህ በታች በዝርዝር የቀረበውን የሽግግር መርሃ ግብራችን በኢትዮጵያዊነት የፖለቲካ ምህዳር ውስጥ እስካሁን ያልቀረበ፣ ለአንድነትና ለዲሞክራሲያዊነት አበርክቶቶች ታስቦ የተነደፈ ንው። ምክረ ሃሳብ ጭብጥ “የሽግግር ደጀን” አካላት ቁልፍ ቦታቸውን ከያዙ የሚቀጥለው ተግዳሮት ወዴትን ከእንዴት ጋር አገናዝቦ የፖለቲካ ጉዞ መንገድን መንደፍ ነው። የሰነዱ መሪ ሃሳቦች ዝርዝር ሲጨመቅ ለጥቂት ወራት ሥልጣን የሚይዘው የአሸጋጋሪ አካል ተልዕኮዎችና ተግባሮች የሚከተሉት ናቸው፡- (፩ኛ) በሙያ ችሎታ የተመረጡ የሲቭል አገልግሎትና የፀጥታ አካላትን መሾምና መከታተል፤ (፪ኛ) ከሁለት ዓመት በላይ የማይቆይ የሽግግር ህገ-መንግሥትን ማስረቀቅና ማወጅ፤ (፫ኛ) ፍፁማዊ ስልጣን ያለውን የሽግግር ሸንጎ አባላትን በየወረዳው ማስመረጥና በተጨማሪ አስፈላጊ ሆነው ነገር ግን በምርጫ ያልተካተቱ አባላትን ጥቂት ወንበሮች እንዲሰጣቸው ማድረግ፤ (፬ኛ) ቁልፍ አገር-አቀፍ ችግሮችን

**ምስል ፪፡
ከሰላም ግንባታ ወደ ዲሞክራሲ ግንባታ ጉዞ**

**ምስል ፫፡
የሽግግር ፕሮግራሞችን ሰንሰለታዊ ተግባሮች**

መርምረው መፍትሄ የሚያቀርቡ ኮሚሲዮኖችን ማቋቋም-- ለምሳሌ የሽግግር ፍትህ፣ የመሬት ስሪት፣ የተዘረፈ የሕዝብ/የመንግሥት ሃብት አስመላሽ፣ የክፍለ ሃገራት አወቃቀር፣ የምርጫ ቦርድ አወቃቀር፣ አዲስ የሕዝብ ቆጠራ፤ (፮ኛ) የቋሚው ዜጋ-ተኮር ሕገ-መንግሥት አርቃቂ ኮሚሽንን መሰይም፤ ለዚህ አካልም (ሀ) የሕግ ባለሟያዎች ብቻ ሳይሆኑ ከተለያዩ የህብረሰብና የሙያ ዘርፎች የተውጣጡ ዜጎች እንዲካተቱበት ማድረግና (ለ) የሰነዱን ይዘት በሚመለከት መሪ ሃሳቦችን ማበርከት፤ እንዲሁም (፯ኛ) አዲሱን ሕገ-መንግሥት በሕዝብ ድምፅ አጸድቆ በነጻና ፍትሃዊ ምርጫ ሽግግሩን ወደ ፍጻሜ ማድረስ ናቸው።

ከላይ እንደጠቀስነው ለኢትዮጵያ ነባራዊ ሁኔታ፤ ሽግግሩ ሶስት ወሳኝ ተግባሮችን ያካትታል። እያንዳንዳቸው አስፈላጊ ቢሆኑም በተናጠል ግን በቂ አይደሉም። እነሱም (ሀ) አካታች የሰላም ስምምነት፣ (ለ) ጊዜያዊ ሕገመሰረት ወይም ቻርተርና (ሐ) በህጋዊ መንገድ የተመረጠና የሽግግር ሂደቱን የሚመራ ፓርላማ ናቸው።

ከአምባገነናዊ ማነቆና ከብሄር ዝንፈት ወይም ከወገናዊነት ፖለቲካ ለማምለጥ የሚረዱ ሁለቱ ቁልፍ መሳሪያዎችን ለመገመት አይከብድም፡- ማነው ታማኝነት ያለው አሸጋጋሪ ኃይል? አሻጋሪም ከተገኘ የጉዙው ውጣ ውረድ ምን ይመስላል? የሚሉት ናቸው።

ክፍል ሶስት

የሽግግር ፍኖተ ካርታ

(፫) የሕዝባዊ ሽግግር ጉዞ እቅድ

አሁን የተከፈተውን በፍጥነት ተቀያይሮ የእድል መስኮትን እጥቅም ላይ ለማዋል፤ ኢትዮጵያዊያን በሁለት እግሩ የቆመ ዘመናዊ ህገመንግስታዊ የፖለቲካ ስርዓት ለመትከል መጣጣር አለባቸው (Acemoglu and Robinson 2012)። አንዱ ዋልታ ከቴክኖክራሲ አንጻር በቂ አቅም ያለው ሃገረ መንግሥትን መገንባት--ደህንነትን፣ ነፃነትና ብልጽግናን በብቃት ለማስፈን። ሁለተኛው ዋልታ ደግሞ ለሕዝብ ተጠያቂነት ያለው አስተዳደርን መምረጥና በህግ የበላይነት ስር ማሰለፍ ነው። ለዚህም ነው እ.ኤ.አ በ1787 የአሜሪካ ህገመንግስታዊ የማርቀቅ ጉባዔ ወቅት ጀምሮ ማዲሰን የሚባለው የፖለቲካ አባት የሚከተሉት የዜጎች መብቶችን የሚያስጠብቁ መርሆዎች እንዲካተቱ የጣረው፡- በሶስቱ አካላት (ህግ አውጭ፣ ህግ ተርጓሚና ህግ አስፈጻሚ) መሃል ራስን ችሎ መቆምና ሚዛናዊ ስልጣንን በሚዛናዊነት መጋራት እንዲኖር፤ በፓርላማ ሁለት የውክልና አካላት እንዲኖሩ፤ በማዕከላዊ መንግሥትና በአካባቢያዊ መንግስታት መካከል ሚዛናዊ የስልጣን ክፍፍል እንዲኖር።

እውነተኛ ሽግግር ያለውን ስርዓት በዘዴ ከማስወገድ በላይ ሚና አለው። የማይረቡና መርዛማ የሆኑ ተቋማትንና አሰራሮችን በዘመናዊና ተጠሪነት ባላቸው ተቋማት ይተካል። ይህ አይነት ፍኖተ ካርታ በሃገራችን ተጨባጭ ሁኔታ ምን ቅርፅ ይያዝ የሚለውን ጥያቄ ቀጥሎ እናንሳ።

3.1) የአገር-አድን ብሄራዊ ምክር ቤት ምስረታ

እውነቱን ለመናገር፤ በሽግግር መንግሥት ፅንሰ ሃሳብ ወስጥ ከባዱ ተግዳሮት አስተዳደሩ በድንገት ቢገረሰስ ማን ይረከብ ለሚለው ጥያቄ ተጨባጭ መልስ መስጠት ነው። ቀጣዩና ውዥምብር የሞላበት ጥያቄ፤ ለለውጥ ሰፊ መሰረት ያለው የህዝባዊ ሃይሎች ጥምራት እንዴት ለስር-ነቀል ለውጥ ፈር ሊቀድ ይችላል የሚለው ነው። ፍኖተ ካርታችን ባፋጣኝ እመሬት ላይ ለመውረድ እንዲችል መሟላት ያለበት ቅድመ-ሁኔታ ተደማጭነት ያለው ስልጣን ተረካቢ መማክርትን አቋቁሞ በድርድር ተኩስን ማስቆምነው።

የተኩስ አቁም ጉዳይ የተፋላሚ አካላትን መልካም ፈቃድ ይጠይቃል። በፋኖ የሚመራና ሌሎች ሃይሎችንም የሚያሳትፍ ስለሆነ በዝርዝር ሊሰራበት ይገባል። ማተኮር ያለበት ግን ትጥቅ ማስፈታት፣ ታጣቂዎችን በሽግግር ፍትህ መዳኘት፣ ወደ ቅድመ የስራ ገበታዎቻቸው መመለስ ወይንም በአዲስ መንገድ መልሶ ማቋቋምን ይጠይቃል።

ሁለተኛው የስራ መስክ የስልጣን አሰጣጥና አጠቃቀም ስምምነት ሲሆን፤ ማዕቀፉ ግን ከታጣቂዎች ባሻገር ሁሉንም ያገባኛል ባይ ኢትዮጵያውያንን ጥቅምና ተሳትፎን ባከበረ መንገድ መስተናገድ ይኖርበታል። ስለዚህ ሁለቱ የተግባር ክፍሎች የተጣጣሙና ሚናቸው የጠራ ካልሆነ ዘላቂ ሰላምና የተገቢ ተቋማትን ግንባታ ማካሄድ ያስቸግራል ማለት ነው።

ቁልፍና ከባዱ ስራ ታማኝነትና ሰፊ ውክልና ያለውን “የአገር-አድን መማክርት” አቋቁሞ ለቀውስ ቀን መዘጋጀት ነው። ለመማክርቱ ተጠሪነት ያለው በፕሮፌሽናል የሲቪልና የወታደራዊ መሪዎች የሚተዳደር ባላደራ መንግሥት ቋሚ የሽግግር ሸንጎ እስኪመረጥ ድረስ አገርን ያረጋጋል፤ መንግስታዊ አገልግሎቶች እንዳይሰተጓጎሉም ያደርጋል። ቀጥሎም የአበው መማክርቱ በሞግዚትነት በሽግግር ቻርተር የሚመራ ጊዜያዊ ሸንጎን አስመርጦ ስልጣኑን ያስረክባል።

3.1.1) የአገር-አድን መማክርት አመሰራረትና ተልዕኮ

ለጠቢባን መማክርቱ አባልነት የሚመረጡ ሰዎች፤ መብትን መሰረት ካደረጉ የዜጎች ማህበራዊ ድርጅቶች፣ ከብሄራዊና ክፍለ-ሃገራዊ የፖለቲካ ቡድኖች (ጥቂት የብሄር ፌደራሊስቶችና በርካታ ኢትዮጵያዊነትን አቀንቃኞች)፣ ከሞያ ማህበራት፣ የተከበሩ ሽግግሎች እንዲሁም ለሃገር ብዙ ያበረከቱ ትውልደ ኢትዮጵያዎችን ማካተት ይኖርበታል። መመዘኛ መስፈርቶችን በተመለከተ እጩዎች፡- ስለ ሃገሪቱ ጥልቅ እውቀት ያላቸው፣ በነጻና በአርቆ አሳቢነታቸው የታወቁ፣ ርህራሄና ታማኝነት የሰፈኑባቸው፣ ለብዝሃነት ክብር ያላቸውና ሰፊና ረዘም ያለ የህይወት ልምድ ያካበቱ ቢሆኑ ይመረጣል። ለፍትህ፣ ለሃቅና ለእርቀ ሰላም ያላቸው ቁርጠኝነት ሁሌም ተጨማሪ ዋጋን ያስጣል።

ለምሳሌ ያህል ለመጥቀስ የኢትዮጵያ ዜጋ ማህበራት ጥምረት ለምርጫ በሃገር አቀፍ ደረጃ 175 አባላት አሉት። ይህ የኢትዮጵያ ሲቪክ ማህበረሰብ ፎረምን፣ ኢንተር አፍሪካ ግሩፕን፣ የኢትዮጵያ ህግ ባለምያዎች ማህበርን፣ የክርስቲያን ተራድኦና እድገት ድርጅት ጥምረትን፣ የኢትዮጵያ ሴቶች ማህበር መረብን፣ የትምህርት ባለምያዎችንና፣ የኢትዮጵያ አካል ጉዳተኞች ማህበርን ያጠቃልላል።

የኢትዮጵያ ዩኒቨርሲቲዎች ጥምረት አባሎችንም ማካተት ይገባል። የኢትዮጵያ ፖለቲካ ፓርቲዎች የጋራ ምክር ቤት በርካታ በሳል ፖለቲከኞችን ማቅረብ ይችላል። በየሃይማኖት ምክር ቤት የክርስትና ቤተእምነቶች ተወካዮችና የእስልምና ከፍተኛ ሸንጎ ተወካዮች፣ ታዋቂ ኢትዮጵያውያንና ትውልደ-ኢትዮጵያውያን ግለሰቦችም ገለልተኛ ለሆነው የአገር-አድን መማክርት ሊመለመሉ ይችላሉ። የኢትዮጵያ ንግድ ምክር ቤትና የንግድ ዘርፍ ማህበራት ደግሞ ለተወካይነት ብቃት ያላቸው ባለድርሻ አካላት መሆናቸው መረሳት የለበትም።

3.1.2) የሽግግሩ ፍኖተ ካርታ ይዘቶች

ከላይ እንደተገለጸው፤ ለሰከነ የሽግግር ፕሮግራም በጣም አስቸጋሪው ተግዳሮት በሚወድቀውና በሚተካው ወቅት መካከል የሚመጣ ክፍተትን አስቀድሞ አስቦና ተዘጋጅቶ መሙላቱ ነው። ተፅእኖና ቅቡልነት ያለው ተረካቢ የጠቢባን ቡድን አገሪቱን ካልሰፈላጊ መታመስ ይባስ ብሎም ከመፍረስ ያድናታልና።

ሰፊ ምክክር በማድረግ፤ የሃገር አድን መማክርትና ተተኪው የሽግግር ሸንጎ የሚመሩበት ጊዜያዊ ህገመንግሥት የህግ ሽፋን እንዲሰጥ ተደርጎ ማዘጋጀት ግድ ይላል። ደንቡ የሚቀረፀውም ቢቻል በሰፊ ሕዝባዊ መግባባት ቢሆን ፍትህነቱና ተቀባይነቱ ይገዝፋል። ማንም ያገባኛል ባይ ታሪክ ሲሰራ ተሳታፊ እንጅ ቆሞ የበይ ተመልካች ላለመሆን መብትም ሆነ ግዴታም ስላለበት ማለት ነው።

ቻርተሩ ለጥቂት ወራት የሚያገለግለውን መማክርት ያልተገደበ የሞግዚትነት ስልጣንን ለማገትና መመሪያም ለመስጠት ሲባል የሚከተሉትን ተግባራት ማካተት ይኖርበታል፡-

(1) በተፋላሚዎች መካከል ያለ የእርቀ ሰላም ስምምነትን ማጠቃለል። ይህ ሃላፊነት የሚያካትታቸው ንዑስ ተግባሮች ደግሞ፡-ተኩስን ለማስቆም መሪ መርሆችን፣ ርዕሰ ጉዳዮችና ግጭት የሚቆምባቸው ዘዴዎችን፣ ሰፊ ተቀባይነት ያላቸው ታዛቢና ዋስትና ሰጪ የውጭ ወዳጆችን ማፈላልግ ናቸው። እንዲሁም በቂ የውጭ ሽፋን ያለው ሁለገብ የሰላም ቃልኪዳን የመልሶ መገንባት በመልሶ ግንባታ መርሃግብር እንዲመራ ማድረግ፤

(2) በየክልሉ የተቋቋሙትን ዘር ተኮር ታጣቂዎችን ወደ ፖሊስና ብሄራዊ መከላከያ ሃይል መቀየር ወይም ወደ ነባር ማህበራዊ ህይወታቸው መመለስ፤

(3) መንግሥትን በጊዜያዊነት ስልጣን የሚረከበውን አካል ለመምረጥና ተጠያቂ ለማድረግ ሐቀኛ እቅድ ማውጣት፤

(4) አቅም ባላቸው ባለሙያዎች የሚመሩ ነፃ ፍርድ ቤቶችን ማቋቋምና መቆጣጠር፤

(5) ጥርስ አልባውን የብልጽግና ፓርላማን (በክልልና በፌደራል ደረጃ) አክስሞ ተጠሪነታቸውን ለአገር-አድን መማክርት ማስተላለፍ፤ ቀጥሎም

(6) ቅቡልነት ያለው ምርጫ ተደርጎ የሽግግር ሽንገን ቦታ ማስያዝ ናቸው።

3.2) የሽግግር መንግስቱ ምርጫና ሞግዚታዊ አስተዳደር (1-2 ዓመታት)

ሽንገውን በተመለከተ ብዙ ዋጋ ያላቸው ሐሳቦች አሉ። ግን በጣም ተጨባጭ ናቸው ብለን የምናምንባቸውን እዚህ አንጥረን በማውጣት ልናስቀምጥ እንወዳለን። ኢትዮጵያ በስነ ሕዝብ አወቃቀርና በእምነታቸው የአናሳ ህብረተሰቦች ብዝሃ ሃገር ናት። በህዝብ ቁጥር ትልልቆቹ ብሄረሰቦች አማራና ኦሮሞ ሲሆኑ እያንዳንዳቸው ከአጠቃላይ የህዝብ ብዛት ከአንድ ሶስተኛ አይበልጡም። በአሁኑ ጊዜ የአርቶዶክስ እምነት ተከታዮች 40 በመቶ ሲሆኑ፤ ሱኒ ሙስሊሞች ደግሞ 35 በመቶ ያህሉን መጠን ይይዛሉ። ይህ አሰላለፍ የሚያሳየን ለዘላቂ ሰላምና ለዲሞክራሲያዊ አስተዳደር መከባበርና መጣመር ከፖለቲካ እሴቶች ሁሉ ቁልፍ መሆናቸውን ነው።

ዲሞክራሲ የብዙሃን ድምጽ የሚያይልበት ነገር ግን የአናሳዎች መብት ደግሞ ፍጹም የማይጣስበት የፍትሃዊ ህግጋት-መር የመሪዎችን አመራረጥ ስርዓት መሆኑን በማስመር የመማክርቱን መረጣ እንደሚከተለው ቢሆን ይበጃል እንላለን፡-

○ ወደ 1700 የሚሆኑ የገጠርና የከተማ ወረዳዎች፣ በህዝብ ቁጥር መጠን ተስተካክሎ እያንዳንዳቸው ከወንጀል ነፃ በሆኑ ተመራጮች በየዙኑ እንዲወከሉ ይደረጋል፤

○ ከፍተኛ ሹመት ያላቸው የብልፅግናና የወያኔ ካድሬዎች ለጊዜያዊ ፓርላማ ሊወዳደሩ አይፈቀድላቸውም፤ ለውጡን እንዳይጠልፉት ሲባል፤

○ በሕዝብ ያልተመረጡ ቀሪ የሲቪክ ማህበራት መሪዎችና ታዊቂ ትውልደ ኢትዮጵያዊያን በጥቆማና እንደአስፈላጊነቱ ውክልና ሊያገኙ ይችላሉ፤

በነገራችን ላይ 1700 የሚያክህል የሽንገ አባላትን ማስተናገድ አስቸጋሪ ስለሚሆን፤ ከመካከላቸው ወደ 600 ያህሉ ለፌደራሉ ሽንገ ማስመረጥ ብልህነት ነው።

ባጭሩ፣ የሽግግር ሽንገው ሰፊውን የሃገሪቱን ህብረቀለማዊ እይታና ፍላጎት የሚያንጸባርቅ መሆን አለበት። ሽንገው፤ እንደ ከፍተኛ ህገመንግስታዊ ስብስብነቱ የቴክኖክራቶች ሞግዚታዊ አስተዳደርን ከአበው መማክርት ተረክቦ መንግስታዊ አገልግሎቶችን ከውጭ ጠላት መከላከልን ያስቀጥላል። ይህ ደግሞ የአገሪቱን ቀጣይነት ያረጋግጣል። ሞግዚታዊ አስተዳደሩም የዳግም ስልጠና በወሰዱና በብቃት ብቻ የተመረጡ የሲቭልና የደህንነት ተቋማት ላይ ይመካል ማለት ነው። ከታች እንደምንዘረዘረው ተወካይ ሽንገው ዲሞክራሲያዊ ህገመንግስቱን የማስረቀቅና በሕዝብ ይሁንታ የማፀደቅ ስልጣንና ሃላፊነትንም አጣምሮ ይይዛል።

የሽግግር ቻርተር የሸንጎው አመራር የሚከተሉትን መፍትሄ አፈላላጊና ሰጭ ኮሚሲዮኖችን እንዲያቋቁም ስልጣን ይሰጠዋል፡-

(ሀ) የእውነት አፈላላጊ፣ ፍትህና እርቅ ኮሚሽን፤

ከላይ እንደተጠቀሰው፤ የሽግግር ሸንጎ አንዱ ቁልፍ ተልዕኮው የሐቅ፣ ፍትህንና እርቅ ኮሚሽንን ማቋቋም ሲሆን ስራው ደግሞ የሽግግር ፍትህ ስርዓትን ሂደትን ተከትሎ በፍትህ መንገድ ምክንያት ከባድና አስቃቂ የሰብዓዊ መብት ጥሰቶችን የሚመረምርና እነዚህ ግፎች እንዳይደገሙ የፖለቲካና ተመሳሳይ መፍትሄዎችን የሚያፈላግ አካል ነው። በወንጀለኛ ህግ፣ በፍትህ-ብሄር ህግ ወይም በይቅርታ የሚስተናገዱትን ጥሰቶችም ለይቶ ያስቀምጣል።

ይህ ኮሚሽን የተጣለበትን ሃገሪቱን የማረጋጋት ሃላፊነትን ለመወጣት ሲል የህግ የበላይነትን ማስፈንና ለበደል ለተዳረጉት ሚሊዮኖች ማስረጃዎችን ያሰባስባል። የቻርተር አካል በሆነው የሽግግር ፍትህ ማዕቀፍ ለበዳዮች የወንጀልም ሆነ የባህላዊ ቅጣት፤ ለተበዳዮች ደግሞ ፍትህን ከነካሳ በመስጠት እኩይ ተግባራት ወደ አገሪቱ መሬት እንዳይመለሱ ማነቆ ይጥላል።

ስለ ሽግግር ፍትህ አንዳንድ ነጥቦችን ለግንዛቤ ያህል እናንሳ። የሽግግር ፍትህ አላማዎች፡- ተጠያቂነትን፣ ፍትህን፣ ዘላቂ ሰላምንና እርቅን ማምጣት ናቸው። ዘዴዎቹም በድህረ ግጭት አውድ በወንጀል ቅጣት ላይ ባለማተኮር በተለያዩ መንገዶች (እውነትን በማፈላለግና ለተጠቂዎች ድምፅና ካሳ በመስጠት) በህብረተሰብ በስነልቦናዊ ማገገምና መመልሶ ማቋቋም ላይ ቀሚያና አፅንኦት ይሰጣል። ከዚህ በተጨማሪ የሽግግር ፍትህ ስርዓት ፍሬያማ የሚሆነው ከነውጠኛና ሙሰኛ ፖለቲካ ለመውጣት ወስነው በሽግግር ላይ ላሉ ሃገሮች ነው (U.N 2000; A.U. 2009)።

የሽግግር ፍትህ ስርዓት ከቅጣት እሳቤ ይልቅ በእርማት ላይ ካተኮረ፣ ሰፊና አስቃቂ የሰብዓዊ መብት ጥሰት የደረሰበትን ማህበረሰብ እንዲያገግም ይጠቅማል (Anonymous2023)። ጥቅሞቹም፡- የሰቆቃ ፈጻሚዎችን ከፍርድ ለማምለት የሚደረግን ተደጋጋሚ ክህደት ወደፊት ለማክተም የታሪክ መዝገብን ለመመስረት፣ ተጠያቂነትን በማረጋገጥ ማናለብኝነትን ለማመንመን፣ እርቀ ሰላምን በፍጥነት ለማስፈን፣ የመልሶ ግንባታን ስራ ለማፋጠን ናቸው። የሽግግር ፍትህ በደንብ ከተፈጸመ ፖለቲካዊ ነውጥ እንደገና እንዳያንሰራራ ያግዳል።

የሽግግር ፍትህ ስርዓት ደካማ ጎኖችና ተግዳሮቶችም አሉት። አንዳንድ የስርዓቱ ተጠቃሚዎች በፍራቻም ሆነ በጥቅመኝነት ስሜት በፍትህ ሂደቱ ላይ ስማቸው ይችላሉ። ፍትህንና ቅጣትን በሚዛንዊነት ማስተናገድ ራሱ ከባድ ስራ ነው። የአለም አቀፍ ድንጋጌዎችንና ልምዶች ከአገር በቀል አመለካከቶች ጋር ማጣጣም ግድ ይላል። ይህም ሆኖ ሰፊ ድጋፍ ያለው የሽግግር ፍትህ ለዘላቂ ሰላም ግንባታ ሌላ አማራጭ አይገኝለትም።

(ለ) የተመዘበረ ሃብትን አጣሪና አስመላሽ ኮሚሽን፤

ይህ ኮሚሽን የመንግሥት መስሪያ ቤቶችንና ኩባንያዎችን ፣ በፖለቲካ ፓርቲዎች ባለቤትነት በግለሰቦች በዳቦ ስም ሲንቀሳቀሱ የነበሩ አትራፊ ኩባንያዎችንና የገንዘብ ተቋማትን መርምሮ የህዝብን ሃብት ወደ መንግሥት የሚመለስበትን መንገድ ያመቻቻል።

(ሐ) ህገመንግሥት አርቃቂ ኮሚሽን፤

አርቃቂ ባለስልጣኑ ሰፊ ውክልና ያላቸው የህግ ባለሞያዎች፣ የፖለቲካ አሰላሳዮችና አዋቂ ሰዎች ስብሰብ ቡድን ነው። ሸንጎው ለኮሚሽኑ የተጨባጭ ይዘትና የምክክር ሂደት መመሪያ ያቀርባል። ወረድ ብለን ይህን መመሪያ በዝርዝር እናየዋለን።

(መ) የምርጫ ጥናት ኮሚሽን፤

ነፃ የምርጫ ኮሚሽን ለነፃ ህዝባዊ ምርጫዎችና ውሳኔዎች ተአማኒነት ወሳኝነት ስላለው ለኢትዮጵያ የሚበጃትን የምርጫ ስርዓት የሚያጠና ባለስልጣንን መሰየም ያስፈልጋል።

(ሠ) የክፍለ-ሃገራት አተላላምና አወቃቀር ኮሚሽን፤

ተስፋፊነትንና መሬትን ከፖለቲካ ማንነት ጋር ያጣመረውን ዘረኛ ስርዓት ለመተካት አቃፊ የክፍለ ሃገራት አወቃቀር ያስፈልጋል። የአስተዳደር ክፍፍሎች መጠናቸው ለህዝቡ ግልጋሎቶች ተደራሽነት የሚመቹ፣ በኢኮኖሚና በህዝብ ቁጥር አዋጭነት ያላቸው ወይም መሆን የሚችሉ፣ በታሪካቸውና በመልክዓ ምድራቸው የተቀራረቡና፣ አከራካሪ ወሰኖች ካሉ ባካባቢው ህዝብ ይሁንታ የሚካለሉ መሆን አለባቸው።

(ረ) የመሬት ባለቤትነትና ይዞታ ኮሚሽን፤

ኮሚሽኑ የመንግሥት መሬቶችን ከግለሰብ ርስቶች ለይቶ ለውሳኔ ያቀርባል። ለምሳሌ በ1975 ዓ.ም የመሬት አዋጅ መሰረት የርስት መብትን ለሁሉም ገበሬዎች ማስመለስን እንዳንድ መፍትሄ ሊያቀርብ ይችላል። የከተማ መሬትንና ትርፍ ቤቶችን ካላግባብ የተቀሙ ዜጎችን ይታደጋል። በህጋዊ መንገድ ለተፈራ ሃብት ዋስትና በመስጠትና የሙስናን ትልቅ ምንጭ በማድረቅ ለሁሉም ተደራሽ የኢኮኖሚ እድገትን ያፋጥናል።

(ሰ) የህዝብና ቤቶች ቆጠራ ኮሚሽን፤

ይህ ኮሚሽን ህጋዊ የምርጫ ወረዳዎችን ለመለየት እውነተኛ የሆነ የህዝብና የቤት ቆጠራ (ሴንሰስ) በማካሄድ ለዲሞክራሲያዊ አሰራር ትልቅ ግብዓት ያበረክታል።

(ሸ) የተወካዮች ምክር ቤት ህገ መንግሥት የማስረቀቅ ተልዕኮ፤

የሽግግር ሸንጎው በህዝብ ምርጫ ስለተቋቋመ አገሪቱ ልዩ የህገ መንግሥት ጉባዔ (Constitutional Convention) አያስፈልጋትም። ሸንጎው ራሱን እንደ ህገመንግሥት አዋላጅ (Constituent Assembly) ቆጥሮ የመምራት፣ የማስረቀቅና ህዝባዊ ይሁንታን (ratification referendum) የማስፈጸም ስልጣን ይኖረዋል ማለት ነው።

ርዕስ ህጉ የህግጋት ሁሉ “ላዕላይ መሰረት” ስለሆነ የሉዓላዊ ዜጎች ቃልኪዳን ሲሆን ትልቅ ክብር ይጎናጸፋል። ለዚህ ነው በዘፈቃድ መንግስታዊ ስልጣን የተቆናጠጠ ሁሉ የጻፈው ህገመንግሥት ከወረቀት የማያልፈው። በሸንጎው መሪነት በህዝብ የሚጸድቀው ህገመንግሥት ግን ቅብልነት ባለው አካል ስለተመራ ቃልኪዳንነቱ ጥራቱ እጥያቄ ውስጥ እንዳይገባ ያደርጋል ብለን እናምናለን። አንዴ የአዲሱ ፖለቲካ ስርዓት ማዕቀፍ ከተተለመ፤ ሸንጎው ስልጣኑን አዲስ በፀደቀው ህገመንግሥት መሰረት ለተመረጠ ቋሚ ፓርላማ አስረክቦ ታሪካዊና ሚናውን ያጠናቅቃል።

3.3) ስለ ህገ መንግሥትን አረቃቀቅ የታሪክ አስተምሮዎች

ከታሪክ የምንማረው ግንዛቤዎች መካከል እንደ ህገ መንግሥትን በማዘጋጀት ሂደት ውስጥ የእያንዳንዱ አገር ተጨባጭ የፖለቲካ ዓውድና የሃይል አሰላለፍ ወሳኝ ሚና እንደሚጫወት ነው። ከነዚህ ውስጥ ተጠቃሽ የሆኑ የሃገራት ልምዶችን እንጥቀስ፡-

- ❖ በ1946 ከተመረጡ ተዎካዮች የተውጣጣ የህንድ አዋላጅ ስብስብ ከቅኝ ግዛትነት ራሷን ላወጣችው ሕንድ አዲስ ህገ መንግሥት አዘጋጅቷል።
- ❖ የ1787 ልዩ ጉባዔ ተመርጦ ዩናይትድ ስቴትስን ከኮንፌዴሬሽን ወደ ፌዴሬሽን የሚቀይር ህገ መንግሥት አርቅቋል። ጥቅማ ጥቅምን በተመለከተ በትንንሽና ትልልቅ ግዛቶች እንዲሁም በባርነት በሚተዳደሩና በማይተዳደሩ መንግስታት መሃል እስጥ አገባ ሙሉ በሙሉ ዲሞክራሲያዊ ህገ መንግሥት ፀደቀ ለማለት ባይቻልም ይህ በዓለም ላይ የመጀመሪያው ሙከራ ነበር። ቢሆንም ድንጋጌው ስለ ባይካሄድል ፓርላማ፣ ስለ ፕሬዝዳንታዊ ስርዓት፣ የመንግሥት ዘርፎችን በሶስት በመክፈልና በነሱ መካከል መኖር ስላለበት ቁጥጥራዊ ምዘና አስገራሚ መርሆችን በማስቀመጥና ለእርማት ክፍትነቱን በማሳየት እስከዛሬ ድረስ ፈር ቀዳጅነቱን ይዞ ቆይቷል።

- ❖ በደቡብ አፍሪካ፤ ለነጮች ብቻ በሚሰራ ጠንካራ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ለጥቂት አስርት አመታት ቢሰፍንም፤ በህዝብ የተቃወሞ ማዕበል ተገርስቷል። አዲሱን የሰልጣን ክፍፍል ስምምነትን አስገድዶ የወለደው አፓርታይድን ለመገርሰስ በጠንካራ የሰራተኛ ማህበራት፣ በወጣቶች አመፅ፣ በውጭ ሃገራት የኢኮኖሚ ማዕቀብ፣ እንዲሁም በተወሰነ ደረጃ በትጥቅ ትግል በተደረገው ግፊት ነው። ደቡብ አፍሪካ የተከተለችው ሞዴል የአሜሪካንና የሕንድን መንገዶች ያጣጣመ ነበር ማለት ይቻላል። ለሁለት አመታት በተደራጁ የፖለቲካ ድርጅቶች ተሳታፊነት በተካሄደ ጉባዔ የሽግግር ቻርተር ፀደቀ። ለሚቀጥሉት ሁለት አመታት ደግሞ ከነበረው ፓርላማ የተመረጡ ወኪሎችን ያቀፈ አዋላጅ አካል ከሰፊ ምክክር በኋላ ቋሚ ህገ መንግሥትን እንዲረቀቅ አድርጎ ለሕዝባዊ ይሁንታ አቀረበ።
- ❖ በፈረንሳይ አብዮት ወቅት ደግሞ የሰዎችና የዜጎች መብት አዋጅ (ሶስት መደቦች--ቀሳውስት፣ መሳፍንትና ተራ ህዝብን--የወከለ) ሃገራዊ ጉባዔን በመመስረት ህገ መንግሥት ለማርቀቅ ጥሯል። ይህ የሆነው በጎንደር ስርዓት መንግሥት ማለቂያ አካባቢ ነበር። ከብዙ ሙከራ በኋላ፤ የ1795ቱ ህገ መንግሥት የላዕላይና ታህታይ ህግ አውጪ ክፍሎችን፣ ንብረትንና የመጻፍ-ማንበግ እውቀት ባላቸው ብቻ የተከለለና፣ ህግ አስፈፃሚ አካልን ያካተተ ስርዓት መስረተ። ምንም እንኳን የአብዮቱ መፈክሮች (ነፃነት፣ የእኩልነትና ወንድማማችነት) እስካሁን ድረስ ዲሞክራሲያዊ ንቅናቄዎችን ቢያነቃቁም አብዮቱ በ1799 ዓ.ም በናፖሊዮን በናፓርት አምባገነንነት ተግልብጦ ለማገገም ብዙ አመታት ወስደውበታል።

ስለዚህ ከነዚህ ሞዴሎች ትምህርቶችን አንግቦን፣ በኢትዮጵያ ልክ የተሰፋ ካባ ሰፍተን አገር አፍራሹን ስርዓት የታሪክ አተላ ማድረግ ግዴታችን ይሆናል። እንዳየነው፤ የአሜሪካውን ሞዴል፣ በህንድን የቀኝ ግዛት-ወለድ ስርዓት፣ በከተሜውነትና በእንዲስትሪ ለበለጸገችው ደቡብ አፍሪካ የተፈጠረውን አይነት እድል ሳናገናዝብ ጭፍን ኩረጃ ውስጥ መግባት የለብንም ማለት ነው።

ኢትዮጵያ የራሷን የለውጥ ፍኖተ ካርታ መተለም ግድ ይላታል። ታዲያ ምን ይፈጠር የሚለውን ጥያቄ ቀጥለን እናንሳ።

ክፍል አራት

ዜጋ-ተኮር የኢትዮጵያ ሕገመንግሥት

ህገ መንግስታዊ ተሃድሶን አግባባዊ ቅርፅ ለማስያዝ ሁለት ልኬቶች ይኖሩታል። 'ከሂደት አንፃር' ነባሩን ህገ መንግሥት በሰፊው በማሻሻልና በአዲስ መጻፍ መካከል ያለው ምርጫ ነው። አሁን በሰራ ላይ ያለው ህገ መንግሥት ቡድንን መሰረት ያደረገ፣ ኢትዮጵያንና ዜጎቿን የረሳ መሆኑ ልብ ይሏል (Policy Study Institute 2022)። በማርቀቅ ሂደት ወቅትም በቂና አካታች ህዝባዊ ተሳትፎን አላስተናገደም። ከላይ እንደገለፅነው፤ ግጭት አፍላቂነቱና ተጋላጭነቱ፣ በቡድናዊነት እሳቤ አንደኛና ሁለተኛ ዜጎችን ማካተቱ (የአለም መብቶች ድንጋጌዎችን ኮርጆ ቢደረድርም ቅሉ)፣ እንዲሁም በሕግ ፊት እኩልነትን መጣሱ የዲሞክራሲ እሴቶች ጠልነት ተባብሮ የተጋገረ መሆኑን ያሳያሉ። ስለዚህ በእርማት ወይም በማሻሻል (ለምሳሌ ብሄር-ብሄረሰብ-ሕዝብ የሚለውን ትርጉሙ የማይታወቀውን ጽንሰ-ሃሳብ የባለቤትነት መንደርደሪያውን፣ አንቀፅ 8፣ 39፣ 82ና 93ን በመቀየር ብቻ) ለማስተካከል መሞከር በእኛ እይታ የሞኝ ተልዕኮ ይሆናል።

ከአካሄድ አልፈን 'ከይዘት አንፃር' ስናይ አንድ የምንረዳው ነገር አለ--ይህ ዘር-ተኮር ሕገመንግስት በእርማት ዲሞክራሲያዊ የዘትን ሊጎናጸፍ በፍፁም እንደማይችል ነው። ለዚህ ብዙ ምክናያቶች አሉ፡-

የዜጎችን ሉዓላዊነት ይክዳል፤ ለኢትዮጵያዊነት እውቅናን ይነፍጋል፤ አይን ያወጡ የውሸት ትርክቶችን መሰረት ያደርጋል፤ እንዲሁም ከፀረ-አማራነት ባሻገር ሁሉም ብሄረሰቦች በዘላቂ ባላንጣነትና ቁራኛነት እንዲተያዩ ይጋብዛል።

ይዘትን በሚመለከት ሃያ የሚሆኑ አወዛጋቢም ሆኖ ስምምነታዊ ሕገመንግስት ነክ ነጥቦችን መጥቀስ እንወለን። “አገር የጋራ ሃይማኖትና ቋንቋ የግል ናቸው” በሚል ብሄል የጠቆምናቸውን አማራጮች እንሆ።

(1) ጠንካራ የመብት ማስከበሪያ ድንጋጌ--በተለያዩ አለምአቀፍ የሰብአዊ፣ ዜግነትና ኢኮኖሚ መብቶች ዝርዝሮች ላይ ተመስርቶ፤

(2) በእኩል ዜግነት የመምረጥና የመመረጥ መብት--በአለም አቀፍ ደረጃ እውቅና የተሰጣቸውን መብቶች ካላ አድልዎ (ጾታ፣ መደብ፣ ሃይማኖት፣ ዘር ሳይባል) ማስከበር፤

(3) ግለሰባዊ መብቶች--ግለሰባዊ መብት የሰብዓዊነትንና የነፃ ዜግነት መለያዎች ስለሆኑ በምንም መንፈስ በቡድናዊ መብቶች ሊዋጡ አይችሉም፤ ለቡድን መብቶች መሰረት እንጅ ቅጥያ አይደሉምና፤

(4) ሉዓላዊነትና ብሄራዊ አንድነት--ኢትዮጵያ አሃዳዊ ሃገር ወይም ፌደራላዊ ሃገር ልትሆን ትችላለች። በደንብ ከተቀረፁ ሁለቱም ለነፃ ዜግነት አስከባሪ ሆነው በአማራጭነት ይሰራሉ። የአሁኑ ስርዓት በገሃድ ፌደራላዊ በተግባር ግን በአምባገነን አሃዳዊነትና በኮንፌደራልነት መሃል የሚዋልል ነው። በሰው ሰራሽ መንገድ በዘውጌ ወይም በሃይማኖት ጥላቻ ከፋፍሎ ለመግዛት እንዲያመቹ ሆነው የተቀረጹት የስልጣን አከፋፈልና የግዛት ወሰኖች ግን የዜጋ ሉዓላዊነትንና የሃገር ሉዓላዊነትን ይጻረራሉ፤

(5) ፌደራሊዝም ወይስ በተዋረድ ስልጣን የተከረከመ አሃዳዊነት-- ሁለቱም መንገዶች የሚሰሩት የዜጎች እኩልነትና ራስን-በራስ የማስተዳደር መብት እስከተከበረ ድረስ ብቻ ነው። በአሁኑ ወቅት ብዙ ዲሞክራሲያዊ ሀገሮች አሃዳዊ ናቸው። አንዳንዶቹ (ለምሳሌ እንደ ደርግ ጊዜ) የገነነ ማዕከላዊነትን ቢያስፍኑም ቅሉ፣ አብዛኞቹ በማዕከላዊ መንግሥትና በአካባቢያዊ መንግስታት መካከል ሰፊ የስልጣን ክፍፍል አላቸው። በለዘብተኝነት የተሰራ አሃዳዊነት (ለምሳሌ 'አውራጃ' ተብሎ የሚጠራው የበሬት ወለል) ለኢትዮጵያ የተሻለ ጠቃሚ ሊሆን ይችላል። ምክንያቱም ስር የሰደደ ድህነትንና መከፋፈልን ለማጥፋት፣ አቅም ያለው፣ ያልተከፋፈለና ተጠያቂ የሆነ ማእከላዊ መንግሥት ያስፈልጋል፤

አስመሳይ ፌደራሊስት ሐገሮችም አሉ (ሩሲያ፣ ኢትዮጵያ ዛሬ)። እንደ ዩንዳላቪያ ወይም ሶቪዬት ህብረት ባሉ አገራት ከላይ ፌዴሬሽን ቢጫንበትም ከታች ያለው የማህበረሰብ አካል በቂ ራስን የማስተዳደር ስልጣን ስለተነፈገ ይህ ጋብቻ ዘላቂ አለመሆኑ ቀድሞ የተተነበዩ ነው። የፌደራል ስርዓት በኢትዮጵያ ሊሰራ የሚችለው፣ የፌደራል ህብረት በግዛት መወሰን ላይ ከተግባርና በመጠን የተገደበ የራስ-ገዝ አስተዳደር ላይ ተግባር ላይ ሲውል ብቻ ነው። ከዚህ በተጨማሪ ደግሞ ኢንዱስትሪንና ከተማነትን እስክናሳካ የሐገር ውስጥ መንግሥት አካባቢ ዘር-ተኮር ሆነው መቆየታቸው አይቀሬ ነው። ነገር ግን የዲሞክራሲ ህግጋት እስካሉ ድረስ ማንኛውንም ዜጋ በየትም ቦታ ከመገለል ያድነዋል፤

(6) ሪፐብሊካን ወይም ህገ መንግስታዊ የዘውድ ስርዓት--ሁለቱም በኢትዮጵያ የሚሰሩ ስልቶች ናቸው። ስለዚህ ለውይይት ቢቀርቡ መልካም ነው።

(7) ፕሬዚዳንታዊ፣ ፓርላመንታሪያዊ፣ ወይም ቅይጥ --የፓርላመንታሪ ስርዓት የአፈና አገዛዝ ሲጨመርበት ለአውራ ፓርቲ አምባገነንነት የሚያመች መሆኑ ያለፉት ሰላሳ አመታት ልምዶቻችን ይመሰክራሉ። ገዥው ፓርቲ ፓርላማውን ተቆጣጥሮ ህግ አውጪውንና ህግ ተርጓሚውን (ኢኮኖሚውን ጨምሮ) የውሻ ጅራት ያደርጋቸዋል። አሁን በኢትዮጵያ ያለው የፓርላማ ስልት የዲሞክራሲያዊ ስርዓት ግምገማና ሚዛናዊ ቁጥጥርና ህዝባዊ ተጠሪነት ስለሚጎድለው የአምባገነኖች መፈልፈያ ሆኖ የማይቀጥልበት ምንም ምክንያት አይኖርም።

ፕሬዚዳንታዊ ስርዓት የማንነት ክልላዊ ዝንፈትን ለማስተካከል የተሻለ አቅም አለው ይባላል። ፕ/ሮ መሳይ ከበደ (Kebede 2023) ለምሳሌ የብሄር ፌደራሊዝም ከፋፋይም በቀላሉ ሊወገድም የማይቻል ነው የሚል ግምት ያቀርባል። ይህ ማለት ፕሬዚዳንታዊነት ከዘረኛነት ላይ ቢጣመር አገር አቀፍ ተጠሪነትን ከጠባብ ወገናዊ ተጠሪነት ጋር አጣጥሞ ከአሁኑ የተሻለ አካካሽ አስተዳደር ስርዓት

ለመፍጠር ይቻላል የሚል ክርክር ያቀርባል። ብቁ የሆነና በሀገር አቀፍ ደረጃ የተመረጠ ፕሬዚዳንት ፖርላማውንና ጠቅላይ ሚኒስቴሩን ለማካካስ ያገለግላል። ይህ በማስረጃ ያለተደግፈና እርሱ በርሱ የሚቃረን ቅይዮ መፍትሄ አውጪውን የቤት ውሻ ለማድረግ ማስቻሉን ለመቀበል ያስቸግራል።

(8) በፌደራል ደረጃ እውቅና ያገኙ ኦፊሴላዊ ቋንቋዎችና የፌደራሉ የስራ ቋንቋዎች-- ኢትዮጵያ ብዙ ቋንቋዎች እንዳሏት ይታወቃል። ነገር ግን አንድ የስራ ቋንቋ ብቻ ነው ያለው (አማርኛ)። ሌሎች በማደግ ላይ ያሉ ትልልቅ ቋንቋዎች (በተለይ ኦሮሚኛ፣ ትግርኛና ሱማሌኛ) ብቁነታቸው ሲሟላ፣ በተለይም በግዕዝ ፊደላት ከተጻፉ፣ ወደ ፌደራል የስራ ቋንቋነት የሸጋገራሉ። ለኦፊሴላዊ ቋንቋነት ግን አራቱም ሆኑ ተጨማሪ ቋንቋዎች እውቅናን ማግኘታቸው ተገቢ ነው።

(9) ተወዳዳሪ ገባያ-መር ኢኮኖሚ:- ታሪክ፣ የኢትዮጵያን ጨምሮ፣ የሚያስተምረን አንድ ነገር ቢኖር ለግል ሃብት ዋስትና የማይሰጥና ውድድራዊ ያልሆነ ልማታዊ ኢኮኖሚ አለመኖሩን ነው። ይህ ውድድራዊ አወቃቀር ደግሞ የፖለቲካ ልገምን ጠልፎ በመንግሥት ስልጣን ጥግ የመክበር እድልን ስለሚያመነጭ ስርቶ መብላትን ያስከብራል፣ ፈጠራንና ታታሪነትን ያበረታታል፤

(10) የምርጫ ስርዓት-- በአብዛኛ ቁጥር አሸንፎ ተመራጭነት ለብሄራዊ ፓርላማና ለፕሬዝዳንታዊ ምርጫዎች ይሰራል። ነገር ግን በተሰባጠረ ማህበረሰብ ውስጥ የአናሳ ድምጽ ባለቤቶችን በቋሚነት ላለማግለል ሲባል ሁሉም ተወዳዳሪ ባገኘው ድምፅ ቁጥር ይወከል የሚለው ዘዴ በተለይ ለአካባቢያዊ ምርጫዎች የበለጠ ፍትሃዊ ሊሆን ይችላል። ምክንያቱ ደግሞ በትልቅ የምርጫ ክልል ውስጥ ላሉ ልዩ ልዩ ፖለቲካዊ ቡድኖች በርካታ ተወካዮችን ለማሳተፍ ስለሚፈቅድ ነው፤

(11) የአገር ውስጥ አስተዳደር ወሰኖች-- ወሰኖች የውጭ ድንበሮች አይደሉም። እላይ እንደተጠቀሰው በታሪክ፣ በኢኮኖሚ ትስስርና በጂኦግራፊ አቀማመጥ ሊካለሉ ይችላሉ። እንዳስፈላጊነቱም ከጊዜ ወደ ጊዜ በምክክር ሊስተካከሉ ይችላሉ፤

(12) የመንግሥት ሰራተኞች አመላመል:- የመንግሥትና ወታደራዊ ሰራተኞች ቅጥር መድሎ የሌለበት፣ ብቃትን መሰረት ያደረገ መሆን አለበት፤

(13) ገለልተኛ የህገ መንግሥት ፍርድ ቤት:- በብዙ ሃገሮች ነፃ የህገ መንግሥት ተርጓሚ ፍርድ ቤት ሚዛናዊ ህገ መንግሥት-ነክ ክሶች ላይ ዳኝነት ይሰጣል (Selassie 2015; Policy Studies Institute 2022)። አሁን ያለው ስርዓት ግን የተርጓሚነትን ስልጣን ለፌደሬሽን (ለህግ አውጭው አንድ አካል) በመስጠት ገለልተኛ ብይን ሳይሆን ፖለቲካዊ ውሳኔ እንዲሰጥ ያደርጋል። ህጋዊነትን ለማስፈን የገለልተኝነት መርህና የመተርጎም እውቀት በሁሉም ፍርድ ቤቶች መተግበር አለባቸውና።

(14) የህልውና መብትና የኑሮ ዋስትና:- ደሃ ሃገራትንም ጨምሮ በዛሬ ዘመን ማንም ሰው በምግብ እጥረት ለሞት መዳረግ የለበትም። በህይወት መቆየትና መሰረተ ጤናና ትምህርት ማግኘት ሁሉም ሰው ሊኖረው የሚገባ ህገ መንግሥታዊ መብት ነው፤

(15) ጥምር ዜግነት:- የኢትዮጵያ መንግሥት ከፍተኛ ቁጥር፣ ዕውቀትና ኃብት ያላቸው የዲያስፖራ ኗሪዎች በተቻለ መጠን የማህበረሰቡን ተግዳሮቶች በቅርበት በማየት እንዲረዱ የጥምር ዜግነት መፈቀድ አለበት፤

(16) ቁጥጥርና ምዘና:- በሶስቱ ሃገረ መንግሥታዊ አካላት ያለው የስራ ክፍፍልና የእርስ-በርስ ተጠያቂነት ቁጥጥር መጠናከር አለበት፤

(17) ዘርንና ሃይማኖትን መሰረት ያደረጉ የፖለቲካ ቡድኖችን ክልከላ:- የተለያዩ ማህበረሰቦች ባህላቸውንና ታሪካቸውን ለማዳበርና ለማስተዋወቅ መደራጀታቸው የሚደገፍ ነው። ነገር ግን በግል ሳይሆን በቡድን ፖለቲካ ማዕቀፍ ስር ተደራጅቶ የእኛና-የነሱ ጅምላ ፍረጃ አገር አፍራሽ ፉክክርን ስለሚፈጥር ብዙ አገሮች እንዳረጉት ኢትዮጵያም ውስጥ መከልከል ይኖርበታል፤

(18) ብሄራዊ ሰንደቅ አለማ:- የኢትዮጵያ ሰንደቅ አላማ ታሪካዊና ሶስት ቀለም ያለው ሲሆን ምንም አይነት አርማ ባይኖረው ይመረጣል።

(19) የአዲስ አበባ ከተማ ልዩ ቦታ:- አዲስ አበባ እንደ ትልቅ፣ ሁሉን አቃፊ፣ ታላቅና ማዕከላዊነቷ ከኬኛ ፖለቲካ ስለባነት ወጥታና ግዛቷ በጥላን ተቀኛጅቶ ራስ-ገዝ መሆን አለባት፤

(20) ስይንሳዊ የሕዝብና የቤት ቆጠራ፡- ቆጠራ የማጭበርበር ፓለቲካ ስለሰለበው (በተለይ በ2007 የተካሄደው) የአለም አቀፍ መመሪያን ባቀፈ መልክ ግልፅ ብሄራዊ ቆጠራ ማድረግ፤ ለምርጫ ክልል ክፍፍልና ፍትሃዊ የበጀት ምደባ ቁልፍ ሚና አለው።

ፍኖተ ካርታችን እነዚህንና ሌሎች አግባብነት ያላቸውን ግምቶች በውስጡ ይዟል። ከይዘቱም በላይ፤ የማርቀቅ ሂደቱ አሳታፊ መሆን አለበት። ይህ አቀራረብ ህዝቡ ለፖለቲካዊ ሂደት ያለውን የባለቤትነት ስሜት ያዳብራል፤ ስለስልጣን አሰጣጥና አጠቃቀም ትምህርትም ይሰጣል። ሽንገው በሚዲያ ተቋማትና በልዩ ልዩ ፖለቲካዊ ስልቶች የምርጫ ውድድርን እንዲጠነክር መሰረት መጣል ይጠበቅበታል። ሽግግሩ በስኬት የሚጠናቀቀው፤ የፖርላማና ክልላዊ ምርጫዎች በፀደቀው ህገመንግሥት ስር ሲስተናገዱ ብቻ ነው።

ክፍል አምስት

የዜጎች ተሳትፎ ለዲሞክራሲ ግንባታ የጀርባ አጥንትነት

ድህረ-ሽግግር ልክ እንደ ቅድመ-ሽግግር በስጋት የተሞላ ወቅት ሊሆን ይችላል። የዚህ ምክንያቱ ደግሞ የዲሞክራሲ ግንባታ ፕሮጀክት ቁልፍ ተግዳሮት አጣብቂኝ ውስጥ የመግባት እድሉ ከፍ ያለ ስለሆነ ነው። የኢኮኖሚ እድገትና የህግ የበላይነት ጠንካራ መንግሥትን ይጠይቃሉ። ያልተገታ ጠንካራ መንግሥት ደግሞ ጨቋኝነቱ አይቀሬ ነው። በሂደት ዲሞክራሲያዊ መሆን የአጣብቂኝ ጊዜያትንም ስለሚያጠቃልል ነው። እድገትና የህግ የበላይነት ጠንካራ ሃገር ይፈልጋል። ታዋቂው ጀምስ ማዲሰን እ.ኤ.አ በ1788 እንዳስቀመጠው "ዘመናዊ የመንግሥት መዋቅሮችን ለመቅረፅ የሁለትዮሽ ምርጫ አይቀሬ ነው፡- መጀመሪያ በቂ አገልግሎቶችን ለማቅረብ እንዲችል አቅም ያለው መንግሥት መገንባት ያስፈልጋል፤ ቀጥሎ ደግሞ ተጠያቂ እንዲሆን ራሱን መቆጣጠር የሚችል ገደብ መጣል ግድ ይላል"።

እኛ በሙሉ ልባችን የምንስማማው በወረቀት ላይ የሰፈረ እንቁ ህገ መንግሥት ትክክለኛ ጥንካሬ የሚታወቀው በውጤታማ ተግባራዊነቱ መሆኑን ነው። ምክንያቱም የዲሞክራሲ ስስ ብልቱ የራሳቸውን ህገ መንግስታዊ መብቶችን ለማስከበር እውቀት፣ ድፍረትና አቅም ያላቸው ዜጎች ሲታጡ ብቻ ነው። ካልሆነ ወደ ኋላ በመመለስና በጦር አበጋዞች አሳዛኝ ኡደት ሃገሪቱ መሳደድና የታላቅ ጅምር ሐገር ተስፋ አስቆራጭ መጨረሻ ይገጥማታል። ይህ ሲሆን የጦር አበጋዞች ወደ ፖለቲካ አዙሪት አገሪቱን መልሰው በማስገባት የመልካም ጀምርዎችን ተግዳሮቶች አጉልተዋቸዋል።

በባህላዊነትና በአጥንት-ሰባሪ ድህነት ውስጥ የተወለዱ የስልጣን አጠቃቀም እሴቶች ዲሞክራሲያዊ አሰራርን አቅፎ ለመያዝ በተገቢነት መዘመን አለባቸው። ምሳሌያዊ ማብራሪያዎች የሚከተሉትን ያካትታሉ፡-(1) በጎበዝ አለቃ እንጅ በህግ የበላይነት በአምላክ ፊት የሰው ልጅን እኩልነት አለማመን፤ (2) በንጉስ አይከሰስ፤ ስማይ አይታረስ ስነልቦና ለባለስልጣናት አይንን ጨፍኖ ማነብደድ፤ (3) ቅቡላዊ መሪነት በችሎታ ብቻ ሳይሆን በፈሪሃ እግዚአብሔርና በዕድል እንደሚመጣ ማመን፤ እንዲሁም (4) ትልቅ ክብር ለታጠቁ ተጋዳዮችና በነውጥ ቅራኔን ለሚፈቱ “ጀግኖች” መስጠት ናቸው።

የዘመናዊ ፖለቲካ ስርዓት ምልክቶች በአመለካከት መስክ ስርነቀል ለውጦችን ይጠይቃሉ ማለት ነው፡-

- ዘልማዳዊ ኢትዮጵያዊ እሴቶች፤ የአርብቶ አደር ማህበረሰቦችን ጨምሮ፤ የእኩልነትና የባለቤትነት ስሜት ትልቅ ዋጋ አላቸው። ነገር ግን የነፃ ዜጎች መብቶች ሁለንተናዊነትና የእንግዳ ሰዎችም ትሩፋት መሆናቸውን አያሰምሩም። የሌላው መብት ሲጣስ በነግባይነት አለንልህ አይሉም።

- የኦሮሞዎች ተቃራኒ ቤተክርስቲያንና የሱኒ መስጊድ (ኡማ) ስለ ቀላል አኗኗርና የምፅዋት መለገስ በጎነትን በመስበክ ፍቅረነዋይን በማዋደቅ ህዝቡን ግብረገባዊ ያደርጋሉ።
- "በእግዚአብሔር ፊት እኩልነት" ከሚለው ሃሳብ ወደ "በህግ ፊት እኩልነት" ወደሚለው ሃሳብ ያለው ሽግግር ከባድ ነው። ቢሆንም ብዙ ሃገራት ከተሜነትን በማጠናከርና፣ የዜግነት ሃላፊነትን፣ መብትንና ግዴታን፣ ምክንያታዊነትን በማስተማርና አጠቃላይ ትምህርትን በማስፋፋት ይህን ሽግግር ማሳካት ችለዋል።
- በአድርባይንት ወይም በጥቅመኝነት ለመሪያ፣ ለፓርቲያ፣ ለጉራሴ ከሚል ወግነትነት ባሻገር በመርህና ደንብ ለሚመራ "ድርጅት" ልብን ሰጥቶ የጋራ ጥቅምን ማሳደግ ትልቅ ተግዳሮት ሆኖ ቆይቷል።

በዚህ ላይ ፕሮፌሰር መሳይ ከበደ (2023) እንደሚገልጸው በኢትዮጵያ ያለው የዘመናዊነት ውድቀት የመጣው፤ የፖለቲካ ልሂቃኑ ዘመናዊነትን (ግለሰባዊ መብት፣ ብቁነትና ተጠያቂነትን) ከምዕራባዊነት ጋር ስለሚያምታቱት ነው። ይህ ግድፈት ኢትዮጵያውያን ዘመናዊ ናቸው ብለው የሚያሰቧቸውን ባህላዊ እሴቶች ለመኮትኮት ዝንባሌ እንዲያሳዩ አብሯቸው ቆይቷል። ይህንን በምክንያትነት በማስመር የፖለቲካ ልሂቃን የርዕዮተ አለም ፍፁማዊነትንና (ፓርቲው ወይም የሃሳብ ቀኖናው ከተጠያቂነት በላይ ነው) እንዲሁም ህዝባዊ ፍፁማዊነትን (የያዘውን ስልጣን ለማራዘም የሚስኪኑ ህዝብ ዘበኛ መሆን፤ ለምሳሌ አብዮታዊ ዲሞክራሲ) ሲያራምዱበት መቆየታቸውን ይኮንናል።

የዲሞክራሲ መለዎዎች በሆኑት ፍትሃዊነት፣ አካታችነት፣ በድንጋጌ ላይ የተመሰረተ ውሳኔ ቅቡልነትን ለማስፈን የስነ ዜጋ ትምህርቶችን መስጠት ግድ ይላል። ዲሞክራሲን በታዳጊዎች ውስጥ ለማስረፅ ስለመብትና ግዴታ ጥልቅ እውቀት እንዲኖራቸው ዲሞክራሲ የሰፈነባቸው አገራት ሲጥሩ የሚታዩት ለዚህ ነው።

ከስር-መሰረቱ ስናይ፤ ልጆች የሌሎችን መብት እንዲያከብሩና ልዩነትን በሰላማዊ መንገድ እንዲፈቱ ቤተሰብ ራሱን በመጀመሪያ ደረጃ ዲሞክራሲያዊ ማድረግ አለበት። ትምህርት ቤቶችም የስነ ምግባር ትምህርቶችን ማስተማር፣ በተማሪና መምህራን መካከል ያለ ገደብ ያለፈ መርዛማ የበልይና ይበታች ግንኙነት በተማሪዎች ላይ የሚደርሰው ስነልቦናዊ ጥቃትና ሴቶች ላይ የወሲብ ትንኮሳን ጨምሮ መወገድ አለበት። የሃይማኖት ተቋማትም ደካሞችን ጥገኛ ከሆኑባቸው ሃይሎች (ራሳቸውን ጨምሮ) ሊከላከሏቸው ይገባል። በዚህ መንገድ አምባገነናዊነት በጊዜ ብዛት ተጠርጎ ባይጠፋም ይመነምናል። የተገለጠለት፣ አድርባይ ያልሆነ፣ በሚያስፈልግ ቦታ ደፋር የሚሆን ፣ በህዝባዊ ውሳኔዎች ላይ የሚሳተፍና ተቋማትን የሚጠብቅ ዜጋ ቁጥሩ እየበዛ ይመጣል።

እንደ አፀፋዊ ሃይል የማህበረሰቡን የተሳትፎ አቅም ለመገንባት ነፃ ሚዲያዎችን ማጠናከርን ያካትታል። የሲቪክ ማህበራት መብትን ለማስከበር፣ ፍትህንና መልካም አስተዳደርን በአካታች ተቋሞች ላይ ተፅእኖ ኢንዱስትሪዎች ድጋፍን ያጠናክራል። አቅም ያለው ሃገር መንግሥትና ጠንካራ የማህበረሰብ ድርጅቶች ተባብረው መስራት በሁለትዮሾቹ መብትና ግዴታ አስተሳሰብን ለማነፅ፣ በባለስልጣኖች ላይ ተጠያቂነት እንዲኖር ቁልፍ ሚና ይኖራቸዋል።

ግጭትንና ልዩነትን ከሚኮተኩተው የአገዛዝ ስልት እየራቅን ስንመጣ፣ የምንረባረብበት ተግባር አካታች መድረኮችና ድርድሮችን ሰላማዊ መንገዶችን የሚያበረታቱና ታማኝ ማህበረሰብን ለመፍጠር የሚያስፈልጉ ዋና እሴቶችን እመኮትኮት ላይ ይሆናል ማለት ነው። ይህ ካልሆነ ተቋማዊና በተፈጥሮው አግላይ ከሆነ የማንነት ፖለቲካ ካንሰር እየተወረሩ ብዙሃን በዝምታ ተቀምጠው ማለቃቸው ሳይታለም የተፈታ ነው።

ክፍል ስድስት

ስለትግበራ ስልት ጠቋሚ ሃሳቦች

የዚህ ማዕቀፋዊ ሰነድ ትኩረት በአሁኒቱ ኢትዮጵያ ስር-ነቀል ፖለቲካዊ ሽግግር ምን አይነት መልክ ይያዝ ጥያቄ ላይ ነው። ምክረ ሐሳቦቹን ወደ ተግባር ለማውረድ ተጨማሪ ጥናቶችን ይጠይቃል። ሕዝባዊ ማዕቀፉ የሚጠናቀቀው የጋራ አላማ ካላቸው አጋሮች በሚገኝ ጥልቅ በሆነ መመሪያ መሆን ይኖርበታል። ለመንደርደሪያ ትቂት ነጥቦችን እናንሳ።

የተግባራዊነት ስራው በመጀመሪያ ደረጃ የሚከናወነው በኢትዮጵያ በሚገኙ የጥናት አጋሮች ነው። ግን እኛ ከርቀትም ሆነን ለተጨማሪ ጥናቶች የሚሆኑ ዋና ዋና ጥቆማዎች ለግብዓት ማበርከት እንችላለን። እኛ እምቢልታ የምርምር ቡድን በትግበራ ወቅቱ ቅድሚያ የሚሰጠው ስራ ተጨባጭና ተፈጻሚ ምክሮችን መስጠትና መተንተን መሆኑን ተገንዝበናል፤ በተለይም በሚከተሉት ነጥቦች ላይ፡-

- (1) የአገር-አድንን መማክርት አባላት አመራረጥ፣ ተልዕኮዎች፣ አላማዎችና መርሃግብር ላይ ዝርዝር መመሪያ ማቅረብ፤
- (2) ውጊያን ለማስቆም በድርድር ትጥቅ የመፍታት፣ የመበተን፣ ፍትህን የማስፈንና የወዳጅ አገሮች ድጋፍ ያለው የመልሶ ማቋቋም እቅድን ማዘጋጀት።
- (3) የህገ መንግስቱን ሃያ ተጨባጭ የይዘት ምክሮችን አማራጮች፣ ጥቅማቸውንና ጉዳታቸውን በዝርዝር በመተንተን ለማስተማሪያ ማዘጋጀት (በተለይም ፌደራሊዝምና አሃዳዊነት ፣ ፕሬዚዴንታዊና ፓርላማ፣ የአስተዳደር ወሰንና የኢኮኖሚ ስርዓት)፤
- (4) በሐቀኝነት፣ ፍትህና እርቀሰላም ኮሚሽን ጥላ ስር ለኢትዮጵያ ተገቢ የሆነ የሽግግር ፍትህ ስርዓት ማርቀቅ፤
- (5) ለአጭር ጊዜ መልሶ ግንባታና ማገገሚያ የሚረዳ የኢኮኖሚ እቅድና የረጅም ጊዜ ኢንዱስትሪያዊ እድገት እቅድ ማዘጋጀት፤ እንዲሁም
- (6) የዲያስፖራ ድርጅቶች በመተባበርና ይህን ፍፍተ ካርታ በማቀፍ የዲሞክራሲ ግንባታ ሰፊ መሰረት ያለውና ዘላቂ እንዲሆን እንዲደግፉ ማመቻቸት ነው።

ስኬታማ ዲሞክራሲ ሽግግርና ለዘለቄታዊ የዲሞክራሲ ባለቤትነት የዜጎችን ንቁ ተሳትፎን ያስምርበታል፤ በምጽዋትነት የሚሰጥ ነፃነት የለምና። ፍትሃዊ ትግላችን በጋራ ራዕይና በሰከነ ስልት ከተመራ ይህን ቅዱስ ምኞት አገራችን ላይ እውን ለማድረግ ይቻላል። በቅርቡ ይቻላል!!

A Citizen-Centered Roadmap for Systemic Political Transition in Ethiopia

The Imbylta Group

For The Congress of Ethiopian Civic Associations (CECA)
Washington, DC (USA)

January 17, 2024

The other side of crisis is opportunity, and the other side of the solution to a problem is proper diagnosis. Opportunity also favors the prepared. We believe that informed preparedness to seize auspicious moments for transformative change is critical to fulfilling the dream of a democratic Ethiopia.

Since World War II, Ethiopia has encountered four momentous inflection or transition points—British Military Administration to Crown, Crown to Derg, Derg to EPRDF, and EPRDF to PP. Despite promising beginnings, Ethiopian nationalists missed these windows of transition to a modern political order to end tyranny and mass poverty for good. In the face of an imminent state collapse, a fifth window of transition to an accountable, if not democratic, order is staring us in the eye.

In updating its Ager-Adin blueprint, Imbylta pinpoints the wellspring of our challenge to be unrestrained state powerholders. This means that society needs to craft in-built restraints on the powerful to end for good the grudging acceptance of large-scale violence against innocent citizens or those who rightly fight for their liberty. We must formulate an effective exit strategy from this political trap. A good beginning is a roadmap that identifies the contours of the highways to help those on the ground to craft appropriate political, economic, and social blueprints and practicable programs.

Therefore, our aspiration in offering this framework paper is to initiate the debate with a home-grown roadmap to extricate the quagmire of recurrent capture of the Ethiopian state onto a democratic constitutional order. The pillars of the proposed roadmap for a two-year transition toward a capable and accountable state, comprise a Fano-backed national salvation council to oversee a caretaker government and interim elections, guided by a transition manifesto. This elected interim parliament doubles up as a Constituent Assembly and several commissions (including truth, justice, reconciliation, and constitutional reform) to guide the institutional transformation. The transition ends with a democratic constitution championing internationally recognized human and citizenship rights, checks and balances, and a duly elected national parliament.

We also note that citizen agency is essential for both the endgame of transition and for keeping a democratic system anchored in a capable state and accountable government. The new constitutional order must preserve the best core values and institutions while modernizing the rest. We invite all Ethiopians to engage in informed and thoughtful debate on the country's endangered future.

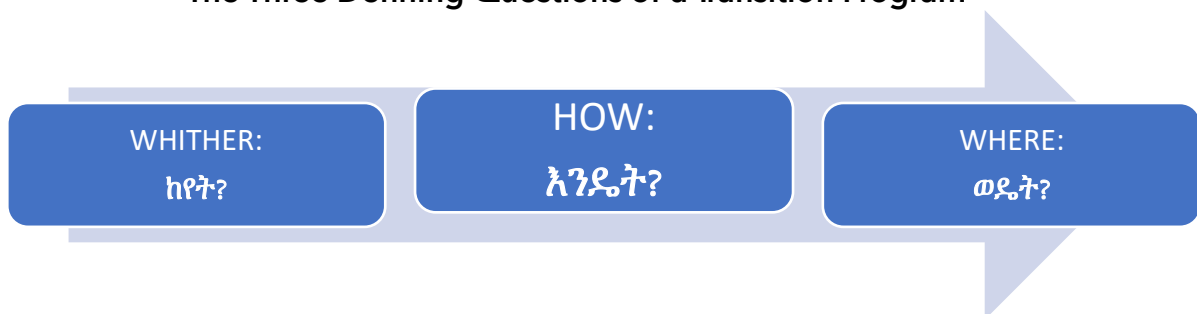
INTRODUCTION

Why Systemic Change? How?

Systemic change is inherently risky in terms of the costs of disruption and uncertainty of outcomes. However, it is the right call when a system is so rigged and exclusionary that aspiring to reform becomes a fool's errand. An essential aim of this uniting national blueprint is a dispassionate analysis of the genesis and dynamic of an order that is neither constitutional nor democratic.

This framework paper presents a novel modality of systemic political transition for Ethiopia when the inevitable happens: regime collapse. The nagging question of "how" a well-managed and irreversible transition can materialize is our central preoccupation (see Figure 1):

Figure 1:
The Three Defining Questions of a Transition Program

More specifically, we strive to coherently address the interlinked questions of the current, future, and transition states. Accordingly, this paper is divided into six sections: the diagnosis–state fragility and regime legitimacy; treatment–state rebuilding and political settlement; roadmap–a blueprint for a citizen-led transition; content–a citizen-based constitution; backstop–citizen agency for the democracy project; and implementation strategy.

PART ONE

The Unfinished Project of Nation-State Building

Ethiopia, politically speaking, is an enigma as a country—it, unlike its marathon runners, sprints too early and finishes too late. The country, once again, finds itself at this historical moment at a pivotal crossroads between the hell that is political gangsterism and the promised land of the rule of just law. We, its seemingly hapless children, have finally realized that the moment has arrived to think beyond regime change and weigh in on systemic transformation. This is because the root

cause of our political problem is not misgovernance per se; it is relatively weak and defective institutions that permit the entrenchment of narrow interest groups—ethnocentric, theocratic, classist, or regionalist.

Our country finds itself at this historical moment in a state of political anomie and, frankly, a revolutionary crisis that presents a grievous danger of a power vacuum while offering an excellent opportunity to empower the political elite to spearhead a robust development drive while making it accountable to sovereign citizens. With an abiding faith in the collective judgment of the Ethiopian people about what legacies they want their children to inherit, we offer below a novel proposal for a pathway to prosperity and democratic freedom.

Going beyond lamenting endless transgressions of human decency requires courage, honesty, and clarity about what is entailed in state rebuilding, a rigorous analysis of the alignment of powerful interests, identification of a decisive agent (the Amhara freedom movement and other democratic forces) to enforce a national pact, and identifying the foundational principles that would inform a common political platform. We seek to balance realism and idealism to formulate a realistic strategy for extricating our exceptional country from a vicious political and economic predicament.

Some of us, albeit belatedly, have been thinking more deeply, not just about the vital question of *why* the country needs transformative change, but *how* to craft a practicable transition program to achieve it. This paper provides the broad contours of the roadmap for systemic transformation in three parts: the political legacies, the process of transition, and the content of transition. All stakeholders and friends are now invited to seize this moment to engage in constructive deliberations to reimagine Ethiopia and mobilize a coalition of the willing to realize our collective dream of freedom from want and tyranny.

I. Diagnosis: State Fragility and Regime Legitimacy

1.1. State Formation

A modern political order is a constellation of interlinked economic and political institutions defining power and authority. At the minimum, it consists of a capable and accountable (but not necessarily democratic) state and the rule of law anchored in widely shared cultural values binding on elites and the masses alike (Fukuyama, 2014). *A theoretically sound and empirically grounded analysis of the ever-changing alignment of power is indispensable for understanding the coherence of a political system or the prospects for its demise at various historical conjectures*

Ethiopia is one of the world's oldest multiethnic and multi-religion (Christianity, Islam, Indigenous, and Judaic) states. With over 120 million people today, it is the second most populous country in Africa. Ethiopian polities, which have come close to completing nation-state formation, are in many ways *sui generis* in the broader context of African political history. Like other large-scale societies, Ethiopia has not

fully fulfilled the three challenges of a robust state: taming large-scale violence, central financing, a strong security apparatus, and an adequate fiscal base to supply basic public services (Abegaz, 2018).

Ethiopia commenced a modernization drive at the turn of the twentieth century, initially blending monarchist institutions with modern ones. Its belated success in this effort made it one of Africa's most successful post-colonial states and a leader in the decolonization and non-alignment movement during the Cold War. Although the country lost its access to the Red Sea following Eritrea's independence in 1993, it remains an anchor state of the Horn of Africa because of its considerable economic hinterland, large population, and its role as a founding member of all major international organizations (League of Nations, U.N., I.M.F., and A.U.).

The millennia-old Monarchy ended in 1974 with a republican revolution, in a violent takeover of the government by a military regime. The garrison-socialist regime irreparably broke the fusion of Church and State and severed the link between land tenure and political power by nationalizing all land. Instead of building on what has been achieved especially in industrialization since 1900, the country has undergone a build-destroy cycle since the revolution.

The absolutist and authoritarian military regime (1974-1991) tried to accelerate an enfeebled industrialization drive with the state in the driver's seat and a war economy. In the process, the regime engaged in state terrorism against its left-wing political opponents—internationally oriented Marxists and populist secessionists. The unprecedented violence that ensued has traumatized the population whose longstanding trust in the authority of state institutions was precariously eroded by large-scale political violence, institutionalized corruption, and the privileging of loyalty over competence in recruitment to public office.

It is, therefore, understandable that Ethiopian political values tend to be illiberal and based on low trust. The political culture also reflects the appalling material deprivation of most of the population despite a permissive land tenure system compared to its historical peers such as Egypt, Iran, China, and Japan. The traditional worldview informs the deep religiosity and fatalism—understandable for a society where half of its members remain undernourished and functionally illiterate.

1.2. State Building and De-building

While state formation is an evolutionary process, state and nation-building is a deliberate act by leaders to create or consolidate a united polity. *Despite its longevity and the population's deference to a central authority, the Ethiopian state has yet to transform into a robust nation-state.* This is attributable to a failure to modernize and industrialize on its terms, especially after the imperial consolidation in the mid-nineteenth century, which was less successful than Japan's or Egypt's in the same period.

We will do well here to remember that the failure of the Ethiopian state to anchor itself in a consolidated nation is reflected in the lack of robust centralization to collect taxes directly and provide public services and security by salaried civic and military services (Abegaz, 2018). Given the limited state capability to centralize its

administration with a robust fiscal base, at least until the 1950s, the state continued with the age-old methods of ruling by autonomous intermediary officials (supplemented by punitive expeditions against rebellious districts) and *de facto* decentralization. When a fraction of centralization and urbanization came with the onset of the twentieth century, significant countries had industrialized, and survival necessitated global integration—albeit as an exporter of primary products, host to international organizations, and dependent on foreign aid.

With the collapse of the Soviet Union (which provided much of the arms for the Derg) and internal dissent within the armed forces and the brutalized population, the garrison state fell into the hands of ethnicized and secessionist groups from the periphery. This group supported Eritrean independence (and hence, landlockedness). It reconfigured the state and its administrative territories as an ethnic federation, with the artificial federal units enjoying the right to secede at will. Hyper-centralization under the Derg was kept, disguised by manipulating federalism.

Since 1995, a political-tribalist constitution was imposed on the country that recognizes amorphous linguistic groups as land-anchored sovereigns by jettisoning the liberal idea of free citizens owning the state. This polarizing system, which fused identity and land, is characterized by several distinctive features. Currently, there are twelve ethno-regional states known as Killil. There are eight “nations” with political coherence and weight; they together account for 90% of the population (Amhara and Oromo with one-third each, Somali, Tigre, Sidama, Gurage, Wolayta, and Afar for about a quarter collectively). The remainder, some 70+ awkwardly labeled “nationalities and peoples,” account for only 10%. Ethiopia has been organized around sovereign-looking states with some elements of federal self-governance but without budgetary control. The vanguard communist-like ruling party has totally captured the bureaucracy, judiciary, parliament, military/security, and key economic institutions.

The core of EPRDF, the TPLF, was closely allied with Western powers and Egypt. The core of PP, the Oromo PP, has wavered between Gulf States, China, and the Atlantic West. Mobilizing ideologies have covered the spectrum of tribalist fascism, Marxist populism, Ethiopianism, and Prosperity Gospel. Finally, since 2021, mechanized wars raged between the Federal Government and the Tigrayan People Liberation Front (TPLF) (which nominally ended with the hopelessly defective Pretoria Agreement), and between the Federal forces and the Fano militia in the Amhara Regional State and beyond.

While the United States and the greater Atlantic West justifiably supported democratic forces undergoing post-socialist transition of Central and Eastern Europe, they callously chose to abandon the Ethiopian people to the mercy of genocidal and secessionist forces. We recall with sadness the U.S.-orchestrated London negotiated settlement of 1991, which facilitated the secession of Eritrea and the assumption of unrestrained state power by the TPLF as a client regime.

According to Global Financial Integrity, illicit financial outflows averaged US\$2.5 billion between 2004 and 2013, equivalent to 97% of the country's aid inflows. Illicit financial outflows rose to US\$3.26 billion in 2009, with corruption, kickbacks,

mis-invoicing (29%), and bribery accounting for most of that. The minority TPLF dictatorship is estimated to have pillaged the country to the tune of \$30 billion in three decades, imposed a totalitarian order in its impoverished home base, and introduced a polarizing constitution anchored in divisive primordial ethnicity rather than democratic free citizenship. In other words, money being fungible, all the bilateral aid received by Ethiopia from the U.S.A. during TPLF's 27 years of tyrannical reign was stolen by its client regime!

Given the multiplicity of power centers, Ethiopia's political complexity is predictably hard to fathom, even by the most devoted scholars. One revealing perspective for appreciating the diminishing value of moralizing when national existence is on the brink of catastrophe is the *realist* take on Ethiopian politics of the past fifty years (1974-2023).

Realist thinking underscores the following features of Ethiopian politics:

- (1) Political-cum-economic elites who lack unquestionable military prowess and ideological hegemony will make concessions only to violence-capable contenders. They may, of course, pay lip service to the *idealist* principles of justice, equality, and freedom for all;
- (2) When state elites enjoy unilateral hegemony, fusing power and legitimacy, hubris often overtakes them to abandon self-restraint and seek to destroy actual and potential contenders/opponents;
- (3) Willingness to negotiate a political settlement comes only when there is a military stalemate or a credibly high probability of being outrightly defeated;
- (4) Ethiopian nationalists consistently underestimate the power of identity-based political mobilization and overestimate the coordinating power of class cleavage or appeal to common interests for mobilizing the masses behind self-appointed elites. Pan-Ethiopianist nationalists also misunderstood the extent and potency of the total capture of key state institutions (military and security services, civil services, and state enterprises), not to mention politically linked party and tribalized businesses, for perpetuating the political exclusion of those considered "others." Furthermore, Ethiopian nationalists have failed to comprehend the full implications of hegemonic tribal parties organizing special forces and citizen militia to decapitate opponents, ethnically cleanse those not considered the sons of the soil, and expand territory to create independent states; and
- (5) All Ethiopian political actors need to realize the corrosive effects of domestic civil strife. This opens opportunities for geopolitical enemies to meddle in Ethiopian political contests and keep the country economically destabilized and enfeebled.

1.3. De-legitimation of a Totalitarian Regime

After the senile TPLF leadership was upended by a disgruntled Oromo faction of the EPRDF in 2018, the country entered another cycle of political violence that blended Oromo ethnonationalism with an imported prosperity gospel when it had many opportunities to opt for an inclusive industrialization drive. The international

community continues to ignore the death or maiming of over one million Ethiopians and the destruction of US\$60 billion of property in the three years since November 2020. The power struggle between two ethnicist elite factions, Tigrean and Oromo, has now transmogrified into a threesome struggle that includes the long-besieged Amhara—the most extensive and dispersed linguistic community in the country.

Abiy Ahmed Ali has in the past four years managed to myopically destabilize the country using repression, ethnic polarization, bribes, hunger, and the help of a cynical and opportunistic political and economic elite. Existing precariously in an unstable equilibrium, this ethnocratic dictatorship has no choice but to rely on fomented civil strife, redirection of socio-economic spending to military spending, preemptive mass arrests, and genocidal political violence, and war crimes with impunity.

His strategic vision revolves around the complacency of potential resisters in the vainglorious hope that atomized citizens will endure existential fear, fatalism, and passivity. As the Fano movement and the growing defiance of the youth suggest, this strategy has failed miserably.

The besieged government of Abiy Ahmed Ali has shown unprecedented ineptitude, endless warmongering, pathological lies, and crimes against humanity as attested by the deaths and dislocation of millions of citizens and counting. The regime has, with alarming consistency, willfully violated international humanitarian law, the laws of war, and the responsibility of a sitting government to protect its citizens from violent nonstate and regional-state actors. The volatile PM and his cabal rigged elections and debased the legislative and judiciary branches by monopolizing power in the autocrat-controlled Executive. The delusional PM strongly prefers personal or party loyalty to merit, a hallucinating conception of state power, and war with impunity as a means of imposing his will on a hapless population. Fealty to ethnic apartheid has turned the PM from a would-be savior to a vile destroyer of Ethiopia.

The case for systemic transformation rests on the realization that the “constitutional order” the TPLF built is inherently undemocratic and endemically violent. It is undemocratic because, in a nation of ethnolinguistic minorities, majoritarian rule without robust protection of minority rights is a mortal threat to democracy itself. By design, malware has been embedded in the constitution that abhors free citizen sovereignty, undermining the foundation of a democratic order. Legitimate demands even within the current constitutional basis (such as the demand to become Killil by the Gurage and the Wolayta or invoking relevant articles of the 1995 Constitution to secede) have to be violently suppressed to stem disintegration. This in-built malware necessitates state violence by the government at both the federal and regional levels to stifle legitimate political demand. It also encourages an arms race among regional states to hopelessly undermine the peaceful accommodation of demographic or electoral minorities.

This is why a wildfire of political violence has engulfed the country in 2018-2023: ~6000 incidents of inter-communal strife or government gratuitous violence, over 1 million dead or maimed; 5 million IDPs, the highest in the world; 25 million food-

insecure; and 6 million surviving in famine conditions. In sum, as we are currently witnessing, this constitutional disorder must be terminated if only to stem the ever-expanding civil strife and national disintegration.

The strategy of governing a historic and complex country by prevaricating between the rule of law and martial law (not to mention the constant threats) has emboldened the highly bloody regime to weaponize public lies and vainglorious disinformation to distract attention from political violence by planting trees, building resorts and parks, and even an expensive palace complex.

This sad state of affairs is a product of three factors. One is the weak tradition of organizing politically across communities on the basis of shared vision and program. The second is the tireless efforts of authoritarian rulers to stifle independent thought, sniff out promising opposition leaders, and instill fear in the population. The third is the constant meddling of geopolitical interests given the country's strategic location, its waters, and its role as a champion of African decolonization.

Without claiming to offer definitive solutions, we wish to provide the key ingredients of a roadmap for a post-ethnic transition toward the palpable promised land. This roadmap is based on the following premises: (i) A culturally diverse country with a long history of unity cannot be stably governed by a constitutional order that accentuates ethnic differences and political tribalization; (ii) Ending the gratuitous violence and discrimination against the Amhara (40 million+ and unbendingly Ethiopianist) is the first step toward restoring national unity; (iii) and the exclusionary and deeply corrupt rule perpetuated by Tigrean and Oromo elites must be uprooted to build a country that is based on free and equal citizenship.

Uprooting pernicious political institutions and practices requires an independent and participatory transition process. This process involves two distinct phases. The first consists in creating a legitimate body of elders and leaders to restore peace and replace a collapsing government and military with a caretaker arrangement. The second is to pave the way for systemic reform by constituting an interim parliament under a transition charter.

This brief analytical foray into recent political history underscores two things. Firstly, Ethiopia needs to be more important to succeed, whether viewed through the prism of the wishes of Ethiopians or the enlightened geopolitical interests of the West. Secondly, Ethiopia's problems are profoundly institutional and structural, meaning the solutions must be custom-made and transformative.

We begin with what an Ethiopian political settlement might look like. We then proceed with our proposal for the institutional infrastructure of a post-ethnic political and economic order.

PART TWO

The Contours of Ethiopia's Post-ethnic Transition

II. Treatment: State Rebuilding and Political Settlement

Since the Second World War ended, Ethiopia's modernization drive went through four momentous inflection points or lost opportunities for a democratic dispensation—in 1941, 1974, 1991, and 2018. *Despite promising beginnings, these windows of transition to a modern political order remained missed opportunities to end tyranny and mass poverty for good.* In the face of protracted civil strife and imminent state collapse, a fifth window of transition to an accountable, if not democratic, order is staring us in the eye.

Vaughan (2011) and Lavers (2023) instructively highlight how the Ethiopian Peoples' Revolutionary Democratic Front (EPRDF, 1991-2018) sought to maintain the exclusionary political order that collapsed with a rupture. The EPRDF sought to secure self-limiting elite acquiescence through politically driven growth that accentuated public investment, the distribution of state land, and the creation of jobs in the service and emerging industrial sectors. The same has happened with the successor Prosperity Party (PP), which is currently on the brink of collapse due to its drive to eradicate the Amhara and Tigrean regional contenders to perpetuate supremacist rule by the Oromo state elite.

Credible analysis of transition (how) must first identify the initial circumstances (where from) and the endpoint (where to). Wherever the inspiration comes from, it is reasonable to assume that the Ethiopian people aspire for freedom—freedom from want in a prosperous society and freedom from tyranny in a modern, preferably democratic, political order.

To be sure, putting out fires is the first order of business. But the country also needs to aspire for rehabilitation and rebuilding. To end institutionalized corruption and unaccountability, determined citizen engagement and the support of international partners and friends are vital in an environment of mass poverty and mass trauma.

Mindful of an environment of actual and imagined fears by opposition politicians and activists, we deploy the theoretical framework of “political settlements” to conceptualize escapes from the political and economic traps by incentivizing win-win arrangements and institutions. A political settlement is often defined (Khan, 2010; Gray, 2017; 2019) as “a combination of power and institutions that are mutually compatible and also sustainable in terms of economic and political viability.” The main theoretical building blocks of the framework are institutions, ideology, violence, and economic rent as sources of holding power.

Success in delivering on a transformative development agenda and accountable leadership (via paternalism or democratic) crucially depends on the quality of state institutions, engagement of civil society and economic society, and the autonomy and responsibility of the ruling party. The regime's effectiveness, in turn,

depends on the quality of the often clientelist political settlement—one that combines high state capacity and the willingness for collective action by those elites that matter.

When viewed as a *process* of state formation, the political settlement approach focuses on the evolution to a stable political order that has yet to necessarily be planned or consciously organized by critically important social groups. If viewed as an *action* of state building, the political settlement perspective emphasizes the role of negotiated politico-economic agreements made by powerful groups or elites. Below, we will focus on the second conceptualization.

The relationship among violence, cooptation, and powerholding is intriguing, especially in the context of Ethiopia. *The post-1991 regimes relied not only on the power of ethno-nationalism but also institutionalized grand corruption, unprecedented political violence, and polarizing narratives to mobilize kin and non-kin collaborators against their actual and perceived challengers.* The ruling elite coalitions (EPRDF or Prosperity) made heroic attempts to legitimize their rule by invoking external and internal threats to build elite cohesion and popular support. As the settlement perspective would predict, the Ethiopian model of political clientelism (i.e., the use of state resources to build a patrimonial class of politically connected businesspersons) created hyper-ethnicized rent seekers rather than wealth creators.

Actual or imagined political identity (not garden-variety cultural identity) has been the driving force in recent Ethiopian politics. In the long history of the country's political culture, this is merely a blip, but an important one at that. The project of post-identity institutional and behavioral overhaul that decouples party and state involves three distinct and sequential phases: cessation of state terrorism and emerging inter-communal hostilities, a transitional government and interim Constitution, and a new government elected under a democratic constitutional framework.

2.1. Cessation of the ongoing civil strife and government-led polarization

Civil wars are nasty and brutish, causing such atrocity crimes as mass arrests, killings, displacement, deportation, and livelihood destruction. They are also likely to expand across state boundaries. Just like civil wars in other countries, the current Ethiopian civil war has resulted in massive economic destruction and numerous civilian deaths, human rights violations, and war atrocities.

The history of viable states and democracy shows that active and informed citizen engagement in public affairs is the key to preventing the abuse of power, promoting the rule of law and public accountability, and building citizen confidence and trust in government. Ethiopians should be supported in mounting a massive civic resistance against the current dictatorship and its secessionist agenda. This must be done under the "Save Ethiopia for All" banner, which resonates with Ethiopians of all regions, ethnicities, and faiths.

Lessons from comparable in-conflict and post-conflict societies underscore the uncomfortable truth that civil wars may end with either complete state

disintegration or a viable political settlement. A workable political settlement requires a context-specific reconciliation of the endemic conflict between particularistic elite interests and the national interest. In highly polarized societies, structural or institutional transformation, a multi-stage process of reallocating political and economic power, is what the political moment calls for.

In contemplating a viable peace agreement to end the civil war to pave the way for structural reforms and prevent future horizontal or inter-communal conflicts, we need to be mindful that traditional methods of mediation by elders are unlikely to work for identity-rooted civil strife. Several reasons can be adduced. The politics of linking territory to identity has an in-built tendency to escalate local or personal conflicts into wars between regional government militia. The relentless attack on Ethiopian nationalism by ethno-nationalists has eroded the social capital of the country to the point of normlessness and lawlessness by both state actors and nonstate actors.

Before we identify the central actors with a strong incentive to cooperate in a settlement and those who are likely to be spoilers, let us ponder some sobering stylized facts from the history of civil conflicts:

- A majority of civil wars, which are more devastating and harder to end than interstate wars, have an ethnic or religious dimension;
- Civil wars, motivated by competition for resources or status, often end with the extermination, expulsion, or capitulation of the losing side;
- Wars that involve a high cost and end in outright military victory by one party take less time and create more stable postwar orders than those that end in negotiated settlements among equals;
- Big powers work through the United Nations to end civil wars if they consider them threats to international security;
- Vague agreements that are open to multiple interpretations and do not do enough to mitigate credible fears end with backsliding and
- Agreements tend to be ineffective because of the commitment deficit problem—savvy spoilers abound, the future looks bleak for the ordinary people, and powerful enforcers and resource-providing mediator-guarantors are absent.

Political ethnicity, like statist Marxism before it, is currently in vogue in much of the world as a tool of cultural promotion by aggrieved communities and mass mobilization by elites against competitors. Central and local politicians in divided societies have tried to minimize communal strife by building cohesive nation-states through a combination of controlling and permissive methods—genocide, expulsion, territorial partitions, non-coercive assimilation, or permitting autonomous zones.

Power sharing, the ideal for successful conflict resolution, requires a creative institutional design or redesign (O'Leary, 2014). Successful political settlements, based on unilateral military victory or negotiated agreements, characterize only one-third of recent civil wars. This means the commitment of those who capture the center to shoring up unity is more important for success than the determination of marginal groups to form their own polities.

A power-sharing peace accord, crafted by savvy and impartial mediators, is a complex process with many moving parts. It must address the following points: define the root causes of the conflict to shape a workable agenda for the draft peace accord; identify the timing and political context (bargaining power of the violence-capable parties and other stakeholders); consider what will happen if Fano refuses to negotiate with the Oromo-led Prosperity Government; consider the trustworthiness of the principal actors, given their record; consider the role of guarantors in ensuring the negotiators' safety and the full implementation of the Accord; and identify who covers the costs of the negotiation process and rebuilding of lives as critical incentives for successful negotiation and implementation.

Ethiopia, being a nation of ethno-linguistic minorities (with Amhara and Oromo accounting for only one-third each), would greatly benefit from a political settlement that favors inclusive democratic institutions that allow for cross-cutting coalitions. As importantly, systemic transition to such an ideal order is always context-specific, fluid, and fraught. We need not dwell here on myriad scenarios that usher in a transitional moment other than indicating some important things to remember.

Those who have benefitted enormously from the status quo will fight; those likely to benefit from an inclusive political order find it hard to turn hope and uncertainty into a practical plan worthy of support. Political settlement is a considerable challenge in Ethiopia precisely because the state elites find it in their narrow self-interest to prevent the emergence of oppositional political forces who can restrain their abuse of power. This vile effort encompasses legal, violent, corrupt, and extra-legal mechanisms.

There are countervailing forces, too. One is the resilience of an ancient polity, which awakens every time a promising leadership rears its head. The other is the periodic emergence of effective armed resistance and organized civil disobedience against an overbearing state elite—the latest example being the rapid rise of Amhara resistance. The ethnocentric political order has not only frayed under the weight of institutionalized grand corruption and pathological lies by the political class, but it is on the verge of collapse.

The real prospect for a post-ethnic systemic transition in Ethiopia has been enhanced by the combination of a bloody armed resistance and a costly civil disobedience campaign led by Amhara popular militia and its emerging political arm. The remaining questions are what form it is likely to take, and how to mobilize others to join the fight for freedom and liberty for all.

There are several risks, too. The national armed and security forces, whose leadership has been hijacked and ethnicized by the TPLF and PP governments alike, may be tempted to go for a last-minute military coup d'état, if not engage in self-destructive infighting along ethnic lines. Alternatively, an all-out civil war may ensue thereby frightening the resident international organizations in Addis to flee.

Some ethnocentric elites in the regional states may also be tempted to opt for secession by invoking Article 39 of the Constitution.

Peacemaking and peacebuilding are, therefore, protracted and fraught processes that end in viable political settlements. Such settlements would include demobilization and demilitarization of regional states, resettlement and/or return of refugees, the launching of a democratization process, restoration of the rule of law, plans for accountability for committed atrocities, and ensuring the free movement of citizens from one region to the other. The path to enduring social peace involves security building, good governance building, and transitional justice (A.U., 2019 ; U.N., 2000).

2.2. Launching the transition process

Many hard questions confront Ethiopians at this historical juncture: how can we extricate the country from the institutionalized quagmire of divisive identitarian politics and thuggery into a world of stability with justice, prosperity, and democracy? The other is about human agency: which disinterested entity has the legitimacy and power to oversee the transition to a better future?

Ethiopians have long hoped that the ruling Prosperity Party will allow a parallel and independent process to plan for the eventual dismantling of the structures of political control and plunder and forging a citizen-based constitution. The regime has instead degenerated into a de-builder of the Ethiopian state and squanderer of its rich social capital.

The alternative, a government of national unity (aka GNU), led by primarily ethnic-based regional opposition parties, has become patently infeasible since such political parties were denied operating freely even in the big cities, and most lack the vision or the technocratic capability to replace the extant system much less running a government. The only alternative, hard as it may be, is a citizen-based and Fano-sponsored transitional arrangement that accommodates all fundamental stakeholders in Ethiopian society.

In undertaking the urgent task of stabilizing the country as a prelude for structural reform, a national coalition for transformation must be supported by international organizations (such as the A.U. and the U.N.) and strategic geopolitical players (U.S.A., E.U., World Bank, China, S. Africa). The coalition must be broad-based, and its leadership that spearheads the negotiations must reach out to well-established C.S.O.s, religious bodies, business associations, trade unions, respected elders, independent-minded members of the civil and security services, and opposition political parties.

With the Abiy administration being on the verge of collapse under the hands of a formidable Fano-led rebellion and intra-party dissension, preempting imminent chaos calls for drastic actions. These include (1) the suspension of the Prime Minister, the Federal and Regional Parliaments, and the ethnocentric Constitution; (2) the immediate establishment of a cabinet of technocrats and a council of military professionals to run a caretaker government; and (3) the election/selection

of the members of an interim parliament or Transition Shengo (T.S.). The rationale for such decisive actions is articulated below in some detail.

2.3. *The debate on the mechanics of transition*

Unlike incremental reform, systemic transition is a product of a profound political crisis. Therefore, a sensible transition platform must take full account of the initial circumstances, the endpoints, and the modalities of the transition. This is how we can design an irreversible and enforceable negotiated settlement among the contending groups. Such a political settlement may occur under one of three circumstances: the existing order collapses and chaos reigns, insurgent forces and federal forces enter a military stalemate, or nonstate forces become victors and capture the state (as in 1974 and 1991). All three possibilities are alive in Ethiopia in the second half of 2023.

A bit of history on intellectual activism and ever-changing circumstances is instructive here. A group of Ethiopian intellectuals and civil servants from the Diaspora offered a grand vision for a united and modern Ethiopia along with the modalities of citizen engagement in the democratization project (CCG, 2012). This was operationalized in a 'save the country' *Ager Adin* Declaration (I.G., 2021).

The Citizens Charter (CCG, 2012) presciently drew attention to certain core values that the constitutional commission must embed in the new democratic Constitution. These include but are not limited to respect for Ethiopia's sovereignty and territorial integrity; primacy of the constitutional rights of the individual citizen; the right to food security for all citizens; at least one national language (Amharic); non-identitarian devolution of state power; representative military, judicial, and civil services; a full-fledged market economy with secure rights to private property, including land; independent civic and political organizations as watchdogs of public authorities; and checks and balances among the major organs of the state.

The Imbylta Declaration (I.G., 2021) spelled out the details of the charter's wish list by outlining three scenario-based transition modalities that appeared feasible after the demise of the EPRDF coalition. Listing three transition probable options will suffice, the first two being patently infeasible.

Road 1: A PP-led Transition

One pathway is for the new Prosperity Party (PP) to honor its promise of spearheading institutional and constitutional reforms to create, at least on paper, a uniting and inclusive state, open economy, and just society. The PP, after receiving an electoral mandate, was to lead the country into a post-ethnic democratic society. The PP instead chose to become a vanguard ruling coalition by replacing the worn-out EPRDF. Regrettably, the administration of PM Abiy Ahmed has allowed much of his unprecedented reform mandate to dissipate.

An incrementalist approach to removing the sharpest edges of identity politics might have taken the form a bargain among ethnic parties with nod to Ethiopian

nationalists. He has instead chosen to maintain the status quo, aimlessly fiddling at the crossroads of a flagbearer of the Ethiopian Renaissance or an agent of tiresome grievance politics intent on masking the desire for Oromo supremacy or secession.

To understand the unenviable tradeoffs imposed by this straitjacket, we need only note the following facts: P.P. stands for two things: followership (መጸመር) under an ethnic-supremacist vanguard party and evangelical prosperity (ብልጽግና) under a prosperity gospel of vanity projects when it had ample choices to launch an inclusive industrialization plan to diversify the country's economic base. This stance is far from the principles of citizen sovereignty, agency, and democratic accountability. It conceptualizes national unity in instrumentalist terms to be managed rather than as a core value.

It suffices to note here that The Fund for Peace (<https://fragilestatesindex.org/country-data/>) puts Ethiopia among the most fragile and least resilient states (11th among 179 countries) in 2023 in elite fractionalization, economic inequality, group grievance, and human rights. Federal forces continue to commit war atrocities in provoked (as in Tigray) and unprovoked invasions (as in Amhara) to stem perceived threats to the power of the Prime Minister or in support of an expansionist Oromia Regional State. Under the campaign of collective punishment, as the Ethiopian Human Rights Commission has documented, the country has lost a million lives, became the home of the world's largest IDPs (5 million and counting), suffered unprecedented atrocity crimes, saw one-third the population in chronic hunger, and the unraveling of the social cohesion that underwrote Ethiopia's resiliency. This regime cannot spearhead a transition to the promised land of freedom with prosperity.

Road 2: A GNU-led Transition

Consumed by bafflingly self-serving grand narratives, this failed regime is clearly neither able nor willing to *negotiate* a systemic overhaul. Well-intentioned patriots and political groups are still calling for a national dialog with this regime. Trying something repeatedly and expecting a different result, as they say, is a vainglorious endeavor. These groups must abandon their willful ignorance about the irreparable nature of political ethnicity and the palpable absence of group intelligence to cooperate on commonly agreed goals and rules.

A second option that has worked in a handful of post-conflict societies is for a unified block of opposition and ruling political parties to form a government of national unity (GNU) through an enforceable mechanism of power sharing. A coalition of opposition political parties jointly spearheads a political transition under a government of national unity.

With its low urbanization level and cellular rural communities, Ethiopia has yet to be a fertile ground for class-based (business-led or union-led) party formation. This might explain why national political parties tend to be formed by small, educated cliques (which makes them prone to factionalism) and based mainly in Addis Ababa. Regional parties have recently discovered ethnicity a potent tool for mass

political mobilization of a rural electorate compared to class-based or policy-based platforms.

It is no surprise, then, that both ethnic political parties and multiethnic political parties have found it hard to transcend identity or personality to form effective coalitions to forge a competitive political landscape to render electoral choices meaningful. The missed opportunities of the 1995 (Lyons, 1996) and 2015 elections show that there continues to be a formidable coordination failure among opposition parties to rally around a minimum national program in a climate of relentless suppression of political dissent. Worse still, the big-man mentality of leaders undermines rule-based organizations.

Road 3: A Citizen-led Transition

A third option is for a coalition of reformist parties, independent rights-based organizations, professional associations, the media, and esteemed religious and other elders to oversee a citizen-led transition to a democratic order. Such an all-stakeholder coalition for change can serve as legitimate transition agents by overseeing a power transfer from failed incumbents, despite monopolizing the reins of power for three decades, to elected interim administrative and legislative bodies.

Given the developments over the past two years, we can confidently say that only the third option is viable and desirable for laying down firm foundations for a democratic order. It bestows the necessary political legitimacy for a negotiated, no-loser political settlement. It also embraces the core values of Ethiopiawinnet, including the equality of citizens before God (and now, the Constitution), self-government, the rule of law, a voice for all fundamental political interests, and an abiding commitment to the unity of the Ethiopian people and the territorial indivisibility of the Ethiopian state.

2.4. *The Amhara Popular Movement (Fano) as a game changer*

With a high moral ground, a council of the wise can be a handmaiden of successfully launching an all-Ethiopia transition. The trillion-birr question is what unassailable group can be assembled to provide the political space for a political settlement and who might serve as an impartial guarantor for exercising its authority.

Game theorists tell us that there are two basic mechanisms for enforcing a uniting and fair political settlement in a divided society. One is a dominant but benevolent politico-military group. The other is a united front of disparate forces who, with a shared political vision and platform, collectively muster the power to restrain spoilers. Assembling ethnic parties, ruling or aspiring to rule, will be impossible for undertaking systemic change.

At this historical moment, the Fano-led Amhara people's movement, mounting a determined human and civil rights struggle rolled into one, has the redeeming

quality of being an inclusionary enforcer of the pan-Ethiopian political vision. If it succeeds in forging a unified resistance and political programs under a unified leadership, its inclusive posture can be a savior of both the beleaguered Amhara and long-traumatized Ethiopians.

Whether we like it or not, lacking a benevolent external power, no credible alternative exists. The Fano Movement is the only readily available and credibly inclusionary national leadership, including coalitions of opposition parties.

This means we are *ruling out* the unlikely and tragic scenarios of the defeat of the popular uprisings (in Amhara, Gurage, etc.) by the dictatorship or total disintegration of the country with a war of all against all. What are *ruled in* are two likely and promising scenarios: (i) The A.P.M. emerges outrightly victorious, or (ii) a military stalemate prevails (with the inevitable demise of the sycophant Amhara PP and weakened Oromo PP and TPLF), thereby incentivizing the major contending groups to come to the negotiation table to make significant concessions to pave the way for an even more participatory transition.

For our purposes here, we only need to delve into the terms of the negotiation to underscore that the endgame is systemic change in favor of inclusiveness, justice, and equality for all. The ideal endgame of seeking to rebuild the Ethiopian state under the banner of unity, equality, self-administration, and modernity is laudable indeed. However, it requires the full engagement of all Ethiopians in the politico-military struggle for this endeavor to succeed.

The pillars of systemic transition pillars may be usefully conceptualized as a process involving three interconnected phases. Figure 2 provides a snapshot of the proposal. Figure 3 offers a more detailed illustration of our Ethiopia-wide model of systemic transition.

We dub this novel modality a people's transition program. It is intended to articulate a defiant blueprint for pan-Ethiopian nationalists that has been missing in the political space dominated by ethnonationalists.

Having made the case for transition, we now turn to the details of how to do it right.

PART THREE

The Proposed Transition Blueprint

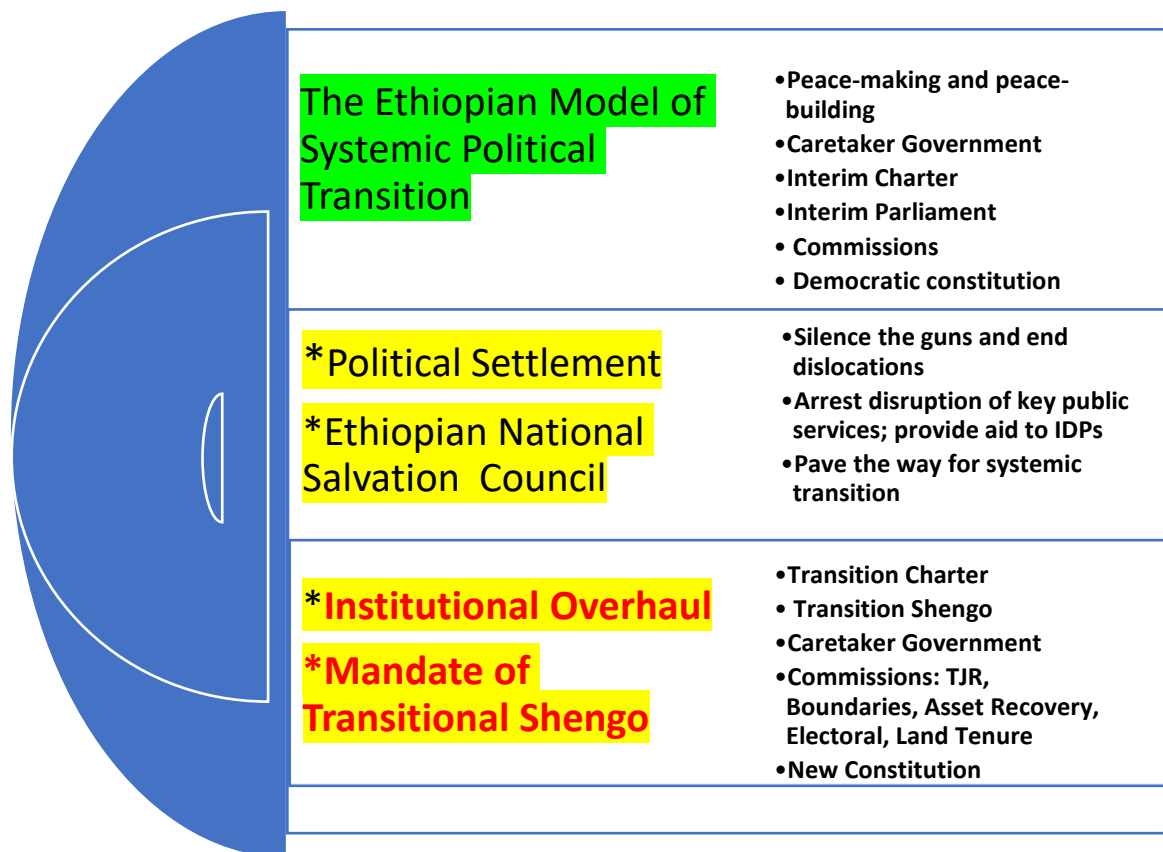
III. Road-mapping the People's Transition

For the Ethiopian realities, the transition entails three distinct tasks, each of which is necessary but not sufficient: (a) A Peace Accord (primarily, but not exclusively, among the Fano, the Feds (only in the event of a stalemate), TPLF/TDF, and OLF/OLA) to silence the guns and pave the way for a just peace. As we will spell out below, these combatant-focused tasks include establishing a caretaker government, demobilizing combatants, launching rehabilitation and

Figure 2:
From Peacebuilding to Democracy-building

Figure 3:
Overlapping Features of the Transition Program

reconstruction programs, (b) An Interim Charter to guide the transitional order, and (c) An Interim Parliament consisting of legitimately elected and selected members overseeing the transition process.

The two instruments of escape from the stranglehold of dictatorship and polarizing ethnic/sectarian politics are easy to guess: who will have the credibility and the wherewithal to inherit a broken-down system to transform it into a promised land? If the backer is in place, what are the modalities of the transition in such a polarized society?

If the current fleeting window of opportunity is to be realized, Ethiopians must once again aim to establish a two-legged modern constitutional political order (Acemoglu and Robinson, 2012). One leg is a technocratically *capable* state that provides security, guards liberty, and supports prosperity. The second and equally important leg is an inclusive and *accountable* State to the electorate under the rule of law. For this reason, James Madison, at the U.S. Constitutional Convention of 1787, precociously advocated the constitutional principles of separation of powers, checks and balances, bicameralism, and federalism, all of which would limit government and protect individual liberties.

Transition is ultimately above creative destruction—dismantling and replacing the dysfunctional old with something superior. We now proceed to parse the only transition strategy worthy of debate. This proposed roadway to freedom involves several sequential actions of debuilding and rebuilding.

3.1. Forming the Ethiopian National Salvation Council

The hardest problem in any conceptualization of transition is the answer to the question of who will take over as a savior when the government collapses with little notice? We wish to make it clear that this proposal for a popular transition makes sense only under a political scenario of rupture whereby the PP regime is defeated by the insurrections underway, and a hegemonic group emerges to serve as a handmaiden of inclusive transition to a democratic order. Other scenarios, such as a stalemate, call for different roadmaps that vainly attempt to reconcile the irreconcilable visions of ethno-confederalism and pan-Ethiopianism.

Given this reality, the next and vexed question is how a broad-based coalition for change can gain traction to pave the way for structural reform. This much we can say at this stage. There are two preconditions for our proposal to kick in are silencing guns and organizing a credible council of the wise to take over government administration.

The first track of silencing the guns entails a *military settlement* centered around armed groups, led by the Fano and involving other actors (such as the TDF, OLA, and ENDF). This needs to be worked out in detail, but the focus must be on disarmament, demobilization, rehabilitation, and transitional justice. The second track is a *political settlement* centered around the establishment of a national council representing fundamental stakeholders in the pan-Ethiopianist agenda.

This body must receive the backing of the military settlement to fully deploy its constituent powers to avoid a power vacuum and must be guided by an interim constitution.

This means an essential component of any peace accord/settlement worthy of its name is the establishment of a broad-based Ethiopian National Salvation Council (ENSC) of eminent persons to oversee a caretaker civil service and a professionalized and de-ethnicized military until an interim parliament (Shengo) is elected. A Transition Charter must guide the work of the ENSC and the Shengo. The devil, as they say, is in the details. We will, however, identify the key elements of their mandate that should be outlined in the interim Charter.

3.1.1. Composition and Mandate of ENSC

Members of the transition council of the Wise should be selected from respected rights-based C.S.O.s, national and regional political parties (some ethnocentric, majority Ethiopians), professional associations, respected elders, and respected leaders of the Ethiopian Diaspora.

Possible criteria for selecting members of the ENSC are the following personal qualities: profound knowledge of the country, independent-mindedness, farsightedness, compassion, and integrity, a commitment to diversity and Ethiopian unity and territorial integrity, and richness of life and work experience. A commitment to justice, truth, and reconciliation is also a heavy plus.

To cite some examples of potential pools of talent, The Coalition of Ethiopian Civil Society Organizations for Election has 175 CSOs members nationwide. These include the Ethiopian Civil Society Forum (ECSF), Inter-Africa Group (I.A.G.), Ethiopian Lawyers Association (E.L.A.), Coalition of Christian Relief and Development Associations (CCRDA), Network of Ethiopian Women's Associations (NEWA), Ethiopian Civic and Voters Education Actors and Ethiopian National Disabilities Associations Network (ENDAN).

The Consortium of Ethiopian Universities can also be tapped to provide members. The Ethiopian Political Parties Joint Council boasts several seasoned politicians. The Inter-Religious Council of Ethiopia represents the major Christian denominations and the Supreme Islamic Council. Along with Ethiopian notables, this group of wise men and women is an essential component of the non-partisan ENSC. The trade unions, the Ethiopian Chamber of Commerce, and Sectoral Associations are important stakeholders, too. The immediate task then is to nominate the members of the transition council.

3.1.2. The Transition Charter or Manifesto

As noted above, the most vexing challenge of a systemic transition program is getting traction between the collapse of the regime and the urgent restoration of stability long enough to devise new institutions to replace the dysfunctional ones. A legitimate and capable body must emerge from the ashes of a polarized polity in truly short order. At the same time, and as a product of the broad consultation

and deliberation, an interim constitution has to be approved to govern both the ENSC and the successor transitional Shengo.

Ideally, a brief national dialog process among crucial stakeholders would deliberate on selecting a representative group of leaders mandated to oversee a transitional government under an agreed-upon interim constitution or charter. No one can be a bystander in an existential crisis and expect to have a prominent seat at the table. The political track will outline the negotiation modalities, including the role of international arbiters and mediators. The mandate of the ENSC (for, say, six months) would include the following tasks:

- (1) Finalizing a peace accord among combatants. Establish guiding principles, issues, and modalities for a cessation of hostilities, including all major combatants, finding credible facilitators and guarantors, and providing security guarantees for all citizens. Furthermore, a comprehensive peace accord involves a well-funded D.D.R. (disarmament, demobilization, reintegration/rehabilitation) program; a declaration of principles for implementational modalities;
- (2) Demobilizing the destabilizing ethnic militia of the regional states by folding them into regional police forces or the national defense force or returning them to civilian life;
- (3) Preparing a realistic plan for selecting and supervising a caretaker government of meritorious technocrats and re-professionalized security to replace the delegitimized and collapsing PP-led government;
- (4) Establishing and supervising independent courts led by competent professionals;
- (5) Dismissing the toothless PP parliaments (federal and *killii*) and replacing them with elected/selected advisory councils answerable to ENSC; and
- (6) Overseeing the election (and, in some cases, selection) of the members of the Transition Shengo (T.S.) to ensure legitimacy.

3.2. The Election and Mandate of the Transition Shengo (1-2 years)

There are many valuable ideas concerning the composition of the Shengo, but we distill here what we believe is the most realistic. Ethiopia is a nation of demographic and religious minorities. The biggest ethnolinguistic groups, the Amhara and the Oromo, each account for one-third of the population. Orthodox Christians now account for 40 percent and Sunni Muslims for 35 percent.

Mindful that democracy is merely a procedure to elect leaders for majoritarian rule with minority protection, the hybrid election-cum-selection modality we propose is as follows:

- clustered rural and urban districts or *Woreda* (about 1700+), adjusted for population size, may each be represented at the zonal level by elected deputies with clean hands;
- while lower-level members of the ruling PP and TPLF may run for the interim parliament, senior cadres of the ruling coalition will be disqualified to avoid

the capture of the people-centered electoral process by an entrenched class of ethnic politicians;

- Selected (i.e., non-elected) members of notable C.S.O.s and respected members of the Diaspora may be given seats in the interim parliament at the discretion of the ENSC; and
- Since a 1700-member Shengo is unnecessarily unwieldy, the ENSC may constitute them by zonal representation, adjusted for population size (with guaranteed representations for small minority groups). Each regional state can then elect its representatives in a federal Shengo of some 600 members.

In a nutshell, the transitional parliament will represent Ethiopian society's broad spectrum of views and interests. By the very framing of this historic election and selection process, a reasonable expectation is that Ethiopian nationalists and ethnonationalists will both be fully represented to deliberate on the country's future.

The Shengo, as a supreme legislative body doubling up as a powerful constituent assembly, will take over the responsibility of overseeing the Caretaker Government of Technocrats. This will ensure continuity in governmental administration, including the responsibility of undertaking daily public services and ensuring the country's defense against an assortment of foreign enemies intent on exploiting any political vacuum. The caretaker administration must put a high premium on merit in the re-professionalized civil and security services. As we note below, as a Constituent Assembly, the Shengo oversees the drafting and ratification of a democratic constitution.

The interim charter mandates the T.S. to establish the following key commissions to study and recommend structural reform:

(A) Peace, Truth, and Reconciliation Commission. As noted above, a core mission of the T.S. is to establish a Truth, Justice, and Reconciliation Commission whose tasks must include initiating a transitional justice process that addresses massive and serious human rights violations through judicial redress, political reform, and other measures to prevent the recurrence of human rights abuse. It embraces judicial and non-judicial measures implemented to redress the legacies of human rights abuses. It is instituted at a point of political transition classically from war to positive peace or, more broadly, from violence and repression to societal stability. It is also about victims and their rights and dignity as citizens and human beings—testimony, restitution/reparation, or amnesty.

This commission has the mandate to stabilize the country by restoring public order and formalizing a truth-telling process to provide an opportunity for victims of political violence and plunder to tell their stories. Impunity will end only when transitional justice, customary as well as judicial, is delivered against crimes on humanity perpetrated by the political class.

A word or two about transitional justice is in order. A transitional justice mechanism is designed to promote or bring about accountability, justice,

sustainable peace, and reconciliation in post-conflict and transitional societies through judicial and other processes that include prosecutions, reparations, truth-seeking, repentance, and various kinds of institutional reform. Transitional justice, accentuating the restorative rather than the retributive, focuses on truth finding by giving voice to victims, appropriate forms of punishment (retributive and restorative), and appropriate forms of compensation for victims. Furthermore, transitional justice is instituted at a point of political transition classically from war to positive peace or, more broadly, from violence and repression to societal stability (U.N., 2000; A.U., 2009).

Transitional justice, when done with a restorative rather than a punitive mindset (Anonymous, 2023), can benefit post-conflict societies that have experienced massive and serious human rights violations. The benefits include establishing a historical record to counter denials; ensuring accountability and ending impunity; fostering reconciliation and socio-political reconstruction; and transitional justice can help address grievances and divisions, empower and transform societies, and prevent the recurrence of violent conflict.

Transitional justice also faces many challenges in its implementation and effectiveness, including *political resistance and lack of political will, diversity and complexity of contexts and needs, tradeoffs and dilemmas*, such as balancing justice and peace, accountability and reconciliation, individual and collective rights, local and international norms, and short-term and long-term goals, *measuring results and impact*. A credible and participatory transitional justice process that addresses the country's legacy of gross human rights violations is critical for establishing a durable peace.

(B) State Assets Reclamation Commission. This commission has the mandate to audit all state enterprises and political party-owned (under the disguise of endowments) and ethnic-based financial institutions. These organizations have been used to divert public assets to politically connected individuals and groups. The commission must assess what is stolen, what methods were used to institutionalize grand corruption, identify where these assets are today (liquid, real estate, capital flight), and forge a strategy to reclaim these public assets.

(C) Constitution Drafting Commission. A representative group of legal experts, political thinkers, and wise elders to draft a citizen-based, democratic constitution. The Shengo must provide the commission with guidelines for the substantive content and the deliberation procedures. We provide a long list of issues to consider in the sections below.

(D) Electoral Study Commission. An independent electoral commission is critical for credible elections by which free citizens choose their leaders or approve referenda on controversial issues.

(E) Territorial Delimitation Commission. Given the recent history of tying ethnic identity to land, the country needs to decouple the two to institute a robust system of democratic governance. This delimitation of purely administrative boundaries, to be supplied to the Constitutional Commission, is ideally a geography-based system that reconciles the principles of ready accessibility for the majority of rural residents, popular consent, and economic viability.

(F) Land Ownership and Tenure Commission. This commission will delineate public lands from private lands and restore *rist* rights to all cultivators on the basis of the 1975 land proclamation. This should be done in the context of what kind of economic system the country should embrace.

(G) Population and Housing Census Commission. This commission will conduct a clean population census to apportion legitimate electoral districts.

(H) A Constituent Assembly. A transformative democratic constitution, the basic law governing a country, can be drafted under a constitutional convention or a constituent assembly. The former typically arises from pivotal revolutionary moments to draft a new constitution, while the latter may be constituted to amend specific parts of an existing constitution. Both bodies involve members elected by popular vote, appointed, or a combination. The T.S., building on its legitimacy, becomes a *de facto* constituent assembly that would legitimately oversee a participatory constitution drafting and consultation processes, and conduct a national referendum to ratify it.

A constituent assembly, the model we recommend for Ethiopia, enjoys supreme authority of a Convention to for creating or fundamentally reforming the strife-ridden country's constitution. It derives its distinct legitimacy directly from the will of the people, often expressed through elections or revolutionary upheavals to undergird the supremacy of its powers to supersede all existing laws and legal structures. Once its mandate of establishing the foundational framework of a new political order is implemented, its power transfers to the newly elected government under the newly ratified constitution.

It is worth reiterating that a constitution, the foundational "basic law" that informs legislation, outlines the sacred compact between sovereign citizens and their servile government. The contents of a democratic constitution must, therefore, be provided in the most explicit terms to the constitution-writing commission whose mandate is to undertake the technical work—the legal language, including minimizing ambiguities to facilitate the crafting and implementing legislation to being the constitutional principles where the rubber meets the road.

3.3. Lessons from the History of Constitution Making

The lessons from history underscore that political context matters greatly for choosing constitution-making procedures. The most interesting cases are:

- The 1946 Indian Constituent Assembly, composed of elected representatives, was tasked with drafting a new constitution for independent India.
- The 1787 United States Constitutional Convention drafted a new constitution to transform a confederation into a federation from below. While the compromise to balance the interests of small states and large states as well as slave states and free states tarnished its accomplishments, the Convention still gave us such novel principles as the bicameral

parliament, presidential system, and the system of checks and balances among the three branches of the government.

- South Africa, with a history of robust democratic institutions for whites only, succumbed to a negotiated settlement as a result of armed struggle to dismantle apartheid, organized protests led by strong trade unions, boycotts, and international economic sanctions. It chose a hybrid model that sequentially established a constitutional convention of political organizations in 1991-1993 (to negotiate the end of apartheid and provide an interim constitution) and then established elected constituent assembly in 1994-1996 (by combining the existing houses of parliament) to adopt a landmark democratic constitution which embraces a comprehensive Bill of Rights, a multi-party system, social justice to stem polarization, and the rule of law.
- The Declaration of the Rights of Man and of the Citizen during the French Revolution produced a National Assembly, formed by representatives from the three estates (clergy, nobility, and commoners), to draft a constitution. After several attempts, the Constitution of 1795 established a bicameral legislature, restricted suffrage based on property and literacy, and created an executive body. While the ideas of liberty, equality, and fraternity continue to inspire democratic movements around the world, the revolutionary experiment ended in the dictatorship of Napoleon Bonaparte in 1799.

Informed by these models, Ethiopians must forge one that best fits the country's current challenge of replacing an oppressive structure of institutions and powerholders. While a revolutionary condition is in evidence, Ethiopia lacks a history of self-governing federal units to follow the U.S. model, a history of colonial governance of India, or a level of unionization and civic engagement enjoyed by South Africa.

It must trailblaze a new pathway. We believe the elected Shengo will have the legitimacy, immense responsibility, and competence to oversee the drafting and ratification of a democratic constitution with the help of a commission of experts and community leaders.

PART FOUR

A Citizenship-based Ethiopian Constitution

Framing constitutional reform has two dimensions. *Procedure-wise*, the choice should be made between amending the existing Constitution extensively and starting anew. The existing Constitution is thoroughly infused with the core values and vision of a group-based and inherently conflictual political identity (Policy Study Institute, 2022). It lacked inclusionary popular participation in the drafting process, coherence, and a feasible amendment mechanism.

As noted earlier, it is also inherently violence-prone, antithetical to the principle of equality before the law, and violates the principle of citizen sovereignty over political decision-making. Amending the FDRE Constitution (such as by replacing the Preamble, Articles 8, 39, 82, and 93) is, in our view, a fool's errand since nearly all the articles (other than those copied from international conventions) are anchored in the exclusionary notion of the primacy of nebulously defined group rights.

Content-wise, the ethnocentric constitution is unworthy of amendment since the core values it embraces are inherently anti-democratic. It debases Ethiopian national identity and derecognizes the sovereignty of its citizens as the ultimate owners of the social compact. Its fabricated historical sense and Amharaphobia set up the country for debilitating and interminable political violence.

We are, therefore, compelled to offer a list of twenty controversial and non-controversial considerations that the Shengo, as a duly elected constituent assembly, should provide to the drafting commission. Again, these guidelines must reflect values that resonate with most Ethiopians.

The list, offered in the spirit of illustrative examples for debate, is certainly not exhaustive:

- (1) Strong Bill of Rights, as expressed by various international human, civil, and economic rights instruments.
- (2) Universal Suffrage: respect for internationally recognized regardless of gender, class, race, religion, or ethnicity.
- (3) Individual Rights: Citizen-based individual rights are the foundations on which any group rights are based. This is because a citizen-based constitution can address nothing that a group-based constitution cannot.
- (4) Sovereignty and Indivisibility: Ethiopia may become a unitary or federal state, which can work if designed appropriately. Though nominally federal, the current system is de facto sways between unitary and confederal. We must reject a union of territorially delimited confederation of artificially created ethnolinguistic communities with veto rights. Politically speaking, if not culturally, Ethiopians are indivisible people who must enjoy sovereignty over the state and with other states.
- (5) Federalist (unity in diversity) based on non-identitarian federal units or Unitarist (diversity in unity): Either form will do as long as citizen equality and local self-governance are honored. Most democratic states today are unitary, many with a robust devolution of authority. Decentralized unitarism (say, much like a democratized version of the old *Awraja* system) may be more attractive for Ethiopia because eliminating mass poverty and disunity requires a capable, undivided, and accountable central government. Federations imposed from above and in atomized societies are predestined to fail, as in Yugoslavia or the Soviet Union. There are many faux federal states (Russia, Ethiopia) where the victor defines the federal units and the central government resists devolution of authority. A federal system coming from above can work in Ethiopia only if federal units are delimited territorially by consensus and decentralized self-governance is ensured. Furthermore, until full industrialization and high urbanization are attained,

local governments will remain local-oriented, but a democratic order prevents parochial local governments from engaging in dissimilatory behavior with impunity.

- (6) **Republican or Constitutional Monarchy:** Either system can work in Ethiopia, but this must certainly be open to debate.
- (7) **Presidential, Parliamentary, or Hybrid.** A parliamentary system has proven to be compatible with an entrenched mono-party that dominates across three dimensions of state power—executive, legislative, judicial, and economic. The parliamentary system of Ethiopia currently lacks the requisite checks and balances of a democratic system. Presidentialism has the potential to help transcend ethnic or regional polarization, but we have witnessed life-long presidencies elsewhere in Africa. Messay (2023), for example, argues that ethnic federalism is divisive, but political ethnicity is here to stay, which means a hybrid presidential system will promote unity while allowing ethnic self-administration. An empowered and nationally elected president may serve as a counterweight to parliament and the prime minister. We reject his conclusion of no alternative to a sanitized system of political ethnicity that incongruent with inclusionary presidentialism. We believe that open federalism or decentralized unitarism can adequately address the demand of democracy-minded ethnic politicians for robust, citizen-based local self-administration.
- (8) **Federally Recognized Official Languages vs. Federal Working Languages:** Ethiopia can in principle recognize many official and working languages. Currently, the country has one working language (Amharic). Others may be added as they qualify to serve as working languages (Oromiffa, Tigrigna, and Somaligna come to mind), especially with the adoption of the Geez script. However, recognizing all four (or more) as official languages is easy to do as an affirmation of a commitment to cultural diversity and pluralism.
- (9) **A Competitive Market Economy:** History, including Ethiopia's own, has taught us that there is no economic system that delivers prosperity than a well-regulated market economy with constitutionally protected secure private property rights. This will also eliminate the incentive of elites to focus on wealth appropriation rather than wealth creation.
- (10) **Electoral System:** The first-past-the-post system works reasonably for nation-side parliamentary and presidential elections. However, to accommodate minority representation in diverse societies, the proportional system can play a centripetal in role, especially when applied to regional and local elections because it allows for multiple representation of distinct political communities in large electoral districts.
- (11) **Administrative Boundaries:** as noted above, self-governing federal units or administrative units can be created based on geography, economics, and history. Unlike international boundaries, they are not sacrosanct—they can be altered as needed in consultation with the communities affected.
- (12) **Selection of Civil Servants:** Recruitment for the civil service and the military services should be non-discriminatory, competitive, and merit based.

- (13) **Independent Constitutional Court:** An independent and non-partisan constitutional court to adjudicate constitutional disputes in a politically neutral manner (Selassie, 2015; Policy Studies Institute, 2022). The current constitution gives the power to interpret the constitution to the House of Federation, thereby enshrining conflict of interest. The principle of independence also applies to all courts if legal redress at all levels is to be meaningful in its enforceability.
- (14) **Right to Life and Livelihood:** However poor a country is, no one should be a victim of famines and chronic malnutrition. Life and literacy are worthy of constitutional rights.
- (15) **Dual Citizenship:** The Ethiopian Constitution should permit dual citizenship to bring the growing Diaspora as close to the society as possible.
- (16) **Checks and Balances:** There should be robust checks and balances among the three independent branches of government.
- (17) **Prohibition of Ethnic or Religious Political Parties:** While communities may organize themselves to promote culture and history, identity-based political organizations and ethnic militia should be constitutionally prohibited.
- (18) **National flag:** Ethiopia's national flag is tricolor, preferably without an emblem.
- (19) **Status of Addis Ababa:** A.A., as a primate city, should be recognized as a politically autonomous unit.
- (20) **Population and Housing Census:** Given the enshrined practice of political manipulation, especially of the 2007 national census, a clean national population census must be conducted to apportion electoral districts and create fairness in budgetary allocations.

Going beyond content, these and other pertinent considerations imply that the drafting process must be consultative and participatory concerning citizen groups. This approach cultivates a sense of ownership and educates the public about the political process. The Shengo should strive to lay the foundations for a robust electoral competition through free media and a multi-party system. The transition ends successfully when parliamentary and perhaps regional elections are held under the ratified Constitution.

PART FIVE

Citizen Agency for the Democracy Project

The post-transition period can be as perilous as the pre-transition one. This is because the core challenge of democratizing progressively involves a momentous dilemma: development and the rule of law require a strong state but an overbearing state in the hands of parasitic elites is often oppressive. As James Madison put it in 1788, "In framing a government, the great difficulty lies in this: you must first *enable* the government to control the governed; and, in the next place, *oblige* it to control itself." Reconciling the enabling-obliging imperative then

falls on the back of citizen engagement and perhaps luck in having farsighted statespersons to lead the transition.

We wholeheartedly agree that the true strength of a paper-perfect constitution lies in its effective implementation. This is because the soft underbelly of democracy is the absence of a vigilant, knowledgeable, and empowered citizenry capable of defending their hard-won constitutional rights. Otherwise, the cycle of tragedy of backsliding and warlordism will continue to haunt the nation of great beginners but disappointing finishers.

Traditional values, born of custom and debilitating poverty, must then be re-examined and appropriately modernized to ensure they embrace the core values and vision embedded in the democratic Constitution. An illustrative caricature would include (i) Belief in Big Men rather than in equality before God and in the rule of just law; (ii) Deference to established authority; (iii) Legitimacy to rule to based on the fear of God or even fate; and (iv) high respect and admiration for warriors who extol the virtues of violence or corporal punishment for settling differences.

The hallmarks of a modern political order then entail no less than a cultural revolution of sorts:

- The traditional Ethiopian ethos, even in communally oriented pastoral communities, where equality and belongingness are highly valued, does not embed the universality of free citizenship and the rights associated with it across strangers;
- The Orthodox Tewahido Church and the Sunni Mosque (umma) preach the virtues of simple living and generous almsgiving to tame abuse by the powerful or restrained materialism;
- It is hard to transition from the ideology of "equality before God" to "equality before the law," although many countries have done so through robust urbanization and aggressive civics education;
- It is a challenge to transition from reliance on "parish or clan" to identification with a geographically more extensive and demographically diverse "nation"—the high intensity of competition for scarce resources trumps everything else, and
- It is also hard to shift opportunistic loyalty from "the leader, the Party, or the king" to inclusive principles-based and rule-based "organizations" for advancing collective interests because of the initial commitment (or enforcement) problem involving strangers.

In this vein, Messay Kebede (2023) argues that the failure of the modernization drive in Ethiopia is a product of the political elites confusing modernization (individual liberty, meritocracy, accountability) with Westernization. This disorientation has been detrimental to the preservation of those traditional Ethiopian values which are consistent with modernity. He invokes this reasoning to explain the propensity of political elites to resort to ideological absolutism (the party line or the theocratic dogma is supreme) and populist authoritarianism (abusing state monopoly of large-scale violence by a vanguard party to oppress opponents in the name of the hapless people, i.e., revolutionary democracy).

Socializing citizens into democratic values of fairness, inclusion, rule-based decision-making, and accountability calls for civics education in schools. All democracies instill in the young a deep understanding of their rights and obligations, the meaning of constitutional order, the mythologies of the nation, and the value of civic engagement to defend the core institutions of democratic governance.

Going down to the roots, the family must democratize itself and socialize children to respect the rights of others and to manage differences in a non-violent way. The schools must teach civics and eliminate authoritarian and toxic relations between teacher and student that include physical or corporal punishment of powerless pupils and abuse of girls. Religious institutions must also learn to protect the weak against parasitic forces (including within themselves) so that authoritarian values can be purged for good. With enlightened, non-pliant, and courageous citizens in place, participation in public decisions and in defending cherished institutions will guarantee liberty and enhance the quality of government policies and corporate social responsibility.

Enhancing societal capacity as a countervailing power also means strengthening independent media and C.S.O.s championing human rights, social justice, and good governance within the framework of inclusive institutions. The twinning of a capable state and an equally adept civil society is essential for infusing mindsets with the duality of rights and responsibilities and acting as watchdogs to hold those in power accountable. Fostering independent traditional and digital media provides the citizenry with reliable and diverse information and analyses. Lastly, the hallmark of citizen empowerment is earnestly fostering a culture of dialogue, mutual respect, and reconciliation.

As we move away from a political culture that glorifies violence for settling differences, we should focus on identifying those core values that inform inclusive platforms and trustful communities that encourage the peaceful resolution of conflicts. Absent this, an unengaged silent majority, in the face of the cancer that is institutionalized and inherently exclusionary identity politics, is little more than a politically doomed majority.

PART SIX

A Word on Implementation Strategy

This framework paper focuses on what political transition should look like, given Ethiopia's objective circumstances at this fraught moment in its history. To operationalize its interconnected proposals, this conceptual framework must be complemented with deeper guidance from a number of companion white papers. This implementational task is primarily a task to be undertaken by working groups primarily in Ethiopia, but we can identify the major areas of further study from afar. We in Imbylta agree with commentators that the follow-up work on implementation strategy will have to prioritize tangible and actionable recommendations in the following areas:

- (1) Craft the right modality for selecting members of a unifying ENSC, its mode of operation, and its mandate in more detail than we have done in this paper.
- (2) Prepare a workable DDR plan to silence the guns for good. Making peace irreversible means giving citizen combatants hope and a helping hand. An internationally supported disarmament, demobilization, and reintegration/rehabilitation plan is essential for peacebuilding and peacekeeping.
- (3) Tease out the twenty substantive elements of the new constitution by specifying the costs and benefits of each choice, especially federalism versus unitarism, presidentialism versus parliamentarism, administrative boundaries, and economic system.
- (4) Craft an Ethiopia-appropriate transitional justice process under our proposed Truth, Justice, and Reconciliation Commission.
- (5) Formulate an economic plan for short-term rebuilding, rehabilitation, and long-term industrialization and shared growth.
- (6) Reorganize and reorient Diaspora organizations to rally around a uniting Roadmap to ensure that democracy building is broad-based and sustainable.

References

Abba Bahrey Forum (A.B.F., 2023), የዐማራ የነፃነት ቃልኪዳን (*Amhara Freedom Charter*. A.F.C.: downloadable from www.abbabahrey.org).

Acemoglu, Daron and James Robinson (2012), *Why Nations Fail*, Crown Currency.

African Union (2019), *Transitional Justice Policy*, Addis Ababa.

Alemante G. Selassie, (2015), "The Case for a New Constitution," *International Journal of Ethiopian Studies*, vol. 9 (1).

Anonymous (2023), ኢትዮጵያ፡- የሽግግር ፍትህ የፖሊሲ አቅጣጫ አማራጮች (Ethiopia: Options for Transitional Justice Policy), ኦዲስ አበባ።

Berhanu Abegaz (2018), *A Tributary Model of State Formation: Ethiopia, 1600-2015*, Springer.

Citizens Charter Group (CCG, 2012), *A Citizens Charter for a Democratic Ethiopia* (downloadable from www.imbylta.org or www.ethiopiawin.net).

Citizens Charter Group (CCG, 2018), "A People's Transition Manifesto for a United Democratic Republic of Ethiopia," *International Journal of Ethiopian Studies*, 12(1).

Fukuyama, Francis (2014), *Political Order and Political Decay*, Farar, Straus, and Giroux.

Gray, Hazel, et al. (2017), "Studying Political Settlements in Africa" *African Affairs*, 116.

Gray, Hazel (2019), "Understanding and Deploying the Political Settlement Framework," *Politics*, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.888>.

Imbylta Group (I.G., 2021), "Ethiopia: A Declaration of National Salvation." [Declaration Apr2021 \(1\).pdf](#).

Khan, Mushtaq (2010), *Political Settlements and the Governance of Growth-Enhancing Institutions*, SOAS.

Lavers, Tom (2023), *Ethiopia's 'Developmental State': Political Order and Distributive Crisis*, Cambridge University Press.

Lyons, Terrence (1996), "Closing the Transition: The May 1995 Elections in Ethiopia," *Journal of Modern African Studies*, 34(1).

Messay Kebede (2023), *Ethiopian Modernization: Opportunities and Derailments*. (downloadable from <https://zehabesha.com/ethiopian-modernization-opportunities-and-derailments-new-prof-messay-kebedes-book/>).

O'Leary, Brendan (2014), "Macro-political Approaches to Ethnic Conflict Resolution," <https://www.youtube.com/watch?v=O76ilgnaaOE>.

Policy Studies Institute (2022), *FDRE Constitution After Three Decades: Inquiring into Whether and What to Amend*, Addis Ababa University, Addis Ababa.

United Nations (2000), *Approach to Transitional Justice*, Guidance Note of the Secretary-General, New York.

Vaughan, Sarah (2011), "Revolutionary Democratic State-building: Party, State, and People in the EPRDF's Ethiopia," *Journal of Eastern Africa Studies*, 5(4).

